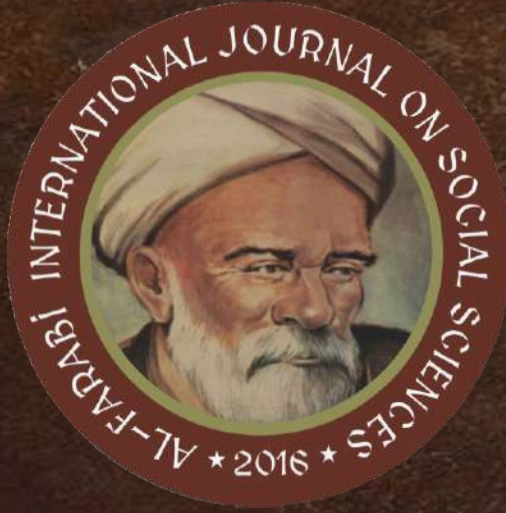

AL FARABI

7. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi

KONGRE ÖZET KİTABI

EDİTÖR

Dr. Kadir AYDIN

ISBN: 978-605-7811-71-4

AL -FARABİ

7. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi

1-2 Mayıs 2020, BURSA

KONGRE ÖZET KİTABI

Editör

Dr. Kadir AYDIN

AL FARABİ YAYINEVİ®

Bu kitabın tüm hakları Al-Farabi Yayınevi'ne aittir.
Yazarlar etik ve hukuki olarak eserlerinden sorumludurlar

AL FARABİ Publications - 2020©

Buraxılış tarixi: 05.05.2020

İSBN:978-605-7811-71-4

KONGRE ID

KONGRE ADI

AL -FARABI

7. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi

TARİH vE YER

1-2 Mayıs 2020, BURSA(ONLINE)

ORGANİZATÖR

AL FARABI JOURNAL
AL FARABI PUBLISHING HOUSE

KONGRE BAŞKANI

Prof. Dr. Hacer HUSEYNOVA

KATILIMCI ÜLKELER

Türkiye, Azerbaycan, Özbekistan, Kazakistan, Kırgızistan, Pakistan, Afganistan, İran

Toplam Kabul Olunan Çalışma Sayısı: 85

Türkiye: 42

Diğer Ülkeler: 43

BİLİM VE DANIŞMA KURULU

- ✚ Dr. Amanbay MOLDIBAEV, Taraz State Pedagogy University
- ✚ Dr. Botagul TURGUNBAEVA, Russia Natural Sciences Academy
- ✚ Dr. Bayram POLAT, Omer Halisdemir University
- ✚ Dr. Elvan YALCINKAYA, Omer Halisdemir University
- ✚ Dr. Durmuş Çağrı YILDIRIM, Namık Kemal University
- ✚ Dr. Maha Hamdan ALANAZI, Riyadh King Abdulaziz University
- ✚ Dr. Mislivi VLADEMIR, Ukraine Technic University
- ✚ Dr. Mustafa TALAS, Ömer Halisdemir University
- ✚ Dr. Umran TURKYILMAZ, Gazi University
- ✚ Dr. Salih OZTURK, Namık Kemal University
- ✚ Dr. Sehrana KASIMI, Azerbaijan National Academy of Sciences
- ✚ Dr. Shara MAZHITAeva, Karaganda State University
- ✚ Dr. Sarash KONYRBAEVA, Kazakh State Women's Pedagogy University
- ✚ Dr. Zhaparkwlova N. IKSANOVA, Al Farabi State National University

AL-FARABI JOURNAL

7. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi

1-2 Mayıs 2020 / Bursa

Kongre Programı

Online (Video Konferans ile) Sunum

Önemli, Dikkatle Okuyunuz Lütfen

- ❖ Kongremizde Yazım Kurallarına uygun gönderilmiş ve bilim kurulundan geçen bildiriler için online (video konferans sistemi üzerinden) sunum imkanı sağlanmıştır.
- ❖ Online sunum yapabilmek için <https://zoom.us/join> sitesi üzerinden giriş yaparak “Meeting ID or Personal Link Name” yerine ID numarasını girerek oturuma katılabilirsiniz.
- ❖ Zoom uygulaması ücretsizdir ve hesap oluşturmaya gerek yoktur.
- ❖ Zoom uygulaması kaydolmadan kullanılabilir.
- ❖ Uygulama tablet, telefon ve PC’lerde çalışıyor.
- ❖ Her oturumdaki sunucular, sunum saatinden 5 dk öncesinde oturuma bağlanmış olmaları gerekmektedir.
- ❖ Tüm kongre katılımcıları canlı bağlanarak tüm oturumları dinleyebilir.
- ❖ Moderatör – oturumdaki sunum ve bilimsel tartışma (soru-cevap) kısmından sorumludur.

Dikkat Edilmesi Gerekenler- TEKNİK BİLGİLER

- ◆ Bilgisayarınızda mikrofon olduğuna ve çalıştığına emin olun.
- ◆ Zoom'da ekran paylaşma özelliğine kullanabilmelisiniz.
- ◆ Kabul edilen bildiri sahiplerinin mail adreslerine Zoom uygulamasında oluşturduğumuz oturuma ait ID numarası gönderilecektir.
- ◆ Katılım belgeleri kongre sonunda tarafınıza pdf olarak gönderilecektir
- ◆ Kongre programında yer ve saat değişikliği gibi talepler dikkate alınmayacaktır

Tarih: 01.05.2020	Saat: 9³⁰:11³⁰	Moderatör: Dr. Yıldırım YILDIRIM
Yazarlar	Kurum	Konu Başlığı
Gülsüm ÖZTÜRK	Afyon Kocatepe Üniversitesi	BURSA YÖRESİNDE YAŞAYAN YÖRÜKLERİN (TÜRKMENLERİN) GÜNDELİK HAYATTAKİ KÜLTÜREL İZLERİ VE DÜĞÜNLERİ
Gülsüm ÖZTÜRK	Afyon Kocatepe Üniversitesi	İNGİLİZ GEZGİNLERİNİN GÖRE GÜNEY KAFKASYA HALKLARI
Büşrâ AKYOL	Bartın Üniversitesi	KERKÜKLÜ NEVRÜZİ'NİN <i>YÛSUF İLE ZÜLEYHÂ</i> MESNEVİSİNDE TASAVVUFİ REMİZLER (1-3734. BEYİTLER)
Öznur ÇELİK	Karabük Üniversitesi	SAFRANBOLU KADIN SAĞALTICILARA BİR ÖRNEK: KÖSTEBEK OCAĞI
Dr. Öğr. Üyesi Fahri DAĞI	Karabük Üniversitesi	
Dr. Kevser AKIN	MEB	TELEVISION BROADCAST LEADING THE YOUTH TO LANGUAGE AND VALUE CORRUPTION: EXAMPLE OF REALITY COMPETITION SHOWS
Dr. Öğr. Üyesi Aytuğ MERMER ÜZÜMLÜ	Amasya Üniversitesi	COVID-19 KRİZ İLETİŞİMİNDEN GÖZETİM TOPLUMUNA
Fidan Nəzərli	Azerbaijan University of Languages	THE DIFFERENCES BETWEEN VARIANTS AND DIALECTS OF STANDART ENGLISH
Dr. Öğr. Üyesi Yıldırım YILDIRIM	Düzce Üniversitesi	PANDEMİ GÜNLERİNDE MARKALAR VE İLETİŞİM BİÇİMLERİ: GÖZLEME DAYALI BİR DEĞERLEDİRME
Dr. Öğr. Üyesi Yıldırım YILDIRIM	Düzce Üniversitesi	SİBER ZORBALIK DAVRANIŞLARININ YAPAN VE UĞRAYAN AÇISINDAN FARKLI DEĞİŞKENLERE GÖRE İNCELENMESİ

Tarih: 01.05.2020	Saat: 12⁰⁰:14⁰⁰	Moderatör: Dr. Kevser ÇINAR
Yazarlar	Kurum	Konu Başlığı
Буньятова Айнуp	Bakü Devlet Üniversitesi	SOCIO-PSYCHOLOGICAL PROBLEMS OF INCLUSIVE EDUCATION OF CHILDREN WITH DISABILITY IN AZERBAIJAN
Hacıyeva Aynur	Azərbaycan Universiteti	PSIXOSOSIAL REABLİTASIYA XİDMƏTLƏRİNİN TƏŞKİLİNDƏ SOSIAL İŞÇİNİN ROLU
Dr. Öğr. Üyesi İlker Mete MİMIROĞLU	Necmettin Erbakan Üniversitesi	BİR ORTAÇAĞ MEVLEVİ YAPISI KONYA HAGIOS CHARITON MANASTIR MESCİDİ
Dr. Öğr. Üyesi Kevser ÇINAR	Necmettin Erbakan Üniversitesi	
Qızxanım Qəhrəmanova	Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti	PSIXOLOQUN PEŞƏKARLIĞI ONUN VACİB KEYFİYYƏTİ KİMİ
Qızxanım Qəhrəmanova	Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti	PEDAQOJİ FƏALİYYƏTDƏ PEŞƏKAR ÜNSİYYƏTİN MƏRHƏLƏLƏRİ
Həsənli Bahar	Azərbaycan Universiteti	UŞAQLARA QARŞI ZORAKILIĞIN ARADAN QALDIRILMASINDA SOSIAL İŞİN ROLU VƏ İNZİBATİ ORQANLARIN İŞ PRİNSİPLƏRİ
Assoc. Prof. Sharafat Bakhishova	Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti	MƏKTƏBƏQƏDƏR YAŞLI UŞAQLARIN İNKİŞAFINA XİDMƏT EDƏN TƏLİM YÜKÜNÜN MÜƏYYƏNLƏŞDİRİLMƏSİ
Dr. İsmayılova Nigar	Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti	MƏKTƏBƏQƏDƏR YAŞLI UŞAQLARIN AİLƏ TƏRBİYESİNİN SƏCİYYƏVİ XÜSUSİYYƏTLƏRİ

Tarih: 01.05.2020	Saat: 14³⁰:16³⁰	Moderator: Dos. İsmaylova Mehriban
Yazarlar	Kurum	Konu Başlığı
Dos. İsmaylova Mehriban	Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti	SOSIALİZASIYA PROSESİNDƏ ŞƏXSİYYƏTİN SOSİALLAŞMASI
Məmmədova Nigar	Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti	KİÇİK YAŞLI MƏKTƏBLİLƏRDƏ İNTELLEKTUAL HİSSLƏRİN İNKİŞAF XÜSUSİYYƏTLƏRİ
Dr. Öğr. Üyesi Recep ERTUĞAY	Atatürk Üniversitesi	HZ. PEYGAMBER'İN SÜNNETİNDE BİR EĞİTİM İLKESİ OLARAK; ONURLANDIRMA/İLTİFAT
İsmaylova Mehriban	Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti	MÜƏLLİM-TƏLƏBƏ MÜNASİBƏTLƏRİNDƏ EMPATİYANIN PSIXOLOJİ XÜSUSİYYƏTLƏRİ
Əliyeva Lalə	Sumqayıt dövlət Universiteti	YENİYETMƏLİK YAŞININ "BÖHRAN" I VƏ ONUN TƏZAHÜR XÜSUSİYYƏTLƏRİ
Cəbraylova Rəna	Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti	TƏLİM FƏALİYYƏTİNDƏ KİÇİK YAŞLI MƏKTƏBLİLƏRİN İDRAKİ MARAQLARININ KEYFİYYƏT GÖSTƏRİCİLƏRİ
Rüstəmovə Zülfiyyə	Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti	AQRESSİV DAVRANIŞIN PSIXOLOJİ MAHİYYƏTİ VƏ ONUN TƏDQIQI İSTİQAMƏTLƏRİ
Rüstəmovə Zülfiyyə	Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti	OYUNLAR VƏ ONLARIN UŞAQLARIN HƏYATINDA ROLU
Örg. Gör. Murat DEMİR	Bartın Üniversitesi	GEMİ ADAMLARININ YAŞADIĞI İŞ YERİNDE YALNIZLIĞIN İŞTEN AYRILMA NİYETİNƏ ETKİSİ
Dr. Öğr. Üyesi Nurdan ÇOLAK GÜRKAN	Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi	
Dos. Yeganə HACIYEVA	Azərbaycan Dillər Universiteti	TƏXƏLLÜS KÖMƏKÇİ AD KİMİ

Tarih: 01.05.2020	Saat: 17⁰⁰:19⁰⁰	Moderator: Dr Fahri DAĞI
Yazarlar	Kurum	Konu Başlığı
Doç. Dr. Gökhan OFLUOĞLU	Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi	DÖNÜŞÜMSEL LİDERLİK VE YENİLİKÇİ İŞ DAVRANIŞLARI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ
Kholov Vohid Yusupovich	University in Tashkent	SCHOLARS OF BUKHARA IN XIX – EARLY XX CENTURIES AND THE CLASH OF IDEAS
Bahar Məmmədova	AMEA Fəlsəfə İnstitutu	ƏL-FƏRABİ HAQQINDA
Dr. Öğr. Üyesi Ekin ERDEM	İzmir Demokrasi Üniversitesi	TURHAN FEYZİOĞLU'NUN DÜŞÜNSEL KARIYERİNDE 1950'LER
Dr. Öğr. Üyesi Ekin ERDEM	İzmir Demokrasi Üniversitesi	KANT VE HEGEL'İN FELSEFİ SİSTEMLERİNİN SİYASAL İZDÜŞÜMLERİ
Dos. Sevinc Vahabova	AMEA Milli Azərbaycan Tarixi Muzeyi	MİNİATÜR SƏNƏTİNDƏ HƏRBİ JANR
Bəşirova Səadət	Azərbaycan Dillər Universiteti	ELDAR BAXIŞ NAĞILLARINDA ƏNƏNƏVİ MOTİVLƏR VƏ ONLARIN TRANSFORMASIYASI
Prof. Dr. Minaxanım Təkəli	Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti	RUS DİLİNDƏKİ TÜRK KÖKƏNLİ SÖZ VƏ AD ARASINDA LEKSİK-SEMANTİK UYGUNLUQ
Dr. Öğr. Üyesi Fahri DAĞI	Karabük Üniversitesi	BARAK TÜRKLERİNDE BİR ÖLÜM RİTÜELİ OLARAK SAÇ VE TUZ
Dr. Öğr. Üyesi Fahri DAĞI	Karabük Üniversitesi	TÜRK MASALLARINDA SAĞALTICILAR

Tarih: 02.05.2020	Saat: 9³⁰:11³⁰	Moderatör: Dr. Hasan ÇİFTÇİ
Yazarlar	Kurum	Konu Başlığı
Pınar AYDEMİR	Karadeniz Teknik Üniversitesi	İŞLETMELERİN KURUMSALLAŞMA DÜZEYLERİNİN ÇALIŞANLARIN ÖRGÜTSEL VATANDAŞLIK DAVRANIŞLARI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: KONAKLAMA İŞLETMELERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA
Prof. Dr. Taner ACUNER	Karadeniz Teknik Üniversitesi	
Dr. Öğr. Üyesi Nihan BİRİNCİOĞLU	Karadeniz Teknik Üniversitesi	
Arş. Gör. Kadir ÖZDEMİR	Şırnak Üniversitesi	KALİTE 4.0 İLE ENDÜSTRİ 4.0 İLİŞKİSİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA
Dr. Öğr. Üyesi İsa DEMİRKOL	Bursa Teknik Üniversitesi	
Rəsmiyyə ŞİRİNOVA	AMEA-nın İqtisadiyyat İnstitutu	TORPAQ RESURSLARININ İDARƏ OLUNMASI GÖSTƏRİCİLƏRİ ÜZRƏ AZƏRBAYCANIN MÖVQEYİNİN YAXŞILAŞDIRILMASI İSTİQAMƏTLƏRİ
Vüsalə ABBASOVA	AMEA-nın İqtisadiyyat İnstitutu	
Dr. Hasan BAKIR	Bursa Uludağ Üniversitesi	KÜRESEL SALGIN DÖNEMİNDE UYGULANAN EKONOMİ POLİTİKALARI
İbrahim AYTEKİN	Kırıkkale Üniversitesi	İKTİSADİ BÜYÜME VE GÖÇ: BİTLİS ÖRNEĞİ
İbrahim AYTEKİN	Kırıkkale Üniversitesi	EKONOMİDE YAŞANAN DİJİTAL DÖNÜŞÜMÜN PARA POLİTİKALARI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ
Dr. Öğr. Üyesi Çiğdem PEKAR	Çanakkale Onsekiz Mart University	TURKEY AND THE NPT MEMBERSHIP: MOTIVATION AND THE CURRENT STATUS
Öğr. Gör. Nizamettin ÖZTÜRKÇÜ	Bursa Uludağ Üniversitesi	TÜRKİYE'DEKİ ÜNİVERSİTELERİN GİRİŞİMCİ VE YENİLİKÇİ DURUMLARININ İNCELENMESİ
Öğr. Gör. Dr. Nedim YILDIZ	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi	
Öğr. Gör. Nizamettin ÖZTÜRKÇÜ	Bursa Uludağ Üniversitesi	TÜRKİYE ÜNİVERSİTE MEMNUNİYET ARAŞTIRMA SONUÇLARI ÜZERİNDEN BURSA ULUDAĞ VE MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTELERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI
Öğr. Gör. Dr. Nedim YILDIZ	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi	

Tarih: 02.05.2020	Saat: 12⁰⁰:14⁰⁰	Moderatör: Prof. Dr. Vefa TAŞDELEN
Yazarlar	Kurum	Konu Başlığı
Prof. Dr. Vefa TAŞDELEN	Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi	ŞAHSİYET VE DEĞER EĞİTİMİ ÜZERİNE
Prof. Dr. Vefa TAŞDELEN	Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi	DİVAN-I HİKMET'TE ŞAHSİYET VE DEĞER
Araş. Gör. Halis ÇAVUŞOĞLU	Bursa Uludağ Üniversitesi	LUDWIG WITTGENSTEIN VE MANTIKSAL FELSEFE İNCELEMELERİ (TRACTATUS)
Araş. Gör. Halis ÇAVUŞOĞLU	Bursa Uludağ Üniversitesi	BATI VE İSLAM DÜŞÜNCESİ BAĞLAMINDA PANTEİZM ANLAYIŞI
Dr. Öğr. Üyesi Olcay TURAN	Kırklareli Üniversitesi	ANTİK KAYNAKLAR IŞIĞINDA ANADOLU'DA NESLİ TÜKENEN CANLILARA BİR ÖRNE
Erdal SARIBAŞ	İstanbul Aydın Üniversitesi	ALİ SEYDİ BEY'İN RİSALESİNE GÖRE SOKULLU MEHMET PAŞA'NIN DEVLET ADAMI ÖZELLİKLERİ
Doç. Dr. Fadime KAVAK	Bursa Uludağ Üniversitesi	ARAP DİLİNİ GELİŞTİREN BAŞLICA FAKTÖRLER
Abdülbaset İbrahimoğlu	Bursa Uludağ Üniversitesi	HADİS METİNLERİNİN LAFIZLARINA YAKLAŞIMDA TAKİP EDİLMESİ GEREKEN METOD
Prof. Dr. Qasım Hacıyev	AMEA Qafqazşünaslıq İnstitutu	BİRİNCİ DÜNYA MÜHARİBƏSİ ZAMANI ERMƏNİ EKSTREMİZMİNİN ANTI-TÜRK FƏALİYYƏTİ VƏ TÜRKiYƏ-AZƏRBAYCAN MÜNASİBƏTLƏRİ (arxiv materialları əsasında)
Prof. Dr. Kasım Hacıyev	AMEA Qafqazşünaslıq İnstitutu	CƏNUBİ QAFQAZDA AZƏRBAYCANA MƏXSUS TARIXI-ARXEOLoji ABİDƏLƏRİN SAXTALAŞDIRILMASI

Tarih: 02.05.2020	Saat: 14³⁰:16³⁰	Moderatör: Prof. Dr. Arzu ÖZYÜREK
Yazarlar	Kurum	Konu Başlığı
Prof. Dr. Arzu ÖZYÜREK	Karabük Üniversitesi	OKUL ÖNCESİ EĞİTİMDE KİTAP OKUMA VE ETKİLEŞİMLİ KİTAP OKUMA UYGULAMALARI
Nagihan YILDIRIM	Karabük Üniversitesi	
Ümmüş AYDIN	Karabük Üniversitesi	
Prof. Dr. Arzu ÖZYÜREK	Karabük Üniversitesi	EĞİTİMCİLERİN AKILLI TELEFONA İLİŞKİN ZİHİNSEL İMGELERİ
Ümmüş AYDIN	Karabük Üniversitesi	
Nagihan YILDIRIM	Karabük Üniversitesi	
Yaqut Ağasiyeva	Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti	TƏLƏBƏLƏRİN İDRAK MOTİVLƏRİNİN ONLARIN TƏLİM NƏTİCƏLƏRİNƏ TƏSİRİ
Yaqut Ağasiyeva	Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti	TƏLƏBƏLƏRİN TƏLİM NƏTİCƏLƏRİNƏ TƏSİR EDƏN PSİXOLOJİ PROBLEMLƏRİNİN ARADAN QALDIRILMASI ÜSULLARI
Samidə Fərzəliyeva	Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası	
Məmmədova Münəvvər	Bakü Devlet Üniversitesi	KİÇİK MƏKTƏB YAŞLI ŞAĞİRDƏLƏRİN TƏLİM FƏALİYYƏTİNƏ HUMANİST YANAŞMA
Dr. Hakan ARIKAN	Eskişehir Osmangazi Üniversitesi	MÜLTECİLİK OLGUSUNUN GÜNCEL SANATTAKİ TEMSİLİ
Dr. Hakan ARIKAN	Eskişehir Osmangazi Üniversitesi	GÖRSEL KÜLTÜR BAĞLAMINDA DİJİTALLEŞEN İMGE
Dr. Taner YILMAZ	Uşak Üniversitesi	SPOR BİLİMLERİ FAKÜLTESİ ÖĞRENCİLERİNİN İLETİŞİM DÜZEYLERİNİN ARAŞTIRILMASI
Dr. Şihmehmet YİĞİT	Namık Kemal Üniversitesi	
Cabbarova Solmaz	Naxçıvan Dövlət Universiteti	VALİDEYNLƏRİN PEDAQOJİ MƏDƏNİYYƏTİNİN YÜKSƏLDİLMƏSİNDƏ MƏKTƏBİN ROLU.

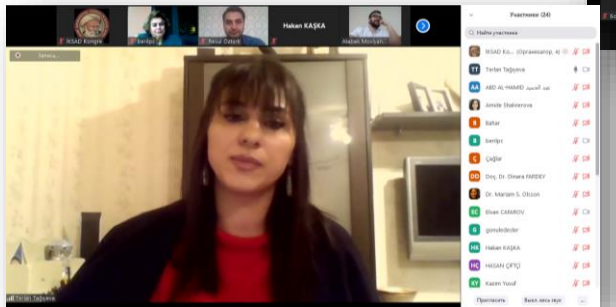
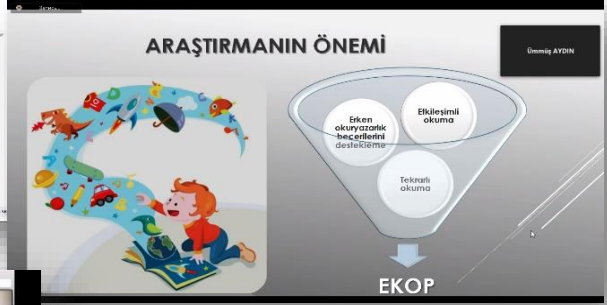
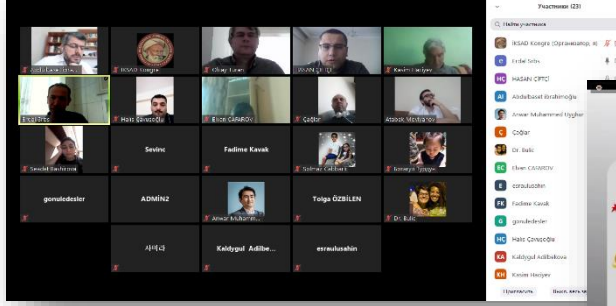
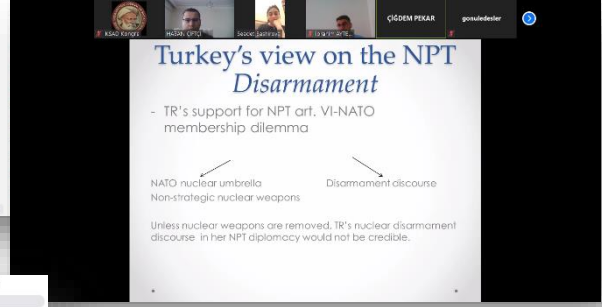
Tarih: 02.05.2020	Saat: 17⁰⁰:19⁰⁰	Moderatör: Prof. Dr. A. Beril TUĞRUL
Yazarlar	Kurum	Konu Başlığı
Prof. Dr. A. Beril TUĞRUL	İTÜ Enerji Enstitüsü	ENERJİ POLİTİK İÇİNDE PETROLÜN YERİ
Mayis Əliyev	Bakü Devlet Üniversitesi	SOSİAL İŞ SAHƏSİNDƏ TƏHSİLİN MÜASİR VƏZİYYƏTİ VƏ İNKİŞAF TENDENSİYALARI
Arş. Gör. Murat ESMER	Kocaeli Üniversitesi	ÇOCUK HAKLARINA DAİR SÖZLEŞME BAĞLAMINDA ULUSLARARASI HUKUKTA ÇOCUK HAKLARI
Dr. Öğr. Üyesi Hakan KAŞKA	Afyon Kocatepe Üniversitesi	MAĞDURUN CEZA MUHAKEMESİNDEKİ KONUMU AÇISINDAN TÜRK CEZA HUKUKU İLE İSLAM CEZA HUKUKUNUN KARŞILAŞTIRILMASI
Dr. Öğr. Üyesi Resul ÖZTÜRK	Necmettin Erbakan Üniversitesi	ONLINE ALIŞVERİŞ HİZMETLERİNİN MÜŞTERİ MEMNUNİYETİNE ETKİSİNDE İADE ve ŞİKAYET YÖNETİMİNİN ARACILIK ETKİSİ
Dr. Öğr. Üyesi A. Oktay DÜNDAR	Necmettin Erbakan Üniversitesi	
Dr. Öğr. Üyesi A. Oktay DÜNDAR	Necmettin Erbakan Üniversitesi	
Dr. Öğr. Üyesi Resul ÖZTÜRK	Necmettin Erbakan Üniversitesi	KANAL ENTEGRASYONUNDA ZAMANINDA TESLİMATIN MÜŞTERİ MEMNUNİYETİ ve SADAKATİNE ETKİSİ
Tağıyeva Tərən	Bakı Dövlət Universiteti	QLOBAL MİQRASIYA BÖHRANI VƏ ONUN CƏMİYYƏTİN MÜXTƏLİF SAHƏLƏRİNƏ TƏSİRİ
Arş. Gör. Ufuk DEMİRKAN	Yalova Üniversitesi	SÖZLEŞMEDEN DOĞAN DAVALARDA YETKİ
Arş. Gör. Ufuk DEMİRKAN	Yalova Üniversitesi	KARŞI DAVADA YETKİLİ MAHKEME

Tarih: 02.05.2020	Saat: 19³⁰:20³⁰	Moderatör: Шойбекова Ғазиза
Yazarlar	Kurum	Konu Başlığı
Шойбекова Ғазиза Бейсенбекқызы	Қазақ Ұлттық Қыздар Педагогикалық Университеті	ҰАҒАҰИ ХИҚМЕТТЕРІ ЕТІСТІКТЕРІНДЕГІ ЕТІС ЖҰРНАҚТАРЫНЫҢ ДЫБЫСТЫҚ АЛМАСУЛАРЫ АРҚЫЛЫ ДАМУҒАН МОРФТАРЫ
Абдирасилова Гүлмира Қалыбайқызы	Қазақ Ұлттық Қыздар Педагогикалық Университеті	
Оспан Динаш Бектенқызы	Қазақ Ұлттық Қыздар Педагогикалық Университеті	
Ахметжанова Дидар Сапарғалиевна	Қазақ Ұлттық Қыздар Педагогикалық Университеті	ФОЛЬКЛОР ЖАНРЫНЫҢ ӨСКЕЛЕҢ ҰРПАҚҚА БЕРЕР ӨНЕГЕСІ
Муканова Айсулу Бигазиевна	Қазақ Ұлттық Қыздар Педагогикалық Университеті	
Issametova K. I.,	Kazakh National Women's Teacher Training University	SOME FEATURES OF MUSICAL SPEECH AND MODE ORGANIZATION OF SONGS OF THE YAKUT EPIC-OLONKHO
Sultangaliyeva E.S.	Kazakh National Women's Teacher Training University	
Раева Б.Р.	Қазақ Ұлттық Қыздар Педагогикалық Университеті	БАЯН АСПАБЫНЫҢ МУЗЫКАЛЫҚ БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕГІ РӨЛІ
Даркембаева А.Б.	Қазақ Ұлттық Қыздар Педагогикалық Университеті	
А.Б. Кокажаева	Қазақ Ұлттық Қыздар Педагогикалық Университеті	ОРТА МЕКТЕП МАТЕМАТИКАСЫНДА ПӘНАРАЛЫҚ БАЙЛАНЫСТЫ ОҚЫТУДЫҢ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ
З.М. Төлеуханова	Қазақ Ұлттық Қыздар Педагогикалық Университеті	
А.Д. Қапар	Қазақ Ұлттық Қыздар Педагогикалық Университеті	
Садыкова Дамежан Адилхановна	Қазақ Ұлттық Қыздар Педагогикалық Университеті	ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ТАРИХИ - МӘДЕНИ МҰРАЛАРДЫҢ ТУРИЗМДІ ДАМУҒА ӘСЕРІ

Tarih: 03.05.2020	Saat: 11⁰⁰:12³⁰	Moderatör: Yaqub Ansari
Yazarlar	Kurum	Konu Başlığı
Yaqub Ansari	University of Payam i Nur	ارزيابي جامعه شناسانه در مفهوم جامعه پذيري
Nurullah Begi	University of Jawzjan	تأثير خطرات سايبري بر صنعت دريائوردی
Ahmad Ahmadi	University of Farhangian	تأثيرات خشونت اقتصادی بر زندگی زنان
University of Tahrán	Hasan Tabriz	نقش متن ها در درس آلماني به عنوان زبان خارجي
Ibrahim Muradi	University of Kabul	برنامه های خدمات اجتماعی خليفه اموي عمر ابن عبدالعزيز
Matin Suri	University of Balkh	روابط میان فقر ، مهاجرت و آفات طبیعی روستایی "نمونه آتش سوزی زيتونکوی"

The collage features several digital elements:

- Zoom Meetings:** Multiple screenshots of Zoom video conference grids showing participants in various sessions.
- Bentham'in Panoptikonu:** A presentation slide with a large image of a Panopticon and the text "Bentham'in Panoptikonu".
- Eğitim faaliyeti:** A slide titled "Eğitim faaliyeti" (Educational activity) describing a program for 6-10 year olds, featuring an image of a child reading.
- KALİTE 4.0 İLE ENDÜSTRİ 4.0 İLİŞKİSİ:** A presentation slide titled "KALİTE 4.0 İLE ENDÜSTRİ 4.0 İLİŞKİSİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA" (A Research on the Relationship between Quality 4.0 and Industry 4.0).
- Book Cover:** A book cover for "KÜRESEL SALGIN DÖNEMİNDE UYGULANAN EKONOMİ POLİTİKALARI" (Economic Policies Applied During the Global Pandemic Period) by Dr. Hasan Bakır, published by Bursa Uludağ Üniversitesi.

Tüm Fotoğraflar IKSAD KONGRE TOPLULUĞU- IKSAD CONGRESS SOCIETY Facebook Gurubunda yayınlanmıştır.

İÇİNDEKİLER	
KONGRE KÜNYESİ	I
BİLİM KURULU	II
KONGRE PROGRAMI	III
FOTOĞRAF GALERİSİ	IV
İÇİNDEKİLER	V

YAZAR	ÇALIŞMA	No
Gülsüm ÖZTÜRK	BURSA YÖRESİNDE YAŞAYAN YÖRÜKLERİN (TÜRKMENLERİN) GÜNDELİK HAYATTAKİ KÜLTÜREL İZLERİ VE DÜĞÜNLERİ	1
Gülsüm ÖZTÜRK	İNGİLİZ GEZGİNLERİNİN GÖRE GÜNEY KAFKASYA HALKLARI	2
Büşrâ AKYOL	KERKÜKLÜ NEVRÛZÎ'NİN <i>YÛSUF İLE ZÛLEYHÂ</i> MESNEVÎSİNDE TASAVVUFÎ REMİZLER (1-3734. BEYİTLER)	3
Öznur ÇELİK Fahri DAĞI	SAFRANBOLU KADIN SAĞALTICILARA BİR ÖRNEK: KÖSTEBEK OCAĞI	4
Kevser AKIN	TELEVISION BROADCAST LEADING THE YOUTH TO LANGUAGE AND VALUE CORRUPTION: EXAMPLE OF REALITY COMPETITION SHOWS	5
Aytuğ MERMER ÜZÜMLÜ	COVID-19 KRİZ İLETİŞİMİNDEN GÖZETİM TOPLUMUNA	6
Fidan Nəzərli	THE DIFFERENCES BETWEEN VARIANTS AND DIALECTS OF STANDART ENGLISH	8
Yıldırım YILDIRIM	PANDEMİ GÜNLERİNDE MARKALAR VE İLETİŞİM BİÇİMLERİ: GÖZLEME DAYALI BİR DEĞERLEDİRME	9
Yıldırım YILDIRIM	SİBER ZORBALIK DAVRANIŞLARININ YAPAN VE UĞRAYAN AÇISINDAN FARKLI DEĞİŞKENLERE GÖRE İNCELENMESİ	10
Буньятова Айнуp	SOCIO-PSYCHOLOGICAL PROBLEMS OF INCLUSIVE EDUCATION OF CHILDREN WITH DISABILITY IN AZERBAIJAN	11
Hacıyeva Aynur	PSİXOSOSİAL REABİLİTASİYA XİDMƏTLƏRİNİN TƏŞKİLİNDƏ SOSİAL İŞÇİNİN ROLU	13
İlker Mete MİMİROĞLU Kevser ÇINAR	BİR ORTAÇAĞ MEVLEVİ YAPISI KONYA HAGIOS CHARITON MANASTIR MESCİDİ	14
Qızxanım Qəhrəmanova	PSİXOLOQUN PEŞƏKARLIĞI ONUN VACİB KEYFİYYƏTİ KİMİ	16
Qızxanım Qəhrəmanova	PEDAQOJİ FƏALİYYƏTDƏ PEŞƏKAR ÜNSİYYƏTİN MƏRHƏLƏLƏRİ	17
Həsənli Bahar	UŞAQLARA QARŞI ZORAKILIĞIN ARADAN QALDIRILMASINDA SOSİAL İŞİN ROLU VƏ İNZİBATİ ORQANLARIN İŞ PRİNSİPLƏRİ	18
Sharafat Bakhishova	MƏKTƏBƏQƏDƏR YAŞLI UŞAQLARIN İNKİŞAFINA XİDMƏT EDƏN TƏLİM YÜKÜNÜN MÜƏYYƏNLƏŞDİRİLMƏSİ	19
İsmayılova Nigar	MƏKTƏBƏQƏDƏR YAŞLI UŞAQLARIN AİLƏ TƏRBİYESİNİN SƏCİYYƏVİ XÜSUSİYYƏTLƏRİ	20

AL -FARABİ 7. ULUSLARARASI SOSYAL BİLİMLER KONGRESİ

İsmaylova Mehriban	SOSİALİZASIYA PROSESİNDƏ ŞƏXSİYYƏTİN SOSİALLAŞMASI	22
Məmmədova Nigar	KİÇİK YAŞLI MƏKTƏBLİLƏRDƏ İNTELLEKTUAL HİSSLƏRİN İNKİŞAF XÜSUSİYYƏTLƏRİ	23
Recep ERTUĞAY	HZ. PEYGAMBER'İN SÜNNETİNDE BİR EĞİTİM İLKESİ OLARAK; ONURLANDIRMA/İLTİFAT	24
İsmaylova Mehriban	MÜƏLLİM-TƏLƏBƏ MÜNASİBƏTLƏRİNDƏ EMPATİYANIN PSİXOLOJİ XÜSUSİYYƏTLƏRİ	26
Əliyeva Lalə	YENİYETMƏLİK YAŞININ "BÖHRAN" I VƏ ONUN TƏZAHÜR XÜSUSİYYƏTLƏRİ	27
Cəbraylova Rəna	TƏLİM FƏALİYYƏTİNDƏ KİÇİK YAŞLI MƏKTƏBLİLƏRİN İDRAKİ MARAQLARININ KEYFİYYƏT GÖSTƏRİCİLƏRİ	28
Rüstəmovə Zülfiyyə	AQRESSİV DAVRANIŞIN PSİXOLOJİ MAHİYYƏTİ VƏ ONUN TƏDQIQI İSTİQAMƏTLƏRİ	29
Rüstəmovə Zülfiyyə	OYUNLAR VƏ ONLARIN UŞAQLARIN HƏYATINDA ROLU	30
Murat DEMİR Nurdaŋ ÇOLAK GÜRKAN	GEMİ ADAMLARININ YAŞADIĞI İŞ YERİNDE YALNIZLIĞIN İŞTEN AYRILMA NİYETİNƏ ETKİSİ	31
Yeganə HACIYEVA	TƏXƏLLÜS KÖMƏKÇİ AD KİMİ	33
Gökhan OFLUOĞLU	DÖNÜŞÜMSEL LİDERLİK VE YENİLİKÇİ İŞ DAVRANIŞLARI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ	34
Kholov Vohid Yusupovich	SCHOLARS OF BUKHARA IN XIX – EARLY XX CENTURIES AND THE CLASH OF IDEAS	35
Bahar Məmmədova	ƏL-FƏRABİ HAQQINDA	36
Ekin ERDEM	TURHAN FEYZİOĞLU'NUN DÜŞÜNSEL KARIYERİNDE 1950'LƏR	37
Ekin ERDEM	KANT VE HEGEL'İN FELSEFİ SİSTEMLERİNİN SİYASAL İZDÜŞÜMLƏRİ	38
Sevinc Vahabova	MİNİATÜR SƏNƏTİNDƏ HƏRBİ JANR	39
Bəşirova Səadət	ELDAŖ BAXIŞ NAĞILLARINDA ƏNƏNƏVİ MOTİVLƏR VƏ ONLARIN TRANSFORMASIYASI	40
Minaxanım Təkəli	RUS DİLİNDƏKİ TÜRK KÖKƏNLİ SÖZ VƏ AD ARASINDA LEKSİK-SEMANTİK UYĞUNLUQ	41
Fahri DAĞI	BARAK TÜRKLERİNDE BİR ÖLÜM RİTÜELİ OLARAK SAÇ VE TUZ	42
Fahri DAĞI	TÜRK MASALLARINDA SAĞALTICILAR	43
Pınar AYDEMİR Taner ACUNER Nihan BİRİNCİOĞLU	İŞLETMELERİN KURUMSALLAŞMA DÜZEYLERİNİN ÇALIŞANLARIN ÖRGÜTSEL VATANDAŞLIK DAVRANIŞLARI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: KONAKLAMA İŞLETMELERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA	44
Kadir ÖZDEMİR İsa DEMİRKOL	KALİTE 4.0 İLE ENDÜSTRİ 4.0 İLİŞKİSİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA	45
Rəsmiyyə ŞİRİNOVA Vüsalə ABBASOVA	TORPAQ RESURLARININ İDARƏ OLUNMASI GÖSTƏRİCİLƏRİ ÜZRƏ AZƏRBAYCANIN MÖVQEYİNİN YAXŞILAŞDIRILMASI İSTİQAMƏTLƏRİ	47
Hasan BAKIR	KÜRESEL SALGIN DÖNEMİNDE UYGULANAN EKONOMİ POLİTİKALARI	49
İbrahim AYTEKİN	İKTİSADİ BÜYÜME VE GÖÇ: BİTLİS ÖRNEĞİ	50
İbrahim AYTEKİN	EKONOMİDE YAŞANAN DİJİTAL DÖNÜŞÜMÜN PARA POLİTİKALARI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ	52
Çiğdem PEKAR	TURKEY AND THE NPT MEMBERSHIP: MOTIVATION AND THE CURRENT STATUS	53

AL -FARABİ 7. ULUSLARARASI SOSYAL BİLİMLER KONGRESİ

Nizamettin ÖZTÜRKÇÜ Nedim YILDIZ	TÜRKİYE'DEKİ ÜNİVERSİTELERİN GİRİŞİMCİ VE YENİLİKÇİ DURUMLARININ İNCELENMESİ	54
Nizamettin ÖZTÜRKÇÜ Nedim YILDIZ	TÜRKİYE ÜNİVERSİTE MEMNUNİYET ARAŞTIRMA SONUÇLARI ÜZERİNDEN BURSA ULUDAĞ VE MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTELERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI	55
Vefa TAŞDELEN	ŞAHSİYET VE DEĞER EĞİTİMİ ÜZERİNE	56
Vefa TAŞDELEN	<i>DİVAN-I HİKMET</i> 'TE ŞAHSİYET VE DEĞER	58
Halis ÇAVUŞOĞLU	LUDWIG WITTGENSTEIN VE MANTIKSAL FELSEFE İNCELEMELERİ (TRACTATUS)	59
Halis ÇAVUŞOĞLU	BATI VE İSLAM DÜŞÜNCESİ BAĞLAMINDA PANTEİZM ANLAYIŞI	60
Olca TURAN	ANTİK KAYNAKLAR IŞIĞINDA ANADOLU'DA NESLİ TÜKENEN CANLILARA BİR ÖRNE	61
Erdal SARIBAŞ	ALİ SEYDİ BEY'İN RİSALESİNE GÖRE SOKULLU MEHMET PAŞA'NIN DEVLET ADAMI ÖZELLİKLERİ	63
Fadime KAVAK	ARAP DİLİNİ GELİŞTİREN BAŞLICA FAKTÖRLER	65
Abdulbaset İbrahimoglu	HADİS METİNLERİNİN LAFIZLARINA YAKLAŞIMDA TAKİP EDİLMESİ GEREKEN METOD	67
Qasım Hacıyev	BİRİNCİ DÜNYA MÜHARİBƏSİ ZAMANI ERMƏNİ EKSTREMİZMİNİN ANTI-TÜRK FƏALİYYƏTİ VƏ TÜRKİYƏ-AZƏRBAYCAN MÜNASİBƏTLƏRİ (arxiv materialları əsasında)	68
Kasim Hacıyev	CƏNUBİ QAFQAZDA AZƏRBAYCANA MƏXSUS TARIXI-ARXEOLoji ABİDƏLƏRİN SAXTALAŞDIRILMASI	69
Arzu ÖZYÜREK Nagihan YILDIRIM Ümmüş AYDIN	OKUL ÖNCESİ EĞİTİMDE KİTAP OKUMA VE ETKİLEŞİMLİ KİTAP OKUMA UYGULAMALARI	70
Arzu ÖZYÜREK Ümmüş AYDIN Nagihan YILDIRIM	EĞİTİMCİLERİN AKILLI TELEFONA İLİŞKİN ZİHİNSEL İMGELERİ	71
Yaquut Ağasiyeva	TƏLƏBƏLƏRİN İDRAK MOTİVLƏRİNİN ONLARIN TƏLİM NƏTİCƏLƏRİNƏ TƏSİRİ	72
Yaquut Ağasiyeva Samidə Fərzəliyeva	TƏLƏBƏLƏRİN TƏLİM NƏTİCƏLƏRİNƏ TƏSİR EDƏN PSİXOLOJİ PROBLEMLƏRİNİN ARADAN QALDIRILMASI ÜSULLARI	73
Məmmədova Münəvvər	KİÇİK MƏKTƏB YAŞLI ŞAĞIRDLƏRİN TƏLİM FƏALİYYƏTİNƏ HUMANİST YANAŞMA	74
Hakan ARIKAN	MÜLTECİLİK OLGUSUNUN GÜNCEL SANATTAKİ TEMSİLİ	75
Hakan ARIKAN	GÖRSEL KÜLTÜR BAĞLAMINDA DİJİTALLEŞEN İMGE	76
Taner YILMAZ Şihmet YİĞİT	SPOR BİLİMLERİ FAKÜLTESİ ÖĞRENCİLERİNİN İLETİŞİM DÜZEYLERİNİN ARAŞTIRILMASI	77
Cabbarova Solmaz	VALİDEYNLƏRİN PEDAGOJİ MƏDƏNİYYƏTİNİN YÜKSƏLDİLMƏSİNDƏ MƏKTƏBİN ROLU.	78
A. Beril TUĞRUL	ENERJİ POLİTİK İÇİNDE PETROLÜN YERİ	79
Mayis Əliyev	SOSİAL İŞ SAHƏSİNDƏ TƏHSİLİN MÜASİR VƏZİYYƏTİ VƏ İNKİŞAF TENDENSİYALARI	80
Murat ESMER	ÇOCUK HAKLARINA DAİR SÖZLEŞME BAĞLAMINDA ULUSLARARASI HUKUKTA ÇOCUK HAKLARI	82
Hakan KAŞKA	MAĞDURUN CEZA MUHAKEMESİNDEKİ KONUMU AÇISINDAN TÜRK CEZA HUKUKU İLE İSLAM CEZA HUKUKUNUN KARŞILAŞTIRILMASI	84

AL -FARABI 7. ULUSLARARASI SOSYAL BİLİMLER KONGRESİ

Resul ÖZTÜRK A. Oktay DÜNDAR	ONLINE ALIŞVERİŞ HİZMETLERİNİN MÜŞTERİ MEMNUNİYETİNE ETKİSİNDE İADE ve ŞİKAYET YÖNETİMİNİN ARACILIK ETKİSİ	85
A. Oktay DÜNDAR Resul ÖZTÜRK	KANAL ENTEGRASYONUNDA ZAMANINDA TESLİMATIN MÜŞTERİ MEMNUNİYETİ ve SADAKATİNE ETKİSİ	86
Тағйева Тәрлан	QLOBAL MİQRASIYA BÖHRANI VƏ ONUN CƏMİYYƏTİN MÜXTƏLİF SAHƏLƏRİNƏ TƏSİRİ	87
Ufuk DEMİRKAN	SÖZLEŞMEDEN DOĞAN DAVALARDA YETKİ	88
Ufuk DEMİRKAN	KARŞI DAVADA YETKİLİ MAHKEME	89
Шойбекова Ғазиза Бейсенбекқызы Абдирасилова Гүлмира Қалыбайқызы Оспан Динаш Бектенқызы	ЙАСАУИ ХИКМЕТТЕРІ ЕТІСТІКТЕРІНДЕГІ ЕТІС ЖҰРНАҚТАРЫНЫҢ ДЫБЫСТЫҚ АЛМАСУЛАРЫ АРҚЫЛЫ ДАМУЫҒАН МОРФТАРЫ	90
Ахметжанова Дидар Сапарғалиевна Муканова Айсулу Бигазиевна	ФОЛЬКЛОР ЖАНРЫНЫҢ ӨСКЕЛЕҢ ҰРПАҚҚА БЕРЕП ӨНЕГЕСІ	91
Issametova K. I. Sultangaliyeva E.S.	SOME FEATURES OF MUSICAL SPEECH AND MODE ORGANIZATION OF SONGS OF THE YAKUT EPIC- OLONKHO	92
Раева Б.Р. Даркембаева А.Б.	БАЯН АСПАБЫНЫҢ МУЗЫКАЛЫҚ БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕГІ РӨЛІ	93
А.Б. Кокажаева З.М. Төлеуханова А.Д. Қапар	ОРТА МЕКТЕП МАТЕМАТИКАСЫНДА ПӘНАРАЛЫҚ БАЙЛАНЫСТЫ ОҚЫТУДЫҢ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ	94
Садыкова Дамежан Адилхановна	ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ТАРИХИ - МӘДЕНИ МҰРАЛАРДЫҢ ТУРИЗМДІ ДАМУЫҒА ӘСЕРІ	95
Yaqub Ansari	ارزيابي جامعه شناسانه در مفهوم جامعه پذيري	96
Nurullah Begi	تأثير خطرات سايبري بر صنعت دريانوردي	97
Ahmad Ahmadi	تأثيرات خشونت اقتصادي بر زندگي زنان	98
University of Tehran	نقش متن ها در درس آلماني به عنوان زبان خارجي	99
Ibrahim Muradi	برنامه های خدمات اجتماعي خليفه اموي عمر ابن عبدالعزيز	100
Matin Suri	روابط میان فقر ، مهاجرت و آفات طبيعي روستايي "نمونه آتش سوزي زينونکوي"	101

**BURSA YÖRESİNDE YAŞAYAN YÖRÜKLERİN (TÜRKMENLERİN) GÜNDELİK
HAYATTAKİ KÜLTÜREL İZLERİ VE DÜĞÜNLERİ**

Gülsüm ÖZTÜRK

Yüksek Lisans Öğrencisi) Gülsüm ÖZTÜRK, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
Afyonkarahisar/Türkiye

ÖZET

Orta Asya ve Kafkasya üzerinde yapılan göçler Anadolu'nun fetih sürecini hızlandırmıştır, Osman Gazi'nin ölümünden birkaç ay önce düzenlenmiş 723/1323 tarihli bir belgeye, Orhan Gazi'yi oldukça erken bir tarihte, 724/1324'te Bursa/Beg-sarayı'nda ziyaret etmiş olan sûfi gezgin Seyyid Kâsım el-Bağdâdî'nin (ö. 750/1350) izlenimlerine ve yine 763/1362'den sonra Orhan Gâzî adına kaleme alınmış Menâkıb-ı Orhânî adlı çağdaş kronikten aktarılan bir bilgiye dayanarak Bursa'nın fethi gerçekleştirilirdiği söylenilebilir. Kaybolan bir kültürler arasında Yörükler gelmektedir. Yörük: yürümek fiilinden türemiş olup, Anadolu'ya gelip yurttan göçen Oğuz Boylarını ifade eden bir kelimedir Yörüklerin hayat tarzları sürekli merak konusu olduğunu için üzerine birçok araştırmalar yapılmıştır. Bu makalede de Bursa çevresindeki dağ köylerinde yaşayan Yörük aşiretlerin kültürleri hakkında bilgi verilmektedir.

Araştırmanın örneklemini Bursa'ya bağlı Büyük Orhan ilçesi ve Pınar, Kuşlar, Elek, Çalı, Aktaş, Tekerler köylerinde bulunan Yörükler oluşturmaktadır. Çalışma Yörükler ile yapılan röportajlar, ses kayıtları, kamera yardımıyla çekilen videolardan ve yöre halkıyla gerçekleştirilen görüşme kayıtları kullanılarak hazırlanan görüşme formlarından oluşmaktadır. Araştırmalara 2014 yılından sözlü derlemelerin yanına “görüntü kaydı” eklenerek devam edildi. Kültürel hayatlarıyla ilgili resimlere de yer verilmektedir. İnceleme sonucunda unutulmuş adetler gün ışığına çıkarılmıştır. Yörük aşiretlerinin kültürel kimliklerine bağlı bir şekilde yaşamlarına devam ettikleri tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeleri: Bursa, Yörük, Yörük Kültürü, Büyük Orhan, Düğün

İNGİLİZ GEZGİNLERİNİN GÖRE GÜNEY KAFKASYA HALKLARI

Gülsüm ÖZTÜRK

Yüksek Lisans Öğrencisi) Gülsüm ÖZTÜRK, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Afyonkarahisar/Türkiye

ÖZET

Kafkasya, Arapların, "Mavera-i Kafkasya"; Avrupalıların, "Transkafkasya" ve Rusların, "Zakafkasya" olarak bahsettikleri Kafkasya, Büyük Kafkasya sıradağlarının güneyinde yer alan, tarihi bir bölgedir. Siyasi ve coğrafi bakımdan genel olarak, "Sirkafkasiyon (Circarucasie)" ve "Transkafkasya (Transcaucasie)" şeklinde ikiye ayrılan Kafkasya bölgesinin doğusu Asya, batısı ise Avrupa kıtaları içinde yer almaktadır.

Kafkas sıra dağlarının güneyinde yaklaşık 370-430 Kuzey enlemi 410-500 Doğu boylamları arasında kalan ve Gürcistan, Azerbaycan, Ermenistan, Dağlık Karabağ ve Nahçıvan'ı kapsayan yaklaşık 200.000 km2 alanı kapsayan bölge "Güney Kafkasya" olarak adlandırılmaktadır. Çarlık Rusya'sı ilk defa Güney Kafkasya kavramını kullanılmıştır. Tarih'in belli dönemlerinde çeşitli devletlere ev sahipliğini yapan Güney Kafkasya ya çok sayıda seyyah tarafından ziyaret etmiştir.

Arapça'da "gezmek, gezi" anlamında "seyahat" (aslî siyâhat) kelimesi kullanılır. Farsça olan nâme kelimesi risâle, mektup anlamındadır. İşte bu kelimelerin birleşmesinden oluşan seyâhat-nâme sözcüğü "gezi mektubu, gezi eseri" manasına gelir.

Seyahatnamelerden; Kafkasya bölgesi, halkları, sosyal yaşamları, nüfusu, etnik yapıları, inançları ve kültürleri hakkında bilgiler elde edilir. Bu bilgiler Kafkasya'nın imajının daha iyi anlaşılmasına aracılık eder. Çalışmanın kaynakları İngiliz seyyahların eserleri arasından seçilmiştir. Seyahatnameler, XIX. yüzyıl Kafkasya tarihinin en önemli kaynakları arasında yer almaktadır. Vikont James Bryce 10 Mayıs 1838 yılında Belfast'te doğmuştur. Bryce bir akademisyen, hukukçu, tarihçi ve politikacıdır. Sir Arthur Cunynghame ve Vikont James Bryce olup gezginlerin eserlerinde Gürcü, Ermeni ve Tatar halklarına dair izlenimler dikkate alınmıştır. Kafkasya'nın en eski milleti Gürcülerdir. Tatarlar bir Türk kavmidir.

Anahtar Kelime: Güney Kafkasya, Seyyah, Gürcü, Ermeni, Tatar

**KERKÜKLÜ NEVRÛZÎ'NİN YÛSUF İLE ZÜLEYHÂ MESNEVÎSİNDE TASAVVUFÎ
REMİZLER (1-3734. BEYİTLER)**

Büşrâ AKYOL

Büşra Akyol, Bartın Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı ABD, Yüksek Lisans Öğrencisi

ÖZET

Yûsuf u Züleyhâ mesnevîleri klâsik edebiyatımızda oldukça sevilmiş ve örnekleri verilmiştir. Bunda hem aşk konusunun içerisinde barınması hem de islâm dininde ‘ahsenü’l kassas’ olarak geçmesinin büyük bir etkisi vardır. Yûsuf u Züleyhâ mesnevîlerinin ilk örneklerine Acem edebiyatında rastlanmakla birlikte, Türk dünyasında da kendisine yer bulmuş ve oldukça örneği verilmiştir. Doğu edebiyatında ise bu konuyu ele alan Kerküklü Nevruzî, *Yusuf ile Züleyha* mesnevîsini kaleme alan isimlerdendir. Yûsuf u Züleyhâ mesnevîleri içerisinde yalnızca ikili aşk ilişkisini barındıran bir eser değildir. Öyle ki Kerküklü Nevruzî'nin eserinde de yer yer tasavvufî söylemler olduğu dikkat çekmektedir. Bu söylemler bazen sözlükte yer alan gerçek anlamı ile verilmiş bazense tasavvufî karşılıkları ile yer bulduğu görülmüştür. Eser boyunca karşımıza çıkan tasavvufî remizler tespit edilip bunların kullanım alanları şahıslar üzerinden irdelenmeye çalışılmıştır. Tasavvufî söylemler ele alınan beyitler içerisindeki kullanımlarına göre en çok rastlanandan daha az rastlanan terimlere göre bir sıralama ile verilmeye çalışılmıştır. Ayrıca *Yusuf ile Züleyha* mesnevînin varlığına Anadolu sahasında dikkat çekmek ve farklı bir bakış açısı oluşturabilmek amacıyla tasavvufî remizler ele alınmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mesnevî, tasavvuf, Kerküklü Nevruzî, Yûsuf ile Züleyhâ.

SAFRANBOLU KADIN SAĞALTICILARA BİR ÖRNEK: KÖSTEBEK OCAĞI

Öznur ÇELİK

Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü YL Öğrencisi

Fahri DAĞI

Dr. Öğretim Üyesi, Karabük Üniversitesi Safranbolu Turizm Fakültesi

ÖZET

İnsanlığın varoluşundan günümüze kadar devam eden bir tarihi olan ‘‘Sağaltmacılık’’ özellikle annelik içgüdü, korumacılık, şefkat gibi duyguların ön plana çıkması nedeniyle kadınlar tarafından daha çok benimsenmiştir. Evde; çocuk, eş ve diğer aile üyelerinden birisi hastalandığında ilk müdahale eden kişi kadındır. Büyüklerinden öğrendiği çeşitli ilaçları, yaparak aile fertlerinin iyileşmelerine faydalı olur. İnsanoğlu yaşadığı ilk günden beri sağlıklı ve uzun yaşamanın yöntemlerini günümüze kadar getirmiştir. Bazı durumlarda modern tıpa kaynak olmuş ve geçmişten günümüze kadar gelen sağaltma yöntemleri alternatif tıp adı altında hasta olan kişileri tedavi etmiştir. Sağaltma yöntemleri ile ilk uğraşan kadınlar, Eski Türklerde Şamanlar başta olmak üzere birçok görev üstlenmişlerdir. Anadolu’nun hemen her şehrinde olduğu gibi Safranbolu’da da birçok sağaltıcı kadın bulunmaktadır.

Safranbolu’nun Karıt Köyünde vücutta çıkan çeşitli yaraları tedavi etmek amacıyla sağaltma ocağı olan, köstebek ocağına halk müracaat etmektedir. Kayınvalidesinden el alan Hayriye EKŞİOĞLU 1987 yılından beri köstebek ocağı tedavisi yapmaktadır. Ekşioğlu, hastanın yarasının iyileşmesi için yanmış odun külü, bıçak ve yumurta kullanarak dua edip bu yumurtayı tarlaya köstebek yuvasına gömerek tedavi etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sağaltma, Şaman, Kadın

**TELEVISION BROADCAST LEADING THE YOUTH TO LANGUAGE AND VALUE
CORRUPTION: EXAMPLE OF REALITY COMPETITION SHOWS**

**GENÇLİĞİ DİL VE DEĞER YOZLAŞMASINA SEVK EDEN TELEVİZYON YAYINLARI:
YARIŞMA PROGRAMLARI ÖRNEĞİ**

Kevser AKIN

Dr., MEB

ABSTRACT

Media platforms have a significant power to spread information within a short period of time to a large audience. The transfer of correct knowledge is important via these channels which have followers from all of the age groups, in terms of establishment of common values and moral judgments and for the healthy structure of social structure. Nonetheless, in today's world, some media tools are planning programs that can lead to language and value corruption due to focusing on commercial interests, rather than using their power to benefit society, and such programs have negative impacts particularly on children and young people who are supposed to learn correct language and values. Television, which is still popular among the media platforms, continues to shape the discourse with superficial programs without inheriting any social value, and within a few hours of broadcasting of such programs, it ruins the years of work of educational programs. In this research, the role of television programs is examined in terms of changing value judgments and facilitating language corruption. In this context, three reality competition shows (Kuaförüm Sensin - My Hairdresser is You, Yemekteyiz - We Are at Dinner, Survivor) that are broadcasted at times when children and young people are accessing the television are discussed within terms of value transfer and language usage, and the extent to which the language used influences the societal cultural values are clarified with examples from the programs.

Keywords: Value transfer, language corruption, television, reality competition shows

ÖZET

Medya araçları bilginin kısa süre içerisinde geniş kitlelere yayılmasını sağlayabilecek etkin bir güce sahiptir. Her yaş grubundan takipçisi olan bu mecralarda doğru bilginin aktarımı, ortak değer yargılarının yer etmesi ve toplumsal düzenin sağlıklı inşası bakımından önemlidir. Ancak günümüz dünyasında bazı medya araçları sahip oldukları gücü toplum yararına kullanmak yerine ticari kaygılar gözeterek dil ve değer yozlaşmasına yol açabilecek programlar hazırlamakta, bu programlar özellikle doğru dil ve doğru değer yargılarını kazanmaları beklenen çocuk ve genç nüfus üzerinde olumsuz etkiler yaratmaktadır. Medya araçları arasında hâlâ popülerliğini sürdüren televizyonlar toplumsal değeri olmayan suni programlarla gündem oluşturmaya devam etmekte, eğitim programlarının yılları bulan emeklerini birkaç saatlik yayınlarla yok etmektedir. Bu çalışmada televizyon programlarının değer yargılarının değişiminde ve dil yozlaşmasının teşvikinde oynadığı rol göz önünde bulundurulmuştur. Bu bağlamda özellikle çocuk ve gençlerin ekran başında olduğu saatlerde yayımlanan üç yarışma programı (Kuaförüm Sensin, Yemekteyiz, Survivor) değer aktarımı ve dil kullanımı yönünden incelenmiş, kullanılan dilin toplumun kültürel değerlerini ne ölçüde etkilediği programlardan alınan örneklerle açıklanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Değer aktarımı, dil yozlaşması, televizyon, yarışma programları

COVID-19 KRİZ İLETİŞİMİNDEN GÖZETİM TOPLUMUNA

FROM COVID-19 CRISIS COMMUNICATION TO SURVEILLANCE SOCIETY

Aytuğ MERMER ÜZÜMLÜ

Dr. Öğr. Üyesi, Amasya Üniversitesi

ÖZET

Ulus devletlerin ve bürokratik yönetim anlayışlarının yükselişe geçmesi ile birlikte dünyanın pek çok yerinde yönetenler ve yönetilenler arasındaki ilişkide toplumsal denetim sistematik izleme yoluyla sağlanmaya başlanmıştır. Önceleri geniş alanlarda bir arada bulunuşlarıyla denetlenen yığınlar, bilgi iletişim teknolojilerinin gelişimi ve modernleşme ile elektronik panoptisizm yoluyla denetlenmeye devam etmiştir. Süreç, özellikle internetin yaygınlaşarak evlerde ve cep telefonu uygulamaları ile hayatın her alanında kullanılabilmesi ile birlikte bireyler için özel alan ile kamusal alan arasında ayrımın gittikçe flulaşmasını beraberinde getirmiştir. Bu çalışma dünyanın pek çok yerinde hükümetlerin 2019 yılının son aylarında Çin'in Wuhan kentinde patlak veren ve ardından tüm dünyaya yayılarak yüzbinlerce kişinin ölümüne neden olan COVID-19 (yeni tip koronavirüs) hastalığının yarattığı krizi yönetmek için başvurduğu yöntemlerin, gözetim toplumu yarattığı iddiasını taşımaktadır. Gözetleme eylemi her ne kadar insanlık tarihi kadar eski olsa da gözetim toplumu kavramı günümüz toplumlarını nitelemek için kullanılmaktadır. Bu nitelemedeki özel vurgu günümüzde iktidar mekanizmalarının gözetleme eylemini denetleme amaçlı gerçekleştirmesinden kaynaklanmakta, bilgi iletişim teknolojisindeki gelişmeler yönetenlerin yönetilenleri denetlemeleri için her geçen gün yeni açılımlar sunmaktadır. Bu çalışma iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde gözetim toplumu kavramı, özellikleri ve pratikleri hakkında genel bir çerçeve çizilmekte, ikinci bölümde tüm dünyayı etkisi altına alan koronavirüsü pandemisi sürecinde hükümetlerin krizi yönetebilmek için başvurdukları yöntemler ile gözetim toplumu kavramının yakın ilişkisi ortaya konmaktadır. Çalışma hükümetlerin kriz yönetimi sürecinde halkla ilişkiler pratiklerine yönelik genel bir değerlendirmeyi kapsayan sonuç bölümüyle nihayetlendirilmektedir.

Anahtar sözcükler: Gözetim Toplumu, COVID 19, Halkla İlişkiler, Kriz İletişimi.

ABSTRACT

With the rise of nation states and bureaucratic management approaches, social control started to be provided through systematic monitoring in the relationship between the rulers and the ruled in many parts of the world. The stacks, which were previously inspected by their coexistence in large areas, continued to be inspected through the development and modernization of information and communication technologies and through electronic panopticism. The process has brought with it the increasing blurring of the distinction between the private and public space for individuals, with the widespread use of the Internet and being used in homes and mobile phone applications in all areas of life. This study carries the claim that the methods used by governments in many parts of the world to manage the crisis caused by COVID-19 (new coronavirus) disease, which erupted in Wuhan, China in the last months of 2019 and spread to the whole world, causing hundreds of thousands of deaths. Although the surveillance action is as old as human history, the concept of surveillance society is used to characterize today's societies. The special emphasis in this qualification stems from the fact that the power mechanisms perform the surveillance action for the purpose of controlling the developments, and the developments in information and communication technology offer new expansions day by day for the managers to control the governments. This study consists of two parts. In the first part, a general framework is drawn about the concept of surveillance society, its features and practices, and in the second part, the close relationship between the methods used by governments to manage the crisis and the concept of surveillance society is revealed in the coronavirus pandemic, which affects the whole

world. The study is finalized with a conclusion section that covers a general assessment of public relations practices in the crisis management process of governments.

Keywords: Surveillance Society, COVID 19, Public Relations, Crisis Communication.

THE DIFFERENCES BETWEEN VARIANTS and DIALECTS of STANDART ENGLISH

Fidan Nəzərli

Doktorant, Azerbaijan University of Languages

ABSTRACT

Language is a very important tool for the existence and development of society. It is the people who create the language. Therefore, the fate of the language links with the fate of the people who created it.

The normalized literary language used by the people to meet their cultural needs is a language used in scientific and artistic works, in the press and in offices, on television, on radio, in schools. In other words, literary language is the highest form of national language, with a system of norms formed by scholars. In literary language, certain norms prevail. People who speak a literary language must follow these norms. The main characteristic feature of the literary language is that it has a rich system of styles.

Norms that govern literary language are called speech norms. The norm is the functioning of the word in the accepted form by the masses of the phonetic composition, lexical meaning and grammatical structure of the word.

The variants in the language must necessarily conform to the norms of the literary language. This is where variants and dialects are separated. In fact, dialects are an option in itself. However, the dialects do not conform to the phonetic, lexical or grammatical norms of the literary language.

The emergence of dialectal variants of languages has a negative impact on the unification of literary language norms of those languages. It is impossible to determine the norms of literary languages in dialect variants. Therefore, dialect variants of the English language do not allow the normalization of literary language norms. Today, there are a lot of variants such as - America, Canada, Australia, India, New Zealand, etc. based on English.

Variation is a universal feature of the language. This universality makes it clear that the language is normalized. Correct spelling and pronunciation play a great role in the process of literary language normalization.

As can be seen, norm and variance are two-way and interdependent language events. If the variant determines the specificity of the literary language norm, on the other hand it is the norm that determines the frequency of development of the variant, as well as the number and types of variants.

Thus, the emergence of English language variants should be based on the literary language norms of native speakers - Standard English.

Key words: Language, Variants, Dialects, Norms

**PANDEMİ GÜNLERİNDE MARKALAR VE İLETİŞİM BİÇİMLERİ: GÖZLEME DAYALI
BİR DEĞERLENDİRME**

**BRANDS AND COMMUNICATION FORMS IN THE PANDEMI DAYS: AN OBSERVATION
ASSESSMENT**

Yıldırım YILDIRIM

Dr. Öğr. Üyesi, Düzce Üniversitesi Akçakoca Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu

ÖZET

Çin’de başlayıp bir anda tüm dünya ülkelerini etkisi altına alan Corona Virüs (diğer adıyla Covid-19) küresel anlamda büyük bir değişim yaratmış ve bu değişim bütün alanları etkisi altına almıştır. Ticaret yöntemleri, iş yapma biçimleri, tüketici alışkanlıkları ve alışveriş tercihleri, değerler ve yaşam tarzları kökten değişime uğramış, yeniden biçimlenmiştir. Bu çalışmada markaların pandemi günlerinde nasıl ve ne yönde hareket ettikleri gözlemlenmiştir. Yararlanılan ikincil veriler sosyal medya kanallarında (Twitter, Instagram, Facebook vs.) ve diğer iletişim kaynaklarında paylaşılan resim, video, caps, yorum ve benzeri kaynaklardan toplanmıştır. Markaların Corona virüs salgınında hizmet ettikleri topluma nasıl destek oldukları, farkındalık oluşturmaya nasıl yardımcı oldukları ve bunları yaparken neyi amaçladıkları yine gözlemlere dayalı olarak ortaya konulmaya çalışılmıştır. Çalışma sonucunda ise markaların, virüsün yayılmaması için farkındalık oluşturmaya yönelik yaptıkları tüm iletişim ve tutundurma çalışmalarının takdir edilesi bir yanının olduğu ancak yine de bu pandemi günleri geçtikten sonra tüketicilerin hafızalarında hatırlanan birkaç “iyi markadan” biri olmaya yönelik bir amaç güdüldüğü iddia edilmiştir. Çünkü markalar ve onların arkasında duran şirketlerin temelde kar amacı güden kuruluşlar olduğu göz önüne alındığında, yapılan bütün iletişim ve tutundurma faaliyetlerinin finansal getiri, pazar payı artışı, pozitif konumlandırma gibi amaçların güdülmesi olağan bir durum olarak karşılanabilir. Bu yüzden markalar hem farkındalık oluşturmak ve destek olmak hem de hayat normale döndüğünde arkalarında gurur duyacakları bir marka geçmişi bırakabilmek amacıyla bu faaliyetlerin yürüttüğü iddia edilmektedir.

Anahtar kelimeler: Corona virüs, pandemi, marka, marka iletişimi, sosyal medya

ABSTRACT

Corona Virus (also known as Covid-19), which started in China and suddenly affected all the countries of the world, created a global change and this change affected all areas. Trade methods, ways of doing business, consumer habits and shopping preferences, values and lifestyles have been radically changed and reshaped. In this study, it was observed how and in what direction brands move in pandemic days. Secondary data utilized were collected from pictures, videos, caps, comments and similar sources shared on social media channels (Twitter, Instagram, Facebook etc.) and other communication sources. It has been tried to reveal how brands support the society they serve in the Corona virus epidemic, how they help raise awareness and what they aim to do while again. As a result of the study, it has been claimed that all the communication and promotion activities that brands have made to raise awareness in order not to spread the virus have an appreciation, but nevertheless, it is aimed to be one of the few “good brands” that are remembered in the memories of consumers after the days of this pandemic. Because, considering the brands and the companies that stand behind them are mainly profit-making organizations, it can be met as a normal situation to pursue the objectives such as financial return, market share increase and positive positioning of all communication and promotion activities. Therefore, it is claimed that these activities are carried out in order to create awareness and support brands and to leave a brand history that they will be proud of when life returns to normal.

Key words: Corona virus, pandemic, brand, brand communication, social media

SİBER ZORBALIK DAVRANIŞLARININ YAPAN VE UĞRAYAN AÇISINDAN FARKLI DEĞİŞKENLERE GÖRE İNCELENMESİ

INVESTIGATION OF CYBERBULLYING BY DIFFERENT VARIABLES IN TERMS OF THOSE WHO MAKE AND EXPOSED

Yıldırım YILDIRIM

Dr. Öğr. Üyesi, Düzce Üniversitesi Akçakoca Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu

ÖZET

Siber zorbalık bugünün en popüler ve araştırmacıların ilgisini en çok çeken konular arasında yer almaktadır. Gelişen internet ve bilgi teknolojileri ve bu teknolojilere ulaşımın ve sahip olmanın maliyetinin giderek azalması, kişilerin çok daha fazla internette vakit geçirmelerine neden olmaktadır. Siber zorbalık davranışının hem yapan hem de uğrayan açısından değerlendirildiği bu çalışmada ilgili literatür için önemli sonuçlara ulaşılmıştır. 549 kişiden online anket yöntemiyle toplanan veriler neticesinde kişilerin internette ve sosyal medyada geçirdikleri sürenin siber zorbalık gösterme eğilimlerini arttırdığı, siber zorbalığa en çok kadınların uğradığı, erkeklerinse siber zorbalık göstermede kadınlardan daha önde olduğu bulunmuştur. Ayrıca literatürde gelirle ilişkisine pek rastlanmayan siber zorbalık davranışları, bu çalışmada gelir ve siber zorbalık arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmüştür. En çok 15-24 yaş grubunun zorba davranışlar sergilediği, siber zorbalığa uğrayanlar arasında 45-54 yaş grubunun da olduğu ortaya çıkmıştır. Çalışmanın bir diğer önemli bulgusu ise interneti kullanım amaçları ile siber zorbalığa maruz kalma veya siber zorbalık gösterme arasında pozitif ve anlamlı ilişkilere rastlanmış olmasıdır. Ders çalışma/ödev hazırlama ile güncel gündem haberlerini takip edenlerin siber zorbalığa en az uğrayan kişiler olduğu bu araştırma sonucunda ortaya çıkmıştır.

Anahtar kelimeler: Siber zorbalık, siber zorbalığa uğrama, demografik değişkenler

ABSTRACT

Cyberbullying is one of the most popular and most interesting topic for researchers today. Developing internet and information technologies and decreasing the cost of accessing and owning these technologies cause people to spend more time on the internet. In this study, in which cyberbullying behavior was evaluated in terms of both the doer and the subject, important results were obtained for the related literature. As a result of the data collected from 549 people via online survey method, the time spent on the internet and social media increased their tendency to show cyberbullying. It has been found that women are the victims of cyberbullying, and men are more than women in showing cyberbullying. In addition, cyberbullying behaviors, which are not associated with income in the literature, have been found to be a significant relationship between income and cyberbullying in this study. It has been revealed that 15-24 age group mostly shows bully behavior and 45-54 age group among those who are cyberbullied. In addition, positive and significant relationships were found between the reasons for using the internet and cyberbullying behaviors. In addition, cyberbullying behaviors, which are not associated with income in the literature, have been found to be a significant relationship between income and cyberbullying in this study. It has been revealed that 15-24 age group mostly shows bully behavior and 45-54 age group among those who are cyberbullied. In addition, positive and significant relationships were found between the reasons for using the internet and cyberbullying behaviors. It was revealed as a result of this study that those who follow the current agenda news and study lesson are the ones who least experience cyberbullying.

Key words: Cyberbullying, exposure to cyberbullying, demographic variables

**SOCIO-PSYCHOLOGICAL PROBLEMS OF INCLUSIVE EDUCATION OF CHILDREN
WITH DISABILITY IN AZERBAIJAN**

Буньятова Айнур Рашид кызы

Преподаватель БГУ Кафедры Психология Доктор Философии По Психологии

РЕЗЮМЕ

За последние годы в нашей стране в системе инклюзивного образования произошли определенные позитивные изменения. Со стороны министерства образования было принято ряд законов, определяющих основные права детей с инвалидностью. Начиная с 2005 года Министерство образования реализует проект «Инклюзивное образование». Проект реализуется согласно постановлению Кабинета министров от 3 февраля 2005 года «Об утверждении Программы развития (на 2005-2009 годы) по организации образования в Азербайджанской Республике детей, нуждающихся в особой заботе». В рамках данной программы развития началась реализация 3 пилотных проектов. В процессе реализации проектов к инклюзивному образованию были привлечены 268 детей с ограниченными возможностями здоровья из 15 общеобразовательных и 13 дошкольных учреждений. Как и любое новое начинание, внедрение системы инклюзивного образования сопровождается определёнными трудностями. Это подготовка персонала и подбор сотрудников, готовых работать в рамках данной программы, главной трудностью так же является – настороженное, местами даже негативное отношение родителей и детей данного процесса к совместному обучению. Основным психологическим «барьером» является страх перед неизвестным, страх вреда инклюзии для остальных участников в процессе обучения, негативные установки и предубеждения, профессиональная неуверенность учителя и т.д. Все эти проблемы ставят серьезные задачи не только перед психологическим сообществом сферы образования, но и перед методическими службами образовательных учреждений.

Ключевые слова: инклюзивное образование, зона развития, когнитивные и эмоционально-волевые процессы, дети с инвалидностью, социально – психологическая адаптация, развивающая среда, новые развивающие технологии.

SUMMARY

In recent years, certain positive changes have occurred in our country in the system of inclusive education. The Ministry of Education adopted a series of laws defining the basic rights of children with disabilities. Since 2005, the Ministry of Education has been implementing the “Inclusive Education” project. The project is being implemented in accordance with the resolution of the Cabinet of Ministers dated February 3, 2005 “On approval of the Development Program (2005-2009) for the organization of education in the Republic of Azerbaijan for children in need of special care”. Within the framework of this development program, the implementation of 3 pilot projects has begun. In the process of project implementation, 268 children with disabilities from 15 general education and 13 preschool institutions were involved in the inclusive education.

Like any new undertaking, the introduction of an inclusive education system is accompanied by certain difficulties. These are the staff training and the selection of

the employees who are ready to work within the framework of this program; the main difficulty is also the cautious, sometimes even negative attitude of parents and children of this process towards the joint training. The main psychological "barrier" is the fear of the unknown, the fear of the harm of the inclusion for the rest of the participants in the learning process, negative attitudes and prejudices, professional insecurity of the teacher, etc. All these problems pose serious challenges not only to the psychological community in the field of education, but also to the methodological services of educational institutions.

Key words: inclusive education, development zone, cognitive and emotional-volitional processes, children with disabilities, social and psychological adaptation, developing environment, new developing technologies

PSIXOSOSIAL REABLİTASIYA XİDMƏTLƏRİNİN TƏŞKİLİNDƏ SOSIAL İŞÇİNİN ROLU

**THE ROLE OF THE SOCIAL WORKER IN THE ORGANIZATION OF PSYCHOSOCIAL
REHABILITATION SERVICES**

Hacıyeva Aynur Şakir qızı

Azərbaycan Respublikası Səhiyyə Nazirliyi Psixi Sağlamlıq Mərkəzi Reabilitasiya şöbəsinin Sosial işçisi, Azərbaycan
Universiteti Sosial işin təşkili kafedrasının müəllimi

ÖZƏT

Psixososial reabilitasiya- psixi pozuntusu olan şəxslərin cəmiyyətdə özünün optimal səviyyədə müstəqil fəaliyyət göstərməsi imkanına nail olmağa yönələn prosesdir. O, psixi pozuntusu olan şəxslərin bacarıqlarının inkişaf etdirilməsini, eyni zamanda bu şəxslərdə həyat keyfiyyətlərinin yüksəldilməsinə təkan verən sosial mühitə uyğunlaşmanı nəzərdə tutur . Dərman müdaxiləsi insanlara sağlama prosesində simptomların aradan qaldırılmasına kömək etsə də stabil psixi vəziyyət üçün reabilitasiyanın prioritet məsələsi olan həyat prosesində gündəlik işlərin və tapşırıqların yerinə yetirilməsi də vacibdir. Psixi pozuntunun müalicəsi pasiyentə kompleks yanaşmanı, əsasən də müalicə ilə qarşılıqlı əlaqəli olan reabilitasiyanı tələb edir. Ona görə ki, reabilitasiya pasiyentin normal ətraf mühitdə sosial keyfiyyətlərinin inkişaf etdirilməsini və cəmiyyətdə iştirakının dəstəklənməsini, pasiyentin, onun ailəsinin həyat keyfiyyətlərinin yüksəldilməsini və müstəqilliyinin təmin edilməsini özündə birləşdirir. Məhz, reabilitasiya prosesinin özü pasiyentin daha az dəstəklə yaşayışının təmin olunması ilə bağlıdır. Bu baxımdan psixososial reabilitasiya prosesində sosial işçinin rolu və fəaliyyəti olduqca əhəmiyyətlidir. O, müxtəlif müdaxilələr vasitəsilə şəxsin, qrupun və ya cəmiyyətin həyat keyfiyyətlərinin və rifah halının yaxşılaşdırılması üçün çalışan, eyni zamanda psixi sağlamlıq problemləri yaşayan insanların ehtiyaclarının düzgün qarşılanması üçün xidmətləri təbliğ edən və həmin xidmətlərə çıxış üçün imkanları göstərə bilən mütəxəssisdir. Məqalədə psixi pozuntuları olan şəxslərin müalicəsində psixososial reabilitasiyanın, əsasən də rolu sosial işçinin rolu və fəaliyyət istiqamətləri araşdırılır.

Açar sözlər: Sosial İşçi, Psixososial Reabilitasiya, Psixi Sağlamlıq

SUMMARY

Psychosocial rehabilitation - is a process that aimed at achieving the ability of persons with mental disorders to function independently in society at their optimum level. It involves developing the skills of people with mental disorders, as well as adapting to the social environment that contributes to the quality of life in those individuals. While medication can help people to relieve symptoms in the recovery process, it is also important to perform daily tasks and works in the life process, which is a priority for rehabilitation for a stable mental state. Treatment of psychiatric disorders requires a comprehensive approach to the patient, mainly rehabilitation that is interrelated with treatment. Because rehabilitation involves the development of the social quality of the patient in the normal environment, support for his/her involvement in society, improving the quality of life of the patients and their family members and providing the independence of the patient. Just the rehabilitation process itself is related to providing the life with less support. In this regard, the role and activities of the social worker in the process of psychosocial rehabilitation is extremely important. He/she is a specialist working to improve the quality of life and well-being of a person, group or community through a variety of interventions and at the same time promoting services to meet the needs of people with mental health problems and providing access to those services. The article examines the role and directions of psychosocial rehabilitation and specially social workers in the treatment of persons with mental disorders.

Key words: Social Worker, Psychosocial Rehabilitation, Mental Health

**A MEDIEVAL MEVLEVI STRUCTURE: KONYA HAGIOS CHARITON MONSTERY
MASJID**

BİR ORTAÇAĞ MEVLEVİ YAPISI KONYA HAGIOS CHARİTON MANASTIR MESCİDİ

İlker Mete MİMİROĞLU

Dr. Öğr. Üyesi, Necmettin Erbakan University, Faculty of Social Sciences and Humanities, History of Art, Konya

Kevser ÇINAR

Dr. Öğr. Üyesi, Necmettin Erbakan University, Tourism Faculty, Konya

ABSTRACT

Hagios Chariton Monastery, which is one of the most important religious centers of Lycaonia in ancient Anatolia, is known as Deyr-i Eflatun or Ak Monastery in Islamic sources. Carved into the rocky ground at the foot of Takkeli Mountain, about 4 km west of Konya, the structure consists of two churches, a holy spring, a wine workshop, monk cells, spaces used in various functions, and a mosque. The monastery, which was originally thought to have been founded by Saint Chariton in the 4th century AD, was growingly developed with reconstruction activities that took place in 1067 and 1289. The monastery also contains the tombs of Christian statesmen under the Seljuk state in Anatolian Seljuk period. The mention of Sultan Mesud in the repair inscription shows that the monastery was also supported by the Seljuk rulers.

According to Islamic sources, the son of Mevlana, who fell from the cliff on the hill where the monastery is located, was miraculously rescued by a person believed to be Saint Chariton. This caused that the monastery was accepted as a sacred place by Muslims and was built a rectangular mosque next to the monastery. It is mentioned in the historical sources that Çelebi Efendi, who is the head of Mevlevi dervishes, gives various gifts to the monastery every year and one day of the year is spent in this mosque.

The monastery, which was visited by many travelers and researchers such as Kyrillos IV, W. M. Ramsay, G. Bell and F. W. Hasluck in the 19th century, has been in a military base since the beginning of the 20th century. In this respect, a detailed research could not be carried out since today. The structure is evaluated detailed with a special permission was taken under the TOURIBOOST project supported by the European Union. In these researches, the mosque identified by the historical sources was determined and the architecture and decoration of the monastery were examined in detail.

One of the leading religious centers of the region and having a mosque, the structure is one of the rare structures in which the close relationship between religions in medieval Anatolia can be traced. Within the scope of this study, the history, architecture and decoration of the monastery, especially the Masjid of Hagios Chariton Monastery, and various kinds of artworks in the inventory of the Museum of İnce Minaret and Konya Archeology Museum in Konya will be introduced.

Key Words: St. Chariton, Konya, Masjid, Seljuks, Mevlevi, Monastery

ÖZET

Antik Anadolu coğrafyasında Lycaonia eyaletinin en önemli dini merkezlerinden birisi olan Hagios Chariton Manastırı, İslam kaynaklarında Deyr-i Eflatun ya da Ak Manastır olarak tanınmaktadır. Konya'nın 4 km. kadar batısındaki Takkeli Dağı'nın eteğindeki kayalık zemine oyularak inşa edilen eser, iki kilise, ayazma, şarap işliği, keşiş hücreleri ve çeşitli işlevlerde kullanılmış mekânlar ile bir mescitten meydana gelmektedir. İlk olarak Aziz Chariton tarafından 4. Yüzyılda kurulduğu düşünülen manastır, 1067 ve 1289 yıllarında gerçekleşen imar faaliyetleri ile gelişerek büyümüştür. Anadolu Selçuklu döneminde, Selçuklu yönetiminde bulunan Hristiyan devlet adamlarının mezarlarını da barındıran manastırın, onarım kitabesinde Sultan Mesud'un adının geçmesi, manastırın Selçuklu hükümdarları tarafından da desteklendiğini göstermektedir.

İslam kaynaklarına göre manastırın bulunduğu tepedeki uçurumdan düşen Hz. Mevlana'nın oğlunun, Aziz Chariton olduğuna inanılan bir kişi tarafından mucizevî bir şekilde kurtarılması, manastırın Müslümanlar tarafından da kutsal bir yer olarak kabul görülmesine ve manastırın yanına dikdörtgen planlı olan bir mescid yapılmasına neden olmuştur. Her yıl Mevlevi dervişlerinin başı olan Çelebi Efendi tarafından manastıra çeşitli hediyelerin verildiği ve yılın bir gününün manastırdaki bu mescitte ibadet ile geçirildiği tarihi kaynaklarda anlatılmaktadır.

19. Yüzyılda IV. Kyrillos, W. M. Ramsay, G. Bell ve F. W. Hasluck gibi birçok seyyah ve araştırmacı tarafından ziyaret edilen manastır, 20. Yüzyılın başından itibaren askeri bir üs içerisinde bulunmaktadır. Bu bakımdan ayrıntılı bir araştırmaların yapılamadığı eserde, Avrupa Birliği tarafından desteklenen TOURİBOOST projesi kapsamında özel bir izin alınarak araştırma yapılabilmektedir. Yapılan bu araştırmalarda tarihi kaynaklar tarafından belirtilen mescit tespit edilerek, manastırın mimarisi ve süslemesi ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Bölgenin en önde gelen dini merkezlerinden birisi olan eser, içerdiği mescit yapısı ile birlikte Ortaçağ Anadolu'sundaki dinler arasındaki yakın ilişkinin izlenebildiği ender yapılardan birisidir. Bu çalışma kapsamında, başta Hagios Chariton Manastırı mescidi olmak üzere manastırın tarihi, mimarisi ve süslemesi ile Konya'daki İnce Minareli Müzesi ve Konya Arkeoloji Müzesi arşivinde yer alan yapıya ait çeşitli tür eserler de tanıtılmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: St. Chariton, Konya, Mescit, Selçuklu, Mevlevi, Manastır.

PSIXOLOQUN PEŞƏKARLIĞI ONUN VACİB KEYFİYYƏTİ KİMİ

Qızxanım Qəhrəmanova

Psixol.ü.e.dok. Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti

ÖZET

Yeniləşən dünyada peşə sahələrinə verilən tələblərin dəyişməsi, yeni fəaliyyət sahələrinin ortaya çıxması hər bir şəxsiyyətin çalışdığı fəaliyyət sahəsində peşəkarlıq kimi vacib keyfiyyətə sahib olması tələbini də ortaya qoyur. Şəxsiyyətin peşəkarlığının təməli ali məktəblərdə auditoriyalarda qoyulur. Pedaqoji kollektiv və şəxsi əzmkarlıq sayəsində tələbələr peşə səriştələri qazanaraq gələcək fəaliyyətlərində uğurlu olmaq məqsədini qarşılarına qoyurlar. Ümumiyyətlə peşəkarlıq şəxsiyyətin əxlaqi simasının vacib xarakteristikalarındandır.

Müasir cəmiyyətdə fərdin şəxsi keyfiyyətləri onun işgüzar xarakteristikasından, əməyə münasibətindən, peşəyə yararlılıq səviyyəsindən başlayır. Bunlar eyni zamanda peşə etikasının məzmununu təşkil edir. Əsl peşəkarlıq bərc, düzlük, özünə və iş yoldaşlarına qarşı tələbkərlilik, öz əməyinin nəticələrinə görə məsuliyyət kimi əxlaq normalarına əsaslanır. Peşə şərəfi və ləyaqəti, bir qayda olaraq istənilən sahədə peşəkarlıq ölçüsü kimi çıxış edir. Təbii ki peşə sahələri çox müxtəlifdir. Elə xüsusi fəaliyyət sahələri (müəllim, həkim, psixoloq və s.) də vardır ki, mütəxəssislər birbaşa insanlarla işləməli və onlara təsir göstərməli olurlar. Tədqiq olunan məsələnin aktuallığını onunla əsaslandırma bilirik ki, onların peşəkarlıq səviyyəsinin yüksək olması işlədikləri insanların fiziki, psixoloji sağlamlığına, sağlam cəmiyyətin olmasına dəlalət edir. Psixoloqun peşəkarlığına onun peşə etikasının prinsiplərinə nə dərəcədə əməl etməsi də daxildir. Həmin prinsiplərə məxfilik, daxili məsuliyyət, uyğunluq, müsbət imicin formalaşması, səriştəlilik, obyektivlik və pasiyentə hörmət daxildir. Psixoloqun peşəkarlıq səviyyəsi həm də onun fəaliyyəti üçün vacib olan şəxsiyyət keyfiyyətlərindən də asılıdır. Bu keyfiyyətləri T.A.Verniyayeva bele qeyd edir:

-xeyirxahlıq, məsuliyyətlik, optimizm, təşkilatçılıq, idrak marağı, müşahidəçilik, dözümlülük, diqqətlik, özünümüşahidə, taktiklik, altruizm, humanizm.

Praktik psixologiya çox mürəkkəb bir fəaliyyət sahəsidir. Peşə etikasının prinsiplərinə əməl etməyən, özündə sadalanan şəxsi keyfiyyətləri daşımayan bir psixoloq həmişə mümkün mənfi nəticələrin ol biləcəyini nəzərdə saxlamalıdır.

Açar sözlər: Psixoloq, Peşəkarlıq, Peşə Etikası, Peşə Şərəfi

PEDAQOJİ FƏALİYYƏTDƏ PEŞƏKAR ÜNSİYYƏTİN MƏRHƏLƏLƏRİ

Qızxanım Qəhrəmanova

Psixol.ü.e.dok. Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti

ÖZET

Ünsiyyət birgə fəaliyyətin tələbatları ilə yaranan və özündə informasiya mübadiləsini, qarşılıqlı fəaliyyətin vahid strategiyasının hazırlanmasını, digər insanın qavranılmasını və anlamasını ehtiva edən, insanlar arasında əlaqənin yaranmasının və inkişafının çoxplanlı mürəkkəb prosesidir. Ünsiyyət prosesinin mürəkkəbliyini nəzərə almaqla onun strukturunu elə qeyd etmək lazımdır ki, sonradan hər elementin təhlili mümkün olsun. Ünsiyyətin strukturunu biz üç qarşılıqlı əlaqəli tərəflərin ayrılması yolu ilə səciyyələndirə bilərik. Onlara kommunikativ, interaktiv və perseptiv cəhət daxildir.

Ünsiyyətin kommunikativ tərəfi insanlar arasında informasiya mübadiləsindən ibarətdir. Ünsiyyətin interaktiv tərəfi fərdlər arasında qarşılıqlı təsirin reallaşmasını ehtiva edir. Bu zaman təkcə bilik və ideyalarla deyil, həm də hərəkətlərlə mübadilə prosesi baş verir. Ünsiyyətin perseptiv tərəfi ünsiyyətdə tərəf müqabillərinin bir-birlərini qavraması və bu zəmində qarşılıqlı anlaşmanın qurulması prosesini bildirir.

Pedaqoji ünsiyyət isə pedaqoji fəaliyyətdə gerçəkləşən ünsiyyət prosesidir. Pedaqoji ünsiyyət ünsiyyətin özünəməxsus xüsusiyyətlərini özündə əks etdirən xüsusi forması olmaqla, ümumi psixoloji qanunauyğunluqlara tabe olan, özündə kommunikativ, interaktiv və perseptiv komponentləri əks etdirən prosesdir. Pedaqoji ünsiyyət – müəllimlərin şagirdlərlə dərstdə və dərstdən kənar müəyyən pedaqoji funksiyaların yerinə yetirilməsinə və əlverişli psixoloji iqlimin yaradılmasına, təlim fəaliyyətinin və müəllimin şagirdlərlə və şagirdlərin öz aralarındakı münasibətlərin optimallaşmasına yönələn peşəkar ünsiyyətidir. Psixoloqlar pedaqoji ünsiyyətdə müəllimin şagirdlərə seçici münasibətinin yaranmasını əsas götürürlər. Bu isə pedaqoji ünsiyyətin subyektivliyindən xəbər verir. Bu fakt təcrübədə sübut olunmuşdur.

Müəllimlə şagird arasındakı ünsiyyət prosesi iki əks mövqedə gedə bilər: qarşılıqlı anlama – təlim-pedaqoji fəaliyyət tapşırıqlarının birgə həllində uzlaşma, bir-birinin davranışını proqnozlaşdırmaq qabiliyyətinin inkişafı, uzaqlıq – bir-birinin davranışını anlama və qabaqcadan duya bilməmək, konfliktlərin inkişafı.

Pedaqoji ünsiyyətin aşağıdakı mərhələləri vardır:

- Dərsə hazırlıq zamanı ünsiyyətin modelləşdirilməsi (proqnostik mərhələ);
- Ünsiyyətin bilavasitə təşkili (ünsiyyətin ilkin mərhələsi) – kommunikativ cəhdlər;
- Pedaqoji prosədə ünsiyyətin idarə olunması;
- Pedaqoji ünsiyyətdə tətbiq olunan texnologiyaların tətbiqinin təhlili.

Mərhələlərin ayrı-ayrılıqda təhlil olunması məsələnin mövzunun mahiyyətini açmağa kömək edəcəkdir.

Açar sözlər: Pedaqoji Fəaliyyət, Peşəkar Ünsiyyət, Ünsiyyətin Mərhələləri, Ünsiyyətin Komponentləri

**UŞAQLARA QARŞI ZORAKILIĞIN ARADAN QALDIRILMASINDA SOSIAL İŞİN ROLU
VƏ İNZİBATİ ORQANLARIN İŞ PRİNSİPLƏRİ**

**THE ROLE OF SOCIAL WORK IN THE PREVENTION OF VIOLENCE AGAINST CHILDREN
AND THE WORKING PRINCIPLES OF ADMINISTRATIVE AGENCIES**

Həsənli Bahar Nazim qızı

Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə, Dövlət Komitəsinin Kadr və Kargüzarlıq şöbəsinin baş məsləhətçisi, Azərbaycan
Universitetinin magistrantı

ÖZƏT

Uşaq zorakılığı uşağın inkişafına mane olan, onun cəmiyyətə adaptasiya olmasının qarşısının alan mənfi bir haldır. Bu mənfi tendensiyanın qarşısını alınmadıqda artmağa başlayar və artıqca isə cəmiyyətin məhvinə gətirib çıxarar. Çünki, cəmiyyətin inkişafı uşaqlardan asılıdır və gələcəyin təminatçısı məhz uşaqlardır. Müəllif məqalədə göstərir ki uşaq zorakılığının qarşısının alınması sosial işçilərdən asılıdır və bu peşə nümayəndələri zorakılığın azaldılması və tamamilə yox olması istiqamətində mühüm işlər görür. Məqalədə vurğulanır ki, sosial işçinin əsas bilməli olduğu məsələlər uşaq zorakılığının qarşısının alınması istiqamətində qəbul olunmuş qanunlar, hüquq mühafizə orqanlarının, yerli və mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarının və qeyri-hökumət təşkilatlarının rolunun öyrənilməsi ilə bağlıdır. Çünki məhz bunların sosial işçi tərəfindən öyrənilməsi zorakılığa məruz qalmış uşaqların aşkar edilməsi və onlara müxtəlif xidmətlərin göstərilməsi istiqamətində müsbət addım ola bilər.

Müəllif tərəfindən uşaqlara qarşı zorakılığın aradan qaldırılması istiqamətində sosial işçinin əvəzolunmaz rolu olduğu qeyd edilir və bu rolun artırılması istiqamətində müxtəlif təkliflər verilib əsaslandırılır.

SUMMARY

Child abuse is a negative factor that hinders a child's development and prevents his or her adaptation to society. If this tendency is not met, it will begin to grow, and it will eventually lead to the destruction of society. Because the development of society depends on children and the future is the guarantee of the future. The article points out that prevention of child abuse depends on social workers, and representatives of the profession have done important work to reduce and eliminate violence altogether. The article emphasizes that issues that a social worker should know are related to the study of laws adopted to prevent child abuse, the role of law enforcement agencies, local and central executive authorities and non-governmental organizations. This is because the study of them by a social worker can be a positive step towards identifying and providing services to children who have been abused.

The author emphasizes the invaluable role of the social worker in the prevention of violence against children, and has made various proposals to justify this role.

Keywords: Violence, Society, Laws, Tolerance Bodies, Services

**MƏKTƏBƏQƏDƏR YAŞLI UŞAQLARIN İNKİŞAFINA XİDMƏT EDƏN TƏLİM
YÜKÜNÜN MÜƏYYƏNLƏŞDİRİLMƏSİ**

**CORRECT DETERMINATION OF THE EDUCATIONAL ROLE OF THE LOAD IN THE
DEVELOPMENT OF PRE-SCHOOL CHILDREN**

Sharafat Aram Bakhishova

Associate Professor, Department of Pedagogy and Methods of Preschool Education, ADPU, doctor of philosophy in pedagogy;

SUMMARY

The article presents the idea of a correct definition of the educational load which is the development of children preschool age. Notes that increasing the educational load causes serious disturbances in the regime of the day: reduction walks, daytime sleep, self-playing activity, tempering procedures reflected in the psycho-emotional state of the children, reduced interest in learning, as well as the cause of serious irregularities in the health of children. The article also notes that in determining the educational load account age and gender features is one of the main factors in the development of children.

Key words: Educational Load, Physical Mental Health Mode, Recreation Activities.

ÖZƏT

Təlim prosesinin idarə edilməsində uşaqların təlim yükünün düzgün müəyyənəşdirilməsi mühüm məsələdir. Təlim yükü dedikdə, uşaqların hər hansı yaş dövründə mənimsədikləri bilik, bacarıq və vərdislərin həcmi nəzərdə tutulur.

Müşahidələr göstərir ki, uşaqların təlim yükündə yaranan çətinliklərin əksəriyyəti, qruplarda komplektləşdirilmənin düzgün aparılmamasından irəli gəlir.

Təlim prosesi uşaqlar üçün müəyyən intellektual və psixoloji yüklənmə ilə müşayiət olunur. Tematik planlaşdırma idrak materialını düzgün normallaşdırmağa, məlumatlar arasında məntiqi əlaqələri müəyyənəşdirməyə kömək göstərir. Geniş həcmli material uşaqların fikri fəallığını təmin etmir. Müqayisə, sualların qoyulması, fərdi tapşırıq, oyun priyomları və s. üsullardan istifadə buna çox kömək edir. Məşğələdə uşaqlara yeni məlumat verildəndə onlarda hər şeyi bilmək həvəsi oyatmaq məqsədilə sual vermək imkanı yaratmaq lazımdır. Məktəbəqədər təlim prosesi özündə bilik və bacarıqların möhkəmləndirilməsi kimi didaktik vəzifə daşıyır.

Yeniliklər etmək məqsədi ilə bəzən tərbiyəçilər məktəbin təlim yükünü uşaq bağçasında tətbiq edir, hazırlıq qruplarında sinif-dərs sistemi yaradırlar. Bu, bir tərəfdən uşaqların zamanla ayaqlaşmasına kömək etsə də, digər tərəfdən bəzi uşaqların zehni və fiziki yüklənməsinə səbəb olur. Proqram hər uşağa görə fərdilik xüsusiyyətinə də malik olmalıdır. Bununla yanaşı, məktəbəqədər təhsil müəssisələrində təlim-tərbiyə prosesi əlavə dərnəklərlə yüklənir: xarici dil, şahmat, ritmika, kompüter, üzgüçülük, gimnastika, rəqs və s.

Təlim yükünün artırılması gün rejimində ciddi pozuntulara gətirib çıxarır: gəzintilər, günorta yuxusu, müstəqil oyun fəaliyyəti, sağlamlaşdırıcı tədbirlər ixtisara salınır ki, bu da uşaqların psixososial vəziyyətinə, təlimə marağın itməsinə, həmçinin sağlamlığında pozuntuların yaranmasına səbəb olur. Yaş imkanlarına uyğun olmayan qeyri-adekvat təlim yükü uşaqların iş qabiliyyətlərini zəiflətməklə yanaşı, sağlamlıqlarında da pozuntulara səbəb olur.

**MƏKTƏBƏQƏDƏR YAŞLI UŞAQLARIN AİLƏ TƏRBIYƏSİNİN SƏCİYYƏVİ
XÜSUSİYYƏTLƏRİ**

İsmayılova Nigar

pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru, baş müəllim, Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti

ÖZƏT

Tərbiyə anlayışı hansı dövrdə və ölkədə yaşamağımızdan asılı olmayaraq daima mühüm olan bir məsələdir. Belə ki, insanların tərbiyəsinin müxtəlif dövrlərdə inkişaf istiqamətləri həmişə araşdırılmışdır. Kiçik yaşlardan qazanılan müsbət tərbiyəvi keyfiyyətlər insanın şəxsiyyət kimi formalaşması və yaxşı mütəxəssis olmasında əvəzsiz çalara malikdir.

Uşaq tərbiyəsi rəssam tərəfindən çəkilən şəkli xatırladır. Belə ki, məktəbəqədər yaşlı uşağa hansı keyfiyyətlər aşılasa, uşaq həmin keyfiyyətlərin daşıyıcısı olacaq. Bu baxımdan tərbiyə, valideynlərin üzərinə düşən, həssaslıq və məsuliyyət tələb edən bir işdir. Ata-ana bu çətin, şərəfli və məsuliyyətli işə Allah tərəfindən vəzifələndirilmiş və öhdələrinə müqəddəs iş düşən insanlardır. Məhz bu baxımdan Məhəmməd Peyğəmbər qeyd edir ki, ata övladına tərbiyədən qiymətli hədiyyə verə bilməz.

Anton Semyonoviç Makarenkoya görə, uşaq sağlam ailə mühitində doğulmalıdır. Ailə mühitinin sakit və rahat olmasının uşağın mənliliyinə və inkişafına təsiri böyükdür. Bu heç də problemsiz ailə demək deyil. Hər ailədə hər valideynlə uşaq arasında problem yaşana bilər. Əsas olan bu problemin necə həll edilməsidir. Təmələndə sevgi və hörmət hissi dayanan münasibətlər valideyn-övlad münasibətlərinin ən düzgün forması hesab olunur.

Uşağın xarakterinin formalaşmasında ətraf mühitin rolu çox böyük olsa da, uşaq ilk tərbiyəni ailədə alır. Ona görə də hələ ilk günlərdən ata-ana övlada münasibəti, öz aralarında və digər insanlarla davranışlarını tənzimləməlidir. Çünki bütün bu hərəkətlər və sözlər uşaq tərəfindən qeydə alınır, onun təmiz beyninə həkk olunur. Valideynlərinin hər bir hərəkətini özünə nümunə götürən uşaq onların bütün davranış tərzlərini mənimsəyir və təqlid edir.

Valideyn uşağa kiçik yaşlarından etibarən milli və mədəni dəyərləri aşılamalıdır. Uşağın bağçaya gedən zaman geyiminə nəzarət olunması və özünü düzgün şəkildə apara bilməsi xüsusiyyətlərinin öyrədilməsi tərbiyə prosesində mühüm yer tutan məsələlərdən sayılır.

Bəzi psixoloqların fikrincə, uşağı düzgün tərbiyələndirməyi bacarmaq üçün valideyn özünü uşağın yerinə qoya bilməli, onun duyğu və düşüncələrini anlamalıdır. Valideyn uşağın içində olduğu yaşın özəllikləri haqqında məlumatla sahib olmalı, ona uyğun rəftar etməli, uşağa hörmət etdiyini, dəyər verdiyini və sevdini hiss etdirməlidir.

Dinimizin tövsiyəsinə görə, hələ körpə yaşlarından uşağa başa düşə bildiyi dildə Allahı tanımaq, əməllərini və rəftarlarını Allahın xoşuna gedə biləcək tərzdə etmək, yaşı artdıqca, ona yaradılmasının fəlsəfəsini sadə dildə anlatmaq, eyni zamanda, dəyərli və qiymətli bir varlıq kimi yaradıldığını başa salmaq lazımdır. Belə məlumatların uşaqda yalnız şəxsiyyət və ləyaqət hissinin formalaşmasına xidmət etməsi məqsədini güdmək mühüm işdir. Ona görə də bu mövzularda həddi aşmamaq, uşaqda tələbbür və digər hisslərin baş qaldırmasına səbəb olacaq məlumatlar verməkdən çəkinmək məsləhətdir. Danışmağa başladığı yaşlarından onu diqqətlə dinləməyi bacarmaq, suallarını onu qane edəcək şəkildə cavablandırmaq, təklif etdiyi maraqlı ideyaları həyata keçirmək, onunla razılaşmaq, ona şəxsiyyət kimi yanaşmaq ən mühüm məsələlərdən biridir.

Kiçik yaşlardan uşaqlara ata-anaya hörmət və qayğı hisslərinin aşılanması da milli-mədəni dəyərlər aspektində ən mühüm məsələlərdən hesab olunur. Çünki uşaq kiçik yaşlarında nə öyrənsə, bu gələcəkdə həmin hisslərin daha da yüksək səviyyədə tərənnümü ilə səciyyələnmiş olacaqdır. Belə ki, uşağa onun Vətəni, el-obası, milli adət və ənənələri barəsində məlumat verilməsi gərəkli və vacib əməllərdən sayılır. Ən əsası isə məktəbəqədər yaşlı uşaqları milli-mədəni dəyərlər fonunda tərbiyə etmək onların tərbiyəsi və əxlaqında mühüm amildir.

Dinimizin kamil yaşam qanunları toplusu olan Qurani-Kərimdə belə buyrulur: “Ey Rəbbim! Onlar məni körpəliyimdən (nəvazişlə) tərbiyə edib, bəslədikləri kimi, Sən də onların hər ikisinə rəhm et!”.

Bu ayə uşaq tərbiyəsinin ata-ana üzərində bir haqq olduğunu göstərməklə yanaşı, bu çətin, həssas bir işi yerinə yetirən valideynə övladı tərəfindən dua edilərək, bağışlanma fürsətini qazandırır. Odur ki, bu işə yalnız ailə içi, ictimai bir vəzifə kimi deyil, İlahi bir tapşırıq olaraq yanaşan valideyn uşağına hər bir şeyi yerli-yerində aşılarmış olur.

Beləliklə, məktəbəqədər yaşlı uşaqların ailə tərbiyəsinin qeyd etdiyim səciyyəvi xüsusiyyətləri uşağın inkişafında və formalaşmasında mühüm rol oynayır.

Açar Sözlər: ailə, dəyər, insan, məktəbəqədər, tərbiyə, mühit

SOSIALİZASIYA PROSESİNDƏ ŞƏXSİYYƏTİN SOSİALLAŞMASI

İsmaylova Mehriban Cəlal qızı

Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin Pedaqoji psixologiya kafedrasının dosenti

ÖZƏT

Sosializasiya prosesinin nəticəsi olan sosiallaşma anlayışına müxtəlif yanaşmalar mövcuddur. Tərəfimizdən sosializasiyanın tipologiyası əsasında sosiallaşmanın tipləri işlənib hazırlanmışdır.

Nəzərdən keçirdiyimiz konkret psixoloji nəzəriyyələr bizə sosializasiya prosesində sosiallaşma tiplərinin müxtəlif tərəflərini aydınlaşdırmağa imkan vermişdir:

1. *İnsan sosial varlığa çevrilir.* Bu mövqenin dəyərli əlamətlərinə fərdin müstəqilliyi və aktivliyi aiddir. Normalara formal şəkildə riayət etmə fərdi sosiallaşmış şəxsiyyət etmir. Lakin humanistlik nöqtəyi-nəzərdən qeyd etmək lazımdır ki, insan təbiətə xeyirxahdır, özünə bəraət qazandırır.

2. *İnsan cəmiyyətə, qrupa uyğunlaşır.* T.Şibutani belə hesab edir ki, sosiallaşmış şəxs odur ki, o, sosial mədəniyyəti obrazlı vəadekvat şəkildə sorğularlardan zövq alaraq ifadə edə bilsin. Burada onun ümummədəni, əxlaqi-hüquqi və sosial-psixoloji təbiəti özünü təzahür etdirir. Ənənəvi olaraq belə bir yanaşma mövcuddur ki, sosializasiya adaptasiya forması kimi həyata keçir.

3. *İnsan cəmiyyətin, qrupun mədəniyyətini mənimsəyir.* P.Berqer və T.Lukman sosiallaşmanı fərdin şüurunda müəyyən bilik, dəyər, etiqad, düşüncə, inandırma kimi səciyyələndirirlər. Burada subyektiv və obyektiv reallıqlara əhəmiyyət verilmir. Müsbət cəhət odur ki, orada sosiallaşma insanın özünü sosial varlığın şüurlu, düşüncəli yaradıcısı kimi nəzərdən keçirilir. Bu nöqtəyi-nəzərdən sosializasiyada mühüm olanı odur ki, insan sosial aləmi necə qurduğunu anlaya bilsin.

4. *İnsan norma və dəyərləri mənimsəyir və onları bir-birindən ayırır.* Klassik modeldə sosiallaşmanı mühitin, cəmiyyətin insana təsiri ilə və ya sosial qaydalarla sıx bağlayırlar. Burada ona əhəmiyyət verilmir ki, fərd hansı sosial normaları seçə bilər. Burada fərd yalnız cəmiyyət üçün müəyyən normaları icra edən sosial varlıq kimi nəzərdən keçirilir. Sosiallaşmış fərd hər şeydən əvvəl cəmiyyətin maraqlarını üstün tutan bir vətəndaşdır, bilik onun üçün şəxsi maraqlardan üstündür.

5. *İnsan sosial rolları yerinə yetirməyi öyrənir.* Sosiallaşmanın nəticəsi odur ki, insan özünü elə obrazda təqdim etmək qabiliyyətinə malik olmalıdır ki, o, ətrafdakı adamların hörmətini özünün xeyirxah davranışı ilə qazansın. Başqalarının davranışı üzərində nəzarəti təmin edə bilsin.

6. *İnsan motivasiya və koqnitiv prosesləri həyata keçirir.* İnsanın xarici sosial tələbləri onun daxili tələbatlarına çevrilir. Geniş mənada sosiallaşma sosializasiya anlayışının sinonimidir. Dar mənada isə onun motivasiya və koqnitiv proseslərinin məcmuyu kimi özünü göstərir. Onun köməyi ilə xarici sosial tələblər şəxsiyyətin daxili tələbatlarına çevrilir. Bu prosesdə davranış modellərinin, simvolların, dəyərlərin və sosial yönəlişliyin əhəmiyyətliyi fərd tərəfindən mənimsənilməsi baş verir.

7. *İnsan sosial aləm və özü haqqında təsəvvürlər yaradır.* İnsanın subyektiv reallığa marağı "Mən" refleksinin komponentləri haqqında təsəvvürlərdə öz əksini tapır. Burada şəxsiyyətin subyektiv reallığa marağı "Mən" refleksinin komponentləri, onun özü və sosial aləm haqqında təsəvvürlərində təzahür edir.

Deməli, sosiallaşma sosializasiya prosesinin nəticəsidir. Şəxsiyyətin sosiallaşması daima dəyişən, hərəkət və dinamikada olan bir prosesdir.

Açar sözlər: sosiallaşma, sosiallıq, adaptasiya, sosimədəni təcrübə, davranış modelləri

**KİÇİK YAŞLI MƏKTƏBLİLƏRDƏ İNTELLEKTUAL HİSSLƏRİN İNKİŞAF
XÜSUSİYYƏTLƏRİ**

Məmmədova Nigar Məmmədali qızı

ADPU-nun qiyabi doktorantı, ADPU-nun Pedaqoji psixologiya kafedrasının baş müəllimi

ÖZƏT

İdraki maraq kiçik yaşlı məktəbliləri öyrətmək üçün ən vacib motivlərdən biridir. Onun hərəkəti çox güclüdür. İdraki marağın təsiri altında zəif şagirdlər üçün də tərbiyə işləri daha məhsuldar gedir. Təlim fəaliyyətinin düzgün və sistemli təşkili, idraki maraq kiçik yaşlı məktəblilərin şəxsiyyət əlamətinə çevrilib onun inkişafına güclü təsir göstərir.

Kiçik yaşlı məktəblilərin idraki marağının inkişafı olmadan onun intellektual hisslərini aktivləşdirmək nəinki çətin, həm də praktik olaraq mümkün deyildir. Odur ki, şagirdlərin idraki marağını həm öyrənmənin vacib bir motivi, həm də davamlı şəxsiyyət əlaməti olaraq güclü vasitə kimi sistemə şəkildə stimullaşdırmaq, inkişaf etdirmək və gücləndirmək lazımdır.

Məktəblilər üçün idraki maraq yeni biliklərdir. Buna görə də elmi bilikdə olan zənginliyi göstərən tədris materialının məzmununun dərinə düşülmüş seçimi şagirdlərdə öyrənməyə marağın formalaşmasında ən vacib bağlantıdır.

Oyun dərslərin məqsəd və vəzifələrinə tam uyğundursa və bütün şagirdlər əqli iş fəaliyyətində yaxından iştirak edərsə, o zaman didaktik oyunların istifadəsi yaxşı nəticələr verir. Şagirdlər oyun fəaliyyətində materialı daha yaxşı mənimsəyirlər, yorulmaq bilmirlər. Oyun zamanı şagirdlər ümumi təhsil bacarıqlarını, xüsusən nəzarət və özünüidarəetmə bacarıqlarını, anlama, məsuliyyət, dürüstlük kimi xarakter xüsusiyyətlərini də inkişaf etdirirlər.

Deməli, idraki maraq şagird şəxsiyyətinin inkişafının ayrılmaz hissəsidir. Maraq fenomeni fərdi zehni proseslərdə (intellektual, emosional, tənzimləmə) formalaşır. Şəxsiyyət şüurlu subyekt kimi təkə ətraf mühiti deyil, həm də özünü, ətrafdakı insanların emosional hissi hallarını dərk edir. Şəxsiyyətin inkişafında özünüdərk əsas rol oynayır. Hər bir şəxsi hadisədə insan özünü daxili emosional tərəfini təzahür etdirir. İntellektual hisslər şagirdin mürəkkəb sosial həyatı, böyüklərlə və həmyaşıdları ilə yeni münasibətləri ilə bağlı olur ki, bu da onların şəxsiyyətinin sosial istiqamətini ifadə edir. Kiçik yaşlı məktəblilərdə intellektual hisslər qarşılıqlı münasibətlərdə, problemli situasiyalarda situasiyalarda özünü aydın büruzə verir.

Açar sözlər: idraki maraq, intellektuallıq, intellektual hisslər

**HZ. PEYGAMBER'İN SÜNNETİNDE BİR EĞİTİM İLKESİ OLARAK;
ONURLANDIRMA/İLTİFAT**

AS an EDUCATION PRINCIPLE in the SUNNAH of the Hz. PROPHET; HONORS /
COMPLIMENT

Dr. Öğr. Üyesi Recep ERTUĞAY

Atatürk Üniversitesi

ÖZET

Âyet ve hadislerde cennetle ümitlendirme ve cehennemden sakındırmanın korku-ümit arasında bir denge ile dile getirildiğini görmekteyiz. Olumsuz/şer/günah/hata olarak görülenlerin ortadan kaldırılmasına yönelik havf/inzar/uyarı/azap/tenkit içerikli ayetler/hadisler kadar belki de daha fazla ümit/ibşâr/müjde/rahmet/taltif/teşvik içerikli ayetler/hadisler bulunmaktadır. “*Rahmetim her şeyi kuşatmıştır*”, “*Rahmetim ğadabımı geçmiştir.*” ayeti/hadisî bize ayet ve hadislerde teşvik/taltif edici yaklaşımın daha ağır bastığını düşündürmektedir.

Geldiğimiz noktada eleştirel yaklaşımın öne çıktığına/çıkarıldığına iltifat edici yaklaşımın da geri planda kaldığına şahit olmaktayız. Olumsuzlukları yok etme odaklı yaklaşım tercih edilmez değildir. Fakat izlenimlerimiz odur ki hâlihazırda daha çok olumsuzluklar dile getirilmektedir ve tenkit merkezli yaklaşım yayılmaktadır.

Kişiler arası akımı sağlayan bir bağın/köprünün olması iletişim için birliktelik için zorunludur. Tenkit odaklı yaklaşımın ilişkilerde bir soğukluğa/donukluğa sebep olduğu da inkâr edilemez. Eleştirel yaklaşımın süreklilik halini alması aradaki bağları zayıflatabilir, hatta tamamıyla yok edebilir. Bu durumda etkileşim en aza inecek dahası ortadan kalkacaktır. Etkileşimin olmadığı yerde de iletişimde başarı oranının düşmesi kaçınılmaz hale dönüşebilir.

İltifatın eğitimde önemli bir işleve sahip olduğunu düşünüyoruz. Bu tebliğde aleyhine bir durum olduğunu varsaydığımız taltif/onurlandırma/teşvik ilkesini gündeme taşımak amacındayız. Hz. Peygamber'in -sallahü aleyhi ve sellem- talebeleri olan ashabını, eşlerini, çocuklarını ve torunlarını, çeşitli iltifatlarla her fırsatta onurlandığını izlemekteyiz. Bu makalemizde bizler için üsve-i hasene/en güzel örnek olan Allah Rasûlü'nün -sallahü aleyhi ve sellem- sünnetinde bir eğitim ilkesi olarak öne çıkan mültefit yaklaşımlara yer vereceğiz.

Anahtar Kelimeler: Hadis, Eğitim, Metod, İlke, İltifat, Teşvik

ABSTRACT

In verses and hadiths, we see that hoping with heaven and avoiding hell is expressed with a balance between fear and hope. There are perhaps more hopeful / evil / evil / gospel / compassion / incentive / verses with respect to the elimination of evil / evil / sin / error, as well as verses / hadiths with the content of suf / denial / warning / torment / criticism. “My Mercy has surrounded everything”, “My Mercy has passed my heart.” verse / hadith makes us think that the incentive / descriptive approach prevails in verses and hadiths.

At the point we have reached, we witness that the critical approach has come to the fore / the compliment approach has also remained in the background. The approach focused on eliminating the negatives is not preferable. However, our impressions are that more negative issues are already expressed and the criticism-centered approach is spreading.

The existence of a link / bridge that provides interpersonal flow is imperative for communication. It cannot be denied that the criticism-oriented approach causes coldness / dullness in relationships. Continuity of the critical approach may weaken or even destroy the bonds in between. In this case, interaction will be minimized and more will be eliminated. In the absence of interaction, the success rate in communication may become inevitable.

We think that compliment has an important function in education. In this communiqué, we aim to bring the principle of good fortune / honor / incentive to the agenda, which we assume is against. Hz. We observe that the Prophet, his companions, their spouses, children and grandchildren, who are the students of Allah, and honor them, are honored at every opportunity with various compliments. In this article, we will include various approaches that stand out as a training principle in the sunnah of the Messenger of Allah, who is the most beautiful example of us.

Keywords: Hadith, Education, Method, Principle, Compliment, Incentive

**MÜƏLLİM-TƏLƏBƏ MÜNƏSİBƏTLƏRİNDƏ EMPATİYANIN PSIXOLOJİ
XÜSUSİYYƏTLƏRİ**

İsmaylova Mehriban Cəlal qızı

Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin Pedaqoji psixologiya kafedrasının dosenti

ÖZƏT

Müasir dövrdə psixologiyada empatiya problemi xüsusi aktualıq kəsb edir. Bu nöqteyi-nəzərdən empatiyanın inkişafı psixoloji problemlərin həllinə zəmin yaradır. Empatiya insanlar arasında qarşılıqlı münasibətlərin tənظیمçisidir. O başqa adamlara kömək göstərməyə cəhddə təzahür edir. Empatiya şəxsiyyətin humanist dəyərlərinin inkişafını şərtləndirir. O şəxsi inkişafı müşayiət olunur və əsas aparıcı əlamətlərdən birinə çevrilir.

Empatiyanın inkişafı başqalarının emosional vəziyyətini qavrama qabiliyyə- tinin formalaşmasına təsir edir və insanlar arasında qarşılıqlı anlamaya səbəb olur ki, bu da aqressiyanın səviyyəsinin aşağı düşməsinə və şəxsiyyətlərarası konfliktlərin profilaktikasına aparıb çıxarır. Empatiyanın inkişafı psixoloji profilaktikada, elm və müxtəlif fəaliyyət sahələrində xüsusi əhəmiyyət kəsb edir.

Empatiya “hissetmə”, “nüfuzetmə”, “şərik olma” kimi mənaları ifadə edir. Empatiyanın emosional, koqnitiv və predikativ növlərini fərqləndirirlər. *Emosional empatiya* başqalarının affektiv reaksiyalarını və proyeksiyalarını, *koqnitiv empatiya* intellekti və müqayisə proseslərini, analogiyanı, *predikativ empatiya* isə konkret situasiyada başqalarının affektiv reaksiyalarını ifadə edən qabiliyyət kimi təzahür edir.

Açar sözlər: Empatiya, Müəllim-Tələbə Münasibətləri, Empatik Qabiliyyətlər, Təlim Prosesi, Emosional Vəziyyət.

YENİYETMƏLİK YAŞININ “BÖHRAN”I VƏ ONUN TƏZAHÜR XÜSUSİYYƏTLƏRİ

Əliyeva Lalə Məmməd qızı

Sumqayıt dövlət Universitetinin Pedaqogika və psixologiya kafedrasının müəllimi, psixologiya üzrə fəlsəfə doktoru

ÖZƏT

Yeniyetməlik yaşını adətən, “keçid yaşı”, “böhranlı yaş” kimi səciyyələndirirlər. Orqanizmdə baş verən fizioloji proseslər nəticəsində uşaqların rəftar və davranışında yaşlılar və yaşıdları ilə münasibətində neqativ hallar: tərslik, həcətlik, dikbaşlıq, mənfi emosiyalar, bəzən isə aqressiv təzahürlər, affekt tipli reaksiyalar meydana çıxır. Onlar yaşlıların tələblərinə mane olmaq istəyir, onlara müqavimət göstərir, balacaları buyurur, onlara göstərişlər verir, müstəqilliyə və sərbəstliyə can atırlar.

Rus psixoloqu A.Q.Kovalev haqlı olaraq qeyd edir ki, burada söhbət heç də yeniyetmələrin “yaş böhranı”ndan deyil, yaşlılarla, xüsusilə müəllimlərlə və tərbiyəçilərlə münasibətlərinin böhranından gedir. Yeniyetmələrin rəftar və davranışında öz mənliliyini ifadə və təsdiq etmək meyli, özünü göstərmək, başqalarına özünün mövcudluğunu göstərmək tələbatı güclənmiş olur. Özünü təsdiq, çətin bir işi öz boynuna götürmək təşəbbüsləri artır. Getdikcə onların şəxsiyyətində qeyri-sabit, dəyişkən hallar meydana gəlir. Etinasızlıq və hövsələsizlik halları çoxalır.

Açar sözlər: Böhran, Yönləşlik, Davranış, Ziddiyyət, İnkişaf

**TƏLİM FƏALİYYƏTİNDƏ KİÇİK YAŞLI MƏKTƏBLİLƏRİN İDRAKİ MARAQLARININ
KEYFİYYƏT GÖSTƏRİCİLƏRİ**

Cəbraylova Rəna Nüsrəddin qızı

ADPU-nun Pedaqoji psixologiya kafedrasının baş müəllimi

ÖZƏT

Təlim fəaliyyətində kiçik yaşlı məktəblilərin idraki maraqlarının keyfiyyət göstəricilərinə aiddir: idraki fəallıq, idraki müstəqillik və fənlər üzrə öyrənmə aid edilir:

İdraki fəallıq- idraki tapşırıqları həll etməyə tələbat və əldə olunmuş biliklərin zəruri olaraq praktikada tətbiqidir. Təlimdə fəallıq şagirdlərə imkan verir ki, sosial təcrübəni tez və uğurlu şəkildə mənimsəsinlər. Habelə fəallıq şagirdlərin kommunikativ qabiliyyətlərini inkişaf etdirir, onların ətrafdakılara münasibətini formalaşdırır. İdraki maraq bir çox tədqiqatçılar tərəfindən xüsusi emosional-müsbət münasibət kimi nəzərdən keçirilir. Belə münasibət idraki fəallığın nəticəsində inkişaf edir.

İdraki müstəqillik - şəxsiyyətin xassəsi kimi nəzərdən keçirilir. Habelə o kənardakıların köməyi olmadan biliklərə və fəaliyyət üsullarına yiyələnməyə cəhdlə xarakterizə olunur. İdraki müstəqilliyin meyarları və problemin nəzəri təhlili əsasında aşağıdakıları ayırdıq: 1/ müstəqil şəkildə fikirləşməyə cəhd göstərmək; 2/ yeni situasiyaya bələdləşmək qabiliyyəti, yeni tapşırıqların həlli yollarını tapmaq; 3/ xüsusi mühakimələrdə müstəqillik nümayiş etdirmək; 4/ kənardakıların köməyi olmadan çətinlikləri sərbəst olaraq aradan qaldırmağa məqraq göstərmək.

Fənlər üzrə öyrənmə - məqsədin reallaşması səviyyəsinə nail olma kimi nəzərdən keçirilir. Öyrənmə idraki marağın inkişafının göstəricisi və hərəkətverici qüvvəsi kimi kimi müəyyən əsaslara malikdir. Əgər şagirdlər təlim fənləri maraqla yiyələnsə, o zaman mənimsəmə daha səmərəli olacaqdır. Bunlarla yanaşı hadisələr arasındakı qarşılıqlı əlaqə daha anlaşıqlı olur, müsbət nəticə əldə edilir, habelə motivlərin xarakteri və tələbatlar da dəyişir. Odur ki, uğurlu təlim məsuliyyətlik hissindən çox asılıdır. İdraki maraqların inkişafında mühüm rol təlimin ibtidai mərhələsinə məxsusdur.

Açar sözlər: İdraki Maraq, Yönləşlik, Motivlər, Dərketmə Üsulları

**AQRESSİV DAVRANIŞIN PSİXOLOJİ MAHİYYƏTİ VƏ ONUN TƏDQIQI
İSTİQAMƏTLƏRİ**

Rüstəmovə Zülfiyyə Rüşət qızı

Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti

ÖZƏT

Aqressiya tarix boyu bəşəriyyəti düşündürən və müasir dövrümüzdə də öz aktuallığını qoruyub saxlayan bir problemdir. Belə ki, müasir dövrümüzdə sürətlə gedən inkişaf bir sıra sosial problemlərin yaranmasına, o cümlədən insan davranışında da müəyyən pozğunluqlara gətirib çıxarır. Hər gün televiziya, radio, qəzet və jurnallar, internet səhifələri kimi kütləvi informasiya vasitələri ilə yayımlanan müxtəlif aqressiv aktlar, özündə aqressiyanı təcəssüm etdirən kinofilmlər, cizgi filmləri, insanın müxtəlif aqressiv təcavüzlərə məruz qalmasından xəbər verir. Bununla yanaşı, getdikcə artan qlobal istiləşmə, ekoloji, kosmik və münasibətlərdə yaranan problemlər aqressiv davranışın müxtəlif təzahür formalarına gətirib çıxarır. Bütün bunlar xüsusilə uşaqların, yeniyetmələrin, gənclərin, tələbələrin, o cümlədən yaşlıların davranışında aqressiv təzahürlərə səbəb olur. Bu mənada mövzu müasir dövr üçün aktualdır.

Bunları nəzərə alaraq, öz məqaləmizi məhz bu mövzuya həsr etmişik. Məqalədə aqressiya sözünün açıqlanması, onun psixoloji mahiyyəti, tarix boyu ona olan müxtəlif yanaşmalar, aqressiv davranışla bağlı müxtəlif (həm yerli və həm də xarici) psixoloji ədəbiyyatların təhlili, müxtəlif alimlərin aqressiv davranışla bağlı təsnifatları, onun tədqiqi istiqamətləri, onun insanlarda təzahür xüsusiyyətləri araşdırılmışdır. Məqalədə həm də aqressiyanı yaradan, həmçinin, onu tənzimləyib saxlayan sosial situasiya və faktorlar da araşdırılmışdır. Aqressiya yalnız başqalarına zərər yetirməyi nəzərdə tutan davranış deyil, həm də mənfi nəticələrin əldə olunmasına istiqamətlənmiş istənilən hərəkətdir. Müəllif, həmçinin, aqressiyanın verbal, birbaşa, instrumental, oyun, zərərsiz, özünüdərsiz, fiziki, düşmənçilik və digər növlərini göstərmişdir. Burada həmçinin aqressiyanın keyfiyyətləri barədə də məlumat verilmişdir. Aqressiyanın keyfiyyətləri açıq və gizli şəkildə ola bilər. Misal üçün, kin, depressiya, tam passivlik, qorxu, kobud zarafatlar və s. Məqalədə həmçinin, *İnstinktiv nəzəriyyə, Frustrasiya – aqressiya nəzəriyyəsi, Qazanılmış sosial – davranış nəzəriyyəsi və Aqressiyanın şəxsiyyət nəzəriyyəsi* – bu nəzəriyyələrin geniş şəkildə təhlili verilmişdir.

Açar sözlər: aqressiya, davranış, nəzəriyyə, instinkt, frustrasiya

Ключевые слова: агрессия, поведение, теория, инстинкт, фрустрация

Keywords: aggression, behavior, theory, instinct, frustration

OYUNLAR VƏ ONLARIN UŞAQLARIN HƏYATINDA ROLU

Rüstəmovə Zülfiyyə Rüşət qızı

Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti

ÖZƏT

Müasir dövrdə elm, təhsil, mədəniyyət və s.sahələrdə baş verən dəyişmələr insan amilinə də təsirsiz keçmir və bu da öz növbəsində yeni yanaşma tələb edir. Ona görə də cəmiyyətdə insanın şəxsiyyətinin yeni keyfiyyətlərlə formalaşdırılması zərurəti yaranır. Məhz buna görədir ki, hazırda böyüyən nəslin yeni maraqlar, qabiliyyətlər, bacarıqlar, dəyərlər əsasında inkişafı problemi aktuallaşmışdır. Həmin vəzifə ailə ilə yanaşı, həmçinin bilavasitə təhsil müəssisələrinin də üzərinə düşür. Bu məsələdə məktəbəqədər təhsil müəssisələrinin rolunu xüsusi qeyd etmək lazımdır.

Bildiyimiz kimi, insan şəxsiyyətinin yeni keyfiyyətlərini formalaşdırmaq üçün isə kiçik yaşlarından işə başlamaq lazımdır. Bu məsələdə məktəbəqədər yaş dövrü, xüsusən də bu yaş dövrünün aparıcı fəaliyyəti olan oyunların köməyi əvəz olunmazdır.

Bütün bunları nəzərə alaraq biz öz məqaləmizdə oyunun psixoloji mahiyyəti, müxtəlif alimlərin oyunla bağlı fikirləri, məktəbəqədər yaş dövründə oynanılan oyunlar, onların təsnifatı və bu yaş dövründə hansı oyunlara üstünlük vermək lazım olması barədə geniş şəkildə informasiya vermişik. Mən öz məqaləmdə hörmətli psixoloq, psixologiya üzrə fəlsəfə doktoru Lümünət xanım Əmrəhlinin dəyərli fikirlərinə istinad etmişəm. Bu sahədə onun araşdırmaları çoxdur. Limunət xanım uşaq oyunlarını əşyalarla keçirilən oyunlar, yaradıcı oyunlar və qaydalı oyunlar olmaqla üç qrupa bölmüşdür.

Məqaləmdə həmçinin, oyunların sadəcə olaraq vaxtlarını keçirmə vasitəsi deyil də uşaqların özlərini tanımağa kömək edən, hiss və emosiyalarını bölüşməyi, müəyyən qaydalara tabe olmağı öyrədən ən yaxşı vasitə olmasını göstərmişəm. Deməli, oyun uşaqları həyata hazırlayır. Ona görə də bu sadəcə bir oyundur deyib keçmək lazım deyildir. Oyunların uşaqların həyatında rolu əvəzolunmazdır.

Açar sözlər: oyun, valideyn, məktəbəqədər yaşlı uşaq, tərbiyə, şəxsiyyət, aparıcı fəaliyyət, nitq

Ключевые слова: игра, родитель, дошкольник, воспитание, личность, ведущий деятельность, речь

Key words: game, parent, preschooler, education, personality, leading activity, speech

**GEMİ ADAMLARININ YAŞADIĞI İŞ YERİNDE YALNIZLIĞIN İŞTEN AYRILMA
NİYETİNE ETKİSİ**

**THE EFFECT OF WORKPLACE LONELINESS EXPERIENCED BY THE SEAFARERS ON
INTENTION TO LEAVE**

Murat DEMİR

Öğr. Gör., Bartın Üniversitesi

Nurdan ÇOLAK GÜRKAN

Dr. Öğr. Üyesi, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi

ÖZET

Deniz ticareti ve taşımacılığı öneminin arttığı son yıllarda denizcilik sektörü, çalışanların iş-yaşam dengesine odaklanmıştır. Bunun temel sebebi, iş kollarına göre diğerlerinden ayrılan denizcilik sektörünün daha ağır ve stresli çalışma koşullarıdır. Deniz taşımacılığında sahip oldukları farklı görev ve sorumluluklar ile gemilerde çalışanlar, gemi adamı olarak nitelendirilmektedir. Gemi adamları, sabit olmayan çalışma ortamı gereği günlük yaşamlarının tamamını iş yeri olan gemi üzerinde geçirmektedir. Bu nedenle oluşan iş-yaşam dengesindeki bozuklukların gemi adamlarının stres düzeylerini arttırdığını ve ruhsal sağlıklarını olumsuz yönde etkiledikleri bilinmektedir. İş sözleşmesi gereği dört, altı ay süreli ev ve aileden ayrılık, gemi organizasyonundaki hiyerarşik yapıda zayıf iletişim tatmini ve kısıtlı serbest zaman faaliyetlerine katılım gemi adamları üzerinde iş yeri yalnızlığı oluşumunda büyük rol oynamaktadır. Gemi adamlarının yaşadığı iş yerinde yalnızlığın incelenmesi hem gemi adamları hem de denizcilerin bağlı oldukları örgütler açısından önemlidir. Bunun temel sebebi iş yerindeki yalnızlık örgütsel bağlılığı azaltarak işten ayrılma niyeti oluşumunda rol oynamasıdır. Düşük örgütsel bağlılığın da örgütlerin son derece önem verdiği verimliliği olumsuz etkilemesi muhtemeldir. Ayrıca, çalışma ortamındaki stresi artırarak deniz kazalarına sebebiyet veren insan faktörünün etkilerinin azaltılması açısından da gemi adamlarının yaşadığı iş yeri yalnızlığının incelenmesi önem oluşturmaktadır.

Uluslararası alanda deniz yolu taşımacılığında faaliyet gösteren gemi adamlarının yaşadığı iş yeri yalnızlıklarının belirlenmesi ve bu yalnızlığının işten ayrılma niyeti üzerindeki etkisinin tespiti çalışmanın temel amacını oluşturmaktadır. Nicel araştırma yöntemine göre olarak tasarlanan çalışma, iki değişken arasındaki etkileşimin varlığını ve miktarını tespit etmeyi amaçladığından ilişkisel tarama türündedir. Kasıtlı örnekleme metodu ile 418 Türk gemi adamına internet üzerinden ulaşılarak çalışmanın örneklemi oluşturulmuştur. Veri toplama aracı olarak “İş Yaşamında Yalnızlık Ölçeği” ve “İşten Ayrılma Niyeti Ölçeği” kullanılmıştır. Toplanan veriler SPSS Statistics 26 programı ile betimsel analiz, Pearson korelasyon testi ve çoklu doğrusal regresyon analizi yardımıyla çözümlenmiştir. Açıklanan varyans değeri, geriye doğru adımsal regresyon analizi ile test edilmiştir. Analiz sonucunda, gemi adamlarının iş yerinde yaşadıkları yalnızlığın orta seviyede olduğu gözlenmiştir. Çalışmanın sonucuna göre işten ayrılma niyetindeki değişimin yaklaşık %41’i iş yeri yalnızlığının duygusal yoksunluk boyutu ile açıklanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yalnızlık, İş Yerinde Yalnızlık, İşten Ayrılma Niyeti, Gemi Adamı

ABSTRACT

In recent years, when the importance of maritime trade and transportation has increased, the maritime sector has focused on the work-life balance of the employees. The main reason for this is the heavier and stressful working conditions of the maritime industry, which differs from the others in line with the lines of business. Those who work on ships with their different duties and responsibilities in sea transportation are considered as seamen. Seamen spend all of their daily lives on the ship, which is the place of work, due to the unstable working environment. For this reason, it is known that the disorders in work-life balance increase the stress levels of seafarers and affect their mental health negatively. Due to the employment contract, separation from home and family for four or six months, poor communication satisfaction in the hierarchical structure of the ship, and participation in limited leisure

time activities play a major role in the formation of workplace loneliness on the seafarers. Examining loneliness in the workplace where seafarers live is important for both seamen and the organizations to which seafarers are affiliated. The main reason for this is that loneliness in the workplace plays a role in the formation of intention to quit by reducing organizational commitment. Low organizational commitment is also likely to negatively impact productivity, which organizations place utmost importance on. In addition, it is important to examine the workplace loneliness experienced by seafarers in order to reduce the effects of the human factor that causes marine accidents by increasing the stress in the working environment.

The main purpose of the study is to determine the workplace loneliness experienced by seafarers operating in international maritime transportation and to determine the effect of the workplace loneliness on the intention to quit. The study, which is designed according to the quantitative research method, is a correlational survey type since it aims to determine the presence and amount of the interaction between the two variables. By deliberate sampling method, 418 Turkish seamen were contacted over the internet and a sample of the study was created. “Loneliness at Work Scale” and Intention to Leave Scale” were used as data collection tools. The collected data were analyzed with SPSS Statistics 26 program with the help of descriptive analysis, Pearson correlation test and multiple linear regression analysis. The explained variance value was tested by backward stepwise regression analysis. As a result of the analysis, it was observed that the workplace loneliness experienced by the seamen was at a medium level. According to the results of the study, approximately 41% of the change in intention to leave is explained by the emotional deprivation dimension of workplace loneliness.

Key Words: Loneliness, Workplace Loneliness, Intention to Leave, Seafarer

TƏXƏLLÜS KÖMƏKÇİ AD KİMİ

Yeganə HACIYEVA

Dos. Azərbaycan Dillər Universiteti

ÖZET

Xüsusi bir antroponimik vahid olan təxəllüsün yaranması uzun bir tarixi proseslə bağlıdır. Azərbaycan dilinin çoxşaxəli antroponimik sistemində köməkçi adlar kateqoriyasına aid edilən təxəllüslərin əhəmiyyətli yeri vardır.

Dünya və Şərq xalqlarının tarixində təxəllüsdən istifadətmə ənənəsi çox qədim zamanlarla səsleşir. Türkdilli xalqların müştərk abidəsi olan Orxon-Yenisey kitabələrində və Dədə Qorqud dastanlarında təxəllüs və təxəllüs mahiyyətli adlara tez-tez rast gəlinir. Bu ənənə yazılı ədəbiyyatın inkişafı nəticəsində X-XI əsrlərdə daha da genişlənməmişdir. Ərəb xilafətinin ilk çağlarından başlayaraq iqtisadi və mədəni səviyyədə bir tərəqqi hiss olunmağa başladı. IX-X əsrlərdə elm və poeziyanın inkişafı ilə bağlı yeni bir zümrə, şeir və sənətlə daimi məşğul olan şair və alimlər zümresi meydana gəldi. Bu yeni zümrə mənsubları ərəblərin həcmcə çox böyük olan ənənəvi rəsmi inisiallarından imtina edərək özlərinə əlavə yığcam və sadə adlar götürdülər. Bu adət, xüsusən, şairlər arasında geniş yayılmağa başladı. Görünür, “təxəllüs” termininin ilkin mənası olan “qurtarma”, “xilasetmə” məhz bu hadisə ilə əlaqədardır.

Türk dillərində təxəllüs əvəzinə, “möhr”, “damğa” terminləri də işlədilir. Təsədüfi deyildir ki, klassik ədəbi əsərlərdə, eləcə də aşiq yaradıcılığında müəllifin adı çəkilən bənd “möhrbənd” adlanır. Dildə təxəllüslərin yaranma səbəbləri müxtəlifdir. Lakin başqalarından fərqlənmək, seçilmək arzusu bütün təxəllüslərin yaranma mənbəyinin əsas məğzini təşkil edir. Təxəllüs və ya imza Ə.Nəvainin təbirincə desək, sanki onun sahibinin öz əsərlərinə vurduğu şəxsi möhürüdür və ya gerbdır. Bu möhürü necə tərtib etmək isə müəllifin şəxsi zövqü və dünyagörüşü ilə bağlıdır.

Təxəllüslərin yaranması adətən onun daşıyıcısının şəxsi razılığı və ya təşəbbüsü ilə olur. Ş.Sədiyevin söylədiyi kimi “Təxəllüslər hər şeydən əvvəl onlara sahib şəxsiyyətlərin yaradıcılıq məhsulu, dünyagörüşü, bədii zövqüdür. Bu cəhətdən həmin vahidlər sənətkarlarımızın həyat və fəaliyyətlərinin bəzi məqamlarını, əqidəsini izləməyə imkan verir. Onun seçilməsində təxəllüs sahibinin şəxsi marağı əsasdır”.

Təxəllüslə çox sıx bağlı olan anlayışlardan biri ləqəb kateqoriyasıdır. “Ləqəb” ərəb sözü olub müəyyən səciyyəvi əlamətə görə insalara verilən əlavə addır. Türk dillərində bu sözün qarışığı kimi “ayama” sözündən də istifadə edilir. Ləqəb insanlara başqaları tərəfindən verilərək insan kollektivində onu fərqləndirmək məqsədi daşıyır. Ləqəbin yaranmasının səbəbləri müxtəlif olsa da, ən əsas səbəblərdən biri cəmiyyətdə eyniadlılığın olmasıdır.

Təxəllüs onunla eyni bir kateqoriyaya daxil olan digər anlayışlarla sıx bağlı olmuşdur. Təxəllüslə bağlı anlayışlar dedikdə ləqəb, titul, fəxri ad, künyə və təxəllüsün tərkib hissələrini təşkil edən imza, nisbə, nəşəb və s. nəzərdə tutulur. Azərbaycan sənətkarları rəngarəng təxəllüslərdən istifadə etsələr də onlar ətraflı tədqiq olunmamış və buna görə də təxəllüs imza, təxəllüs-ləqəb, təxəllüs-gizli ad və s. tərzində antroponimik terminlər, anlayışlar bir-birinin əvəzinə işlənmişdir.

Açar sözlər: Təxəllüs, Ləqəb, Köməkçi Ad.

DÖNÜŞÜMSSEL LİDERLİK VE YENİLİKÇİ İŞ DAVRANIŞLARI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Gökhan OFLUOĞLU

Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, İ.İ.B.F, Zonguldak, Turkey

ÖZET

Küreselleşme sürecinde değişen tüketici talepleri bve artan kalite beklentileri dikkate alındığında farklılığı sağlayacak en önemli etkenin yenilikçi iş davranışlarına sahip çalışanlar olduğu belirtilmektedir. Çünkü yenilikçi sonuçları üreten ve kesin olarak yeniliği gerçekleştiren çalışanlardır. Özellikle hizmet sektörü içinde yer alan turizm işletmelerinde, çalışanların yoğunlukla eş zamanlı üretim ve tüketim gerçekleştirmeleri diğer işletme alanlarına göre yenilikçi iş davranışlarının önemini arttırmaktadır. Çalışanların yenilikçi iş davranışları birçok faktör tarafından etkilenmektedir. Bu çalışmamızda, yenilikçi iş davranışlarına dönüşümcü liderin etkisi ve psikolojik güçlendirmelerinin aracılık rolü incelenmektedir.

Dönüşümcü lider, işletmedeki ortak görevleri yerine getirme konusunda işbirliğinin önemini vurgulayarak, paylaşılan deneyimlerden öğrenme fırsatı tanıyarak ve takipçilerine etkin bir performans için gerekli tüm eylemleri yapma yetkisini devrederek takipçilerinin katılımını genellikle istemektedir. Dönüşümcü lider, böylesi yollarla takipçilerini, işlerini yerine getirmek için yenilikçi yaklaşımlar aramaya yetkili hissettikleri bir çalışma ortamı oluşturmaktadır. Dönüşümcü liderlerin önemli bir amacı, doğrudan denetleme veya müdahale olmaksızın eylemlerde bulunmalarına ve uygulamalarına izin vererek takipçilerin kendi kendini yönetme ve kendini geliştirme becerilerini geliştirmeleridir.

Genel olarak çalışanlar, kendi iş gereksinimlerinin anlamlı ve kişisel olarak önemli olduğunu algıladıklarında, çalışan birden fazla perspektiften bir sorunu anlamada, çoklu kaynaklardan gelen geniş bir bilgi yelpazesine sahip bir çözüm ararken daha fazla çaba sarf etmektedir. Böylece herhangi bir konunun çözümü için çeşitli alternatif yollara ulaşılabilir. Ayrıca, bir çalışanın risk alması, yeni bilişsel yollar keşfetme olasılığını da yükseltmektedir. Çalışanların psikolojik olarak güçlendirilmesi, bir çalışanın keşfedici bir süreçte yer almaya istekli olması üzerinde son derece önemli bir etki yapmaktadır. Psikolojik olarak güçlendirilmiş kişilerin kendiliğinden motive olma olasılığı daha yüksektir ve bunu ise çalışanların keşfedici çabalarını desteklemek sağlayacaktır. Konu ile ilgili olarak yapılan araştırmalarda dönüşümcü liderin varlığına, çalışanların yenilikçi yönde iş davranışı sergiledikleri ve psikolojik yönden kendilerini daha güçlü hissettikleri tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Dönüşümcü Lider, Yenilikçi iş davranışı, Psikolojik Güçlendirme

SCHOLARS OF BUKHARA IN XIX – EARLY XX CENTURIES AND THE CLASH OF IDEAS

Kholov Vohid Yusupovich

Senior Research Fellow at the Institute of History of Academy of Science of the Republic of Uzbekistan, Senior Teacher at Turin Polytechnic University in Tashkent

ABSTRACT

The abstract being suggested characterises the scientific contributions and activities of the scholars of Bukhara and the emerge and development of national enlighteners in the last quarter of the XIX – at the beginning of the XX centuries which made big improvements in political, economic and social changes of Muslim of Russian Empire though they confronted with dilemmas and cunning and cold attitude of different forces. Movements and calls to reform administrative system and societal rules were used by different powers in various aspects.

The analyses of historical sources show that the people of did not lag behind the global development as expressed by some European travellers. The study of sources prove that a large number of people dealt with humanity, calligraphy, history, geography and other branches of science in XIX century. As soon as Russian Empire invaded Central Asia and formed there its colony and protectorates, there appeared new approaches towards science. That is, it was between liberals (jadids – enlighteners) who wanted to make some changes in governance, teaching, finance, economy, policy keeping limited monarchy and conservatives (qadimchis) who did not support radical changes. The former were younger generation while the latter were older generation having hereditary post which they occupied since they were afraid of losing their post.

Since local rulaer were not in favour of jadids, there appeared many threats on them. Multilateral pressures to jadids' activities throughout Central Asia toughened their courage and relationship. Firstly, their new-methods schools established by jadids were criticised by the masters of traditional schools and officials who preferred traditional teaching methods.

Secondly, Russian official in the area used jadids as guns to fight against local governments as jadids suggested the rulers spending the treasure building railways, new factories and plants, reforming education, opening new educational institution and introducing western methods instead of keeping all the revenue in the treasure.

Thirdly, Russian officials considered them a threat for the area since they tried to awake self-consciousness. Due to this factor, they always tried not to allow jadids to act independently.

Fourthly, some Muslim clerics disagreed with jadids conceptions towards Islam as they were criticised by Jadids in their works and articles. For instance, Abdurauf Fitrat in his work “Dibate” gave clear examples about Muslim clergymen and mudarrises [teachers of madrasas]. As a result, not having enough knowledge about Islam, some mullahs gave fatwas to call jadids as heretics.

Fifthly, Soviet power also used the enlighteners who strived for justice and prosperity for their nation. Soviet administration offered them help to struggle against the policy of the Emir of Bukhara and Khan of Khiva.

The issues risen in the abstract will be illustrated more broadly using archive materials, memoirs and works of jadid enlighteners, Tsarist and Soviet officials' decrees, local press in that period and contemporary local and foreign researches on the issue. How jadids took big responsibility and pressure on them and moved forward will be highlighted in the paper. Moreover, multilateral pressures and threats to jadids will be analysed in the systematic and retrospective methods.

Key words: Scholars, scientific environment, teaching, Bukhara, jadids, qadimchis.

ƏL-FƏRABİ HAQQINDA

Bahar Məmmədova Məmməd qızı

AMEA Fəlsəfə İnstitutu İctimaiyyətlə Əlaqələr şöbəsi

ÖZET

Farabi riyaziyyat, fəlsəfə, tibb və musiqi elmlərinə misiliz töhfələr bəxş etmiş, Aristotelin əsərlərinə yazdığı şərhələrlə məşhurlaşmışdır. Farabi İslam dünyasını Yunan fəlsəfəsi ilə tanış etmiş ilk alimlərdən olmuşdur. Farabi məntiqi "təxəyyül" və "sübut" olmaqla iki kateqoriyaya ayırmışdır. Yazdığı "Kitabi əl-Musiqə əl-kəbr" (Musiqi haqqında böyük kitab) əsəri ilə musiqiçünaslığın inkişafına təkan vermişdir. Bir neçə musiqi alətində ifa etmiş və bir neçəsini də özü ixtira etmişdir. Müasir ərəb musiqisində istifadə olunan səs sistemini məhz Farabi işləyib hazırlamışdır.

Anahtar Kelimələr: Türk, folklör, musiqi, əql, masal

SUMMARY

He was one of the first scholars who introduced the Islamic world to Greek philosophy. Al-Farabi divides logic into two categories: "imagination" and "proof". His book "Kitabi al-Musa al-Kabir" (the great book on music) spurred the development of music. He has been able to play several musical instruments and has invented several of them. Al-Farabi designed the sound system used in modern Arabic music. This shows the greatness and genius of the Turkish-Islamic world, born thousands of kilometers away from Arabia and making an invaluable contribution to the development of world philosophical science. For his services to the Islamic world in the field of philosophy and his great contribution to the development of peripatetic philosophy in the Islamic world, Al-Farabi was honored with the title of "Second Teacher" (Al-As-Sani) after the famous philosopher Aristotle. The contributions of the great Turkish philosopher and philosopher Abu Nasr Mohammed bin Al-Farah al-Farabi to the treasury of humanity in the field of scientific creativity and philosophy have been followed by famous scholars, including Ibn Sina, Ibn Bacu, Ibn Tufail and Ibn Rush. left deep traces on it.

Key Words: Turkish, music, epics, imitation

TURHAN FEYZİOĞLU’NUN DÜŞÜNSEL KARIYERİNDE 1950’LER

Dr. Öğr.Üyesi Ekin ERDEM

İzmir Demokrasi Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü

ÖZET

Turhan Feyzioğlu, Türk siyasi tarihinde çoğu zaman Cumhuriyet Halk Partisi içinde 1960’lı yılların ortalarında başlayan “sola yöneliş” eğilimine yönelik karşı çıkışıyla tanınmaktadır.

Bülent Ecevit önderliğinde 1965’ten itibaren “Ortanın Solu”, 1970’lerde ise “Demokratik Sol” olarak ifade edilen program, Atatürk’ün özellikle halkçılık ve devrimcilik ilkelerini yeniden yorumlayarak, CHP’yi batı tipi bir sosyal demokrat parti hâline getirme amacını gütmüştür.

Buna karşılık partinin “statükocular” olarak anılan sağ kanadından çeşitli itirazların yükseldiği ve bu ikinci grubun 1967’de Turhan Feyzioğlu önderliğinde “Güven Partisi”, 1972’de ise –Kemal Satır tarafından kurulan Cumhuriyetçi Parti’nin katılımıyla- “Cumhuriyetçi Güven Partisi” adı altında örgütlendiği görülmektedir.

“Ne aşırı sağ, ne aşırı sol, Atatürkçü yol” sloganıyla CGP ve Feyzioğlu’nun 1970’li yıllar boyunca kamuoyunda çizdiği imaj, her tür yeni siyasal eğilimle arasına katı bir mesafe koyarak, tek parti dönemine ait söylemi olduğu gibi sürdüren, dolayısıyla yerleşik sivil ve özellikle askeri bürokratik düzenle hayli yakın ilişkiler geliştiren bir parti ve lider imajıdır.

1977 seçimlerinde aldığı oy oranı %1.87 olduğu hâlde 12 Eylül 1980’de gerçekleşen askeri darbenin ardından Kenan Evren’in başbakanlık görevini Feyzioğlu’na teklif etmiş olması, bu yakınlığın açık göstergeleri arasında sayılabilir.

Ne var ki Turhan Feyzioğlu’nun 1950’li yıllarda genç bir hukukçu olarak başlayan kariyeri oldukça farklı bir görünüm sunmaktadır.

Düşünsel konumunu belirleyen anahtar kavram yine “Atatürkçülük” olmakla beraber, Feyzioğlu 1950’li yıllar boyunca bu kavramın içini, daimi bir tehdit algısını besleyen bir güvenlikçi söylem yerine; çağdaş uygarlığa katılma, fikir ve vicdan özgürlüğü, despotizme ve dogmatizme karşı mücadele gibi liberal temalarla doldurmuş, üstelik Demokrat Parti iktidarına yönelik güçlü eleştirilerinin yanında, tek parti dönemi politikalarını da eleştirmekten geri durmamıştır.

Bu çalışmada Turan Feyzioğlu’nun kariyerinin bu erken dönemi, özellikle Forum Dergisi’nde yazdığı makaleler ve SBF Dekanı olarak 3 Aralık 1956’da yaptığı açık konuşmasının yansımaları üzerinden ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Demokrat Parti, Forum Dergisi, Siyasal Bilgiler Fakültesi

KANT VE HEGEL’İN FELSEFİ SİSTEMLERİNİN SİYASAL İZDÜŞÜMLERİ

Dr. Öğr. Üyesi Ekin ERDEM

İzmir Demokrasi Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü

ÖZET

Immanuel Kant (1724-1804) ve Georg Wilhelm Friedrich Hegel (1770-1831), “Alman İdealizmi” olarak adlandırılan büyük felsefi okulun önde gelen iki temsilcisidir.

Bununla beraber Kant’ın çoğu zaman İngiliz, İskoç ve Fransız Aydınlanması’nın John Locke, David Hume ve Baron de Montesquieu gibi temsilcileriyle eklenerek Alman Aydınlanması’nın kurucusu olarak anıldığı; Hegel’in ise sıklıkla, çağdaşları olan Herder, Fichte ve Schelling’le birlikte Alman Romantik Okulu’na dâhil edildiği görülmektedir.

Kültür sosyolojisinde 18. ve Erken-19. Yüzyıl’ı karakterize eden Aydınlanma ve Romantizm hareketlerinin siyasal düşünceler tarihindeki karşılıkları ise çoğu zaman liberalizm ve komüniteryanizm olarak ortaya çıkmaktadır.

Etik alanda bireysel otonomiye, politik alanda ise negatif özgürlüğü esas alan liberalizm, 1688 İngiliz Devrimi’nden 1776 Amerikan ve 1789 Fransız Devrimleri’ne kadar uzanan politik gelişmelerin anahtar söylemini oluştururken; etik alanda kolektiviteleri, politik alanda ise pozitif özgürlükleri öne alan komüniteryanizm, 19. Yüzyıl’ın ikinci yarısından itibaren yükselen ikinci kuşak modernizasyon sürecinin zemini olmuştur.

Bu araştırmada Kant’ın “saf akıl”, “pratik akıl” ve “yargı gücü” kategorileri içinde yapılandırdığı transandantal idealizmi (ya da eleştirel felsefesi) ile Hegel’in “mantık bilimi”, “doğa felsefesi” ve “tin felsefesi” gibi alt-dalları içinde inşa ettiği diyalektik (ya da “mutlak”) idealizmi; iki düşünürün etik alanda ödev ya da misyona yönelik düşüncelerinden, uluslararası ilişkiler alanında savaş ve barışa dair görüşlerine, önerdikleri yönetim modellerinden tarihsel “ilerleme” kuramlarına kadar uzanan siyasal yansımaları içinde ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Aydınlanma, Romantizm, Liberalizm, Komüniteryanizm

MINİATÜR SƏNƏTİNDƏ HƏRBİ JANR

Sevinc Vahabova

Tarix üzrə fəlsəfə doktoru, dosent AMEA Milli Azərbaycan Tarixi Muzeyinin Silahlar və Bayraqlar fondunun müdiri

ÖZET

Azərbaycan incəsənəti çoxəsrlik inkişaf yolu keçmişdir. Orta əsrlərin memarlıq, dekorativ-tətbiqi və təsviri sənət əsərləri dünya mədəniyyətinin ən parlaq nümunələridir. Bu nümunələr öz ifadəsini xalçaçılıq məktəblərində, metal və zərgərlik məmulatlarının nəfisliyində, xüsusən miniatür sənətində tapmışdır.

(Az. Sovet. Ensiklop. VI cild, Bakı, 1982 s. 577) - Miniatür keçmişdə əlyazma kitablarını bəzəmək üçün istifadə edilən əlvan rənglərdir. Həcmnin kiçikliyi və bədii üsullarının xüsusi incəliyi ilə fərqlənən təsviri sənət əsəridir. Miniatürün əsas sahələrindən biri kitab miniatürüdür. Kitab miniatürü hələ Qədim Misirdə mövcud olmuşdur. Orta Bizans və Qərbi Avropa miniatürələrində Bibliya süjetləri və müqəddəslərin həyatından səhnələr mühüm yer tuturdu.

Miniatür sənəti ərəb ölkələrində, İran, Əfqanıstan, Orta Asiya, Türkiyə və Hindistanda, eləcə də Azərbaycanda xüsusilə inkişaf etmişdi. Şərqdə miniatür sənəti əsasən, kitab illüstrasiyası kimi yaranmış, elmi, tarixi və bədii əsərlərə, xüsusilə Firdovsi, Nizami, Nəvai, Cami və b. klassiklərin əsərlərinə miniatürlər çəkilmişdir. Şərq miniatürələri əsasən dünyəvi, bəşəri xarakter daşıyırdı. Orta əsr ərəb ölkələri içərisində miniatür daha çox İraqda inkişaf etmişdi. Burada hələ XII-XIII əsrlərdə elmi risalələrə və bədii kitablara illüstrasiyalar çəkilmişdi.

Orta əsr miniatür sənətinin ilk nümunələri Azərbaycan şəhərlərində (Təbriz, Marağa) yaranmışdır. Kitab tərtibatı və miniatür sənəti Azərbaycanda daha əvvəllər mövcud olsa da, bu sənətin müstəqil bədii məktəb kimi (Təbriz miniatür məktəbi) təşəkküllü “Vərqa və Gülşə” (XIII əsrin əvvəli, Topqapı muzeyi, İstanbul), Rəşidəddinin “Cami ət-təvarix” (1307-1314-cü illər, Paris, London və İstanbul muzeyləri), Firdovsinin “Şahnamə” (“Demott Şahnaməsi”, 1340-1350, ayrı-ayrı hissələri dünyanın müxtəlif muzeylərində saxlanılır) və s. əlyazmalarına çəkilmiş miniatürərlə əlaqədardır. Təbriz miniatür məktəbi XV əsrdə tam müstəqil bədii məktəb kimi formalaşaraq, Bakı, Şamaxı və Orta Şərqi bir sıra mərkəzlərində (Herat, Şiraz) miniatür sənətinin inkişafına əsaslı təsir göstərmişdir. Bu dövrdə “Xosrov və Şirin” (1410-1420, Friz qalereyası, Vaşinqton), “Şamaxı antologiyası” (1468, Britaniya muzeyi, London) və b. əsərlər çəkilmiş dəyərli miniatürlər yaradılmışdır.

Şərq incəsənəti tarixində döyüş mövzusu hərbi məşq rolunu oynayan ov ilə birlikdə hələ qədim zamanlardan başlıca yer tuturdu. Miniatür sənətində döyüş janrı qaya üzərində, freska, torevtika, kaşı və keramikada bütöv bir kompozisiya şəklində əks olunaraq mürəkkəb inkişaf yolu keçmişdir.

Orta əsrlərdə Azərbaycanda istifadə edilmiş silahların öyrənilməsində Azərbaycan miniatürələri xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Tarixi salnamələr, bədii əsərlər (dastan, poema və s.) miniatürələr yaradan rəssamlar hərbi xarakterli təsvirlərə xüsusi diqqət yetirirdilər.

Açar sözlər: İncəsənət, Miniatür Məktəbi, Döyüş Səhnəsi, Tarixi Səlnamələr

**ELDAR BAXIŞ NAĞILLARINDA ƏNƏNƏVİ MOTİVLƏR VƏ ONLARIN
TRANSFORMASIYASI**

Bəşirova Səadət

Azərbaycan Dillər Universiteti Azərbaycan ədəbiyyatı kafedrasının baş laborantı, dissertant

ÖZET

Nağıllar – bütün dünya xalqlarının şifahi xalq yaradıcılığında müəyyən struktura və məxsusi dilə malik, istər real həyatda, istərsə də “nağıllar dünyası” adlandırdığımız əfsanə, mif və rəvayətlərlə dolu olan həyatda geniş imkanlarını irəli sürən bir janrdır.

Xalq nağıllarını ənənəvi formullarsız təsəvvür etmək olmaz. Ənənəvi formullar həmçinin bütün dövrlər və bütün xalqların nağılları üçün ənənəvidir.

Şifahi xalq ədəbiyyatında “nağılçı” dedikdə, nağılçılar qədim ozanlığın qadınlarda daam edən qismidir. Ozanlıq babadan oğula qaldığı kimi, nağılçılıq da anadan qıza keçib.

Azərbaycan ədəbiyyatında nağıl mövzusunə müraciət ədəbi-tarixi zərurətdir. Tarix boyu hər bir sənətkar mütləq şəkildə yaradıcılığında xalqın yaddaşında törəyən xalqın söz xəzinəsinə bağlı olan nümunələri istifadə etmişlər.

Nağıl motivlərindən istifadə zaman və məkandan asılı olmayaraq yazılı ədəbiyyatda özünü göstərmişdir. Bu hal özünü XX əsr Azərbaycan ədəbiyyatında daha çox nəzərə çarpdırır, çünki bu dövr Azərbaycan ədəbiyyatı olduqca zəngin və rəngarəngdir. XX əsrin II yarısında nağıl mövzusunə müraciət edən sənətkarlar arasında ən çox diqqəti cəlb edən Eldar Baxış olmuşdur. Çünki onun yaradıcılığında şifahi xalq ədəbiyyatının örnəkləri öz əksini tapmışdır.

Nağıl strukturundan bəhrələnmə keçən əsrin 60-80-ci illərində, eləcə də sonrakı onilliklərdə bir rəngarəngliklə, mövzu və ideya mündəricisinin müxtəliflikləri ilə görünür. Bunların hamısının mahiyyətində bir yandan dövrün, mühitin ictimai-siyasi münasibətlərini əks etdirmək dayanırdısa, digər tərəfdən də uşaqların ruhun, düşüncələrini milli-mənəvi dəyərlərə, mənsub olduğu xalqın tarixi kimliyinə bağlamaq istəyi yer alırdı. Onların isə mahiyyətində tərbiyə, dərkətmə, mənəvi zənginləşmə, təfəkkürün inkişafı və s. kimi hadisələr dayanırdı. Məsələn, N.Süleymanov, Teymur Elçin, T.Mahmud, Hikmət Ziya, Zahid Xəlil, İlyas Tapdıq, Əli Səmədli, Rafiq Yusifoğlu və Eldar Baxış kimi yazıçı və şairlərimiz var ki, nağıl motivlərindən bəhrələnməklə uşaqlar üçün bir-birindən maraqlı əsərlər yaratmışlar. Həmin nümunələrin mahiyyətində yer alan mətləblər isə uşaqların dünyagörüşünə, həyat haqqında təsəvvürlərinin genişlənməsinə xidmət edir.

Eldar Baxışın yaradıcılığında yer alan nağıllar aşağıdakılardır: Andayın nağılları silsiləsi ilə “Əlifba”, “Müəllimin yanında”, “Qələm yazandı, pozan pozandı”, “Qara ilə Qaracanın nağılı”, “Alma”, “Atlı oğlanlar”, “Sarı buğda”, “Ən şirin şey”, “Günəşin, torpağın, suyun nağılı”, “Şəhərli qız”, “Tac” və s.

Şairin bir nağılına diqqət yetirsək: “Qara ilə Qaracanın nağılı” nağılı. Adını çəkdiyimiz nağılda Qaraca balaca qarışqadır. Və dünyaya, günəşə əl eləməyi sevən bu qarışqa bir qədər də tənbəldir, heç bir işin qulpundan yapışmır. Şair nağılda Qara ilə Qaracanın söhbətini təsvir etmişdir. Bu təsvirdə Qara Qaracaya nə üçün işləmədiyini, ətrafda bu qədər iş varkən günəşi, torpağı seyr etdiyini xəbər alır. Onun sözlərindən nəticə çıxaran Qaraca tez zamanda iş dalınca yollanır, zəmilərin arası ilə gözdən itir. Şair burada əməyə, zəhmətə nə qədər önəm verdiyini göstərir.

Eldar Baxış yaradıcılığında nağılların transformasiyası geniş mənanı kəsb edir.

Açar sözlər: Nağılçı, Formul, Transformasiya

**RUS DİLİNDƏKİ TÜRK KÖKƏNLİ SÖZ VƏ AD ARASINDA LEKSİK-SEMANTİK
UYĞUNLUQ**

Prof. Dr. Minaxanım Təkəli (Nuriyeva)

Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti

ÖZET

Rus dilində Türk kökənli lüğəvi vahidlərin yaranma və inkişaf istiqamətləri araşdırılarkən bu dildə Türk kökənli onomastik vahidlərin də varlığı ilə yanaşı dilin özündə Türk kökənli ümumişlək sözlərdən yaranan vahidlərin də olduğu aşkar olunur. Rus dilinin bədii dil materiallarında bu xüsudə aşkar etdiyimiz Türk kökənli müxtəlif onomastik vahidlərlə ümumişlək sözlər arasındakı leksik – semantik uyğunluğu aşkara çıxaran külli-miqdarda dil örnəkləri aşkar olundu. Örnək olaraq göstərə bilərik: Rus dilində “çubuk” Türk mənşəli sözə əsasən nominativ mənasında rast gəlinə də (Knyagine podali trubku s dlinim çereşnevim **çubukom**.(T.Passek. “İz dalnix let”; Apollonariy bral **çubuk** da qıtaru(N.Leskov.”Puqalo”) Digər məqamda ədəbi təxəllüs olaraq işlənmişdir. Belə ki, 19-cu əsrin Rus qadın yazarı həqiqi adı Sokolova Aleksandra İvanovna(1836-1914) əsərlərini Çubukova və Anfisa de Çubukova imzalarıyla yayınlamış və bu təxəllüs altında fəaliyyət göstərmişdi. “Çubuk” kimi az əhəmiyyətli məişət əşyasının adını bilərəkdən kübar fransız soyadı hissəciyi “de” və “Anfisa” kimi sadə Rus adını birlikdə işlətməsi ilə orijinal və maraqlı təxəllüsə nail olmuşdur. Məqsədimizə müvafiq olaraq Rus dilində (eyni zamanda ukrayna, belorus dillərində) işlənən türkişmlər sırasındakı ümumişlək sözlərin mühüm bir hissəsini bu dilin onomastikasında da geniş istifadə faktları aşkarlanmış və bu faktlar iki istiqamətdə araşdırılmışdır:

1. Türk kökənli sözlərin böyük bir qismi Rus dilinin mənşəcə öz sözləri kimi bu təbii dil prosesində iştirak edir. Məsələn: karaul-Karaulov; izyum-İzyumov; karavan – Karavannaya (sokak); başmak-Başmakov; kumaç-Kumaçov, Kumaşnikov; izumrud-İzurud(at adı); kolçak – göbələk adı; sablya “qılınç” – balıq adı “qılınç balığı”- sabelnik “bitki adı: paşa kılıcı”; arkan “arğan, örkən”- arkançik “dəniz heyvanı”; bazar – Basarov soyadı; başmak- Başmaçkin, Başmakov(soy adları), başmakçok(orkide sınıfında çiçek ismi)və s.
2. Onomastik vahidlərin müəyyən qisminin isə yalnız yazıcının üslubi məqsədi ilə əlaqədar olaraq yaratması və işlətməsi aydın olur. Məsələn: arşin-Poluarşinnikov; karaul-Revun Karaulov; arxaluk – Arxalukidze; çubuk- de Çubukova karandaş- Karandaş və s. (sonuncular ədəbi təxəllüslərdir)

Beləliklə, aydın olur ki, Rus dilindəki türkişmlərin böyük əksəriyyəti ümumişlək sözlər səciyyəsinə istifadə olunaraq bu dildə daimi və sərbəsy mövqə qazanmışlar. Bu, özü uzun bir tarixi prosesin nəticəsi olduğundan bu dilin onomastikasında da istifadə olunmuşdur. Bildiridə ünlü Rus yazarlarının – Lev Tolstoy, İvan Bunin, Anton Çexov, Aleksandr Puşkin, İvan Turgenev, Qleb Uspenski, Aleksandr Ostrovski və b.əsərləri üzrə seçdiyimiz dil materiallarında aşkarlanan türk mənşəli xüsusi adların (onomastik vahidlərin) yaranma istiqamətlərindən – yəni ümumişlək söz- antroponim(şəxs adları); ümumişlək söz-toponim(yer adları); ümumişlək söz - zoonimlər (heyvanat adları) bağlılığından geniş planda bəhs ediləcəkdir.

Açar sözlər: Türk kökənli, Rus dili, onomastik.

BARAK TÜRKLERİNDE BİR ÖLÜM RİTÜELİ OLARAK SAÇ VE TUZ

Dr. Öğretim Üyesi Fahri Dağı

Karabük Üniversitesi

ÖZET

Türkü, şarkı, mâni, ağıt, ninni, masal halk hikayesi, destan gibi halk yaratmalarına konu olan saç ile başta ağızımızın tadı olmak üzere Türk inanç sisteminde önemli bir yere sahip olan tuz, Barak Türklerinin ölüm fenomeninde ortak unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Güzelliğin, doğallığın, aşkın ve saflığın alameti olan saç, aynı zamanda Türk toplumunda ölümün, acının ve yas tutma törenlerinin en önemli ritüelinden biridir. Köktürk dönemi yazıtlar başta olmak üzere yazılı ve sözlü kaynaklarımızda, eski Türklerden günümüze kadar hem kadın hem de erkeklerin, ölen kişinin hatırasına binaen saçlarını yoldukları, kestikleri, kanlı gözyaşı döktükleri yazılmakta ve anlatılmaktadır. Ayrıca alpların atlarının saçları sayılan kuyruklarının da bir yas işareti olarak kesildiği bilinmektedir. Eski Türkler, ruhun (canın), kemik, kan ve saçta olduğuna inanıyorlardı. Türk kültüründe ve gündelik yaşamda oldukça önemli bir yere sahip olan, bir kült mü yoksa değerli bir maden mi olduğu hâlâ tartışılan tuz, Oğuz Türklerinin bir alt kolu olan ve bugün çoğunlukla Gaziantep'in Nizip, Oğuzeli, Karkamış ilçeleri ile Suriye'nin kuzeyinde yaşayan Barak Türklerinin yas merasimlerinde cansız kurban olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bölgede yaşayan Barak Türkleri arasında genç bir erkek ölür veya öldürülür ise hanedeki gelin ve kızlar saçlarını keser. Kesilen saçlar ölen delikanlının mezarının üzerine konularak üç gün bekletilir. Üç gün mezarda kalan saçlar tartılır ve saçların ağırlığınca tuz alınarak ölenin evinin etrafına saç olarak saçılır. Bu bildirimizde kökenin eski Türk inançlarına dayandığını düşündüğümüz bu ritüeli saç ve tuz bağlamında incelemeye çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Barak Türkleri, Ritüel, Saç, Tuz

TÜRK MASALLARINDA SAĞALTICILAR

Dr. Öğretim Üyesi Fahri Dağı

Karabük Üniversitesi

ÖZET

Destan, halk hikâyeleri, fıkra, masal ve efsane gibi halk yaratmalarında atalarımızın yüzyıllar önceki yaşam tarzlarını, gelenek göreneklerini, duygu ve düşüncelerini bulduğumuz gibi onların sağlık konusundaki düşüncelerini ve uygulamalarını da görmekteyiz. Bunların bir kısmı inanç kaynaklı iken bir kısmı da akli ve bilimsel yöntemlerle yapılmaktadır. Türk halk anlatılarında görülen bir kısım sağaltma pratikleri (organ nakli gibi) o günün şartlarında imkânsız gibi görünse de hayal edilmiş ve gelecek kuşaklara ilham kaynağı olmuştur. Türk halk anlatıları içinde en geniş halk kitlerine ulaşan ve sevilen anlatı türü masallardır. Masallar, hem ait oldukları milletlerin kimlik kodlarını taşır hem de tüm insanlığa ait evrensel değerleri bünyesinde barındırır. Masallar olağanüstü olayları ve olağanüstü kahramanların maceralarını nesilden nesile sözlü kültür ortamında aktaran mitik anlatılardır. Türk masallarında sağaltma yetkisine sahip kişiler; Hz. İsa, Hızır, derviş, pir gibi Tanrı kutuna sahip dinî şahsiyetlerdir. Ayrıca bunların yanında kadın sağaltıcılar da başta masallar olmak üzere diğer halk anlatılarında sıkça rastladığımız şifacılar. Atlı göçebe yaşamın vazgeçilmez unsurları olan hayvanlar, Türk masallarında sağaltma gücüne sahip varlıklardır. Türkler; hayvanların, ağaçların, bitkilerin hatta dağ, taş, dere gibi cansız varlıkların da ruhu olduğuna ve bunların sağaltıcı güçler taşıdığına inanır. Bu bildirimizde başta Tanrı kutuna sahip erkek ve kadın sağaltıcılar ile hayvan, bitki gibi tabiat unsurların sağlatma özellikleri incelenmeye çalışılacaktır.

Anahtar kelimeler: Türk Masalları, Sağaltma, Sağaltıcı

İŞLETMELERİN KURUMSALLAŞMA DÜZEYLERİNİN ÇALIŞANLARIN ÖRGÜTSEL VATANDAŞLIK DAVRANIŞLARI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: KONAKLAMA İŞLETMELERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA¹

THE RELATIONSHIP BETWEEN INSTITUTIONALIZATION LEVEL OF BUSINESSES AND ORGANIZATIONAL CITIZENSHIP BEHAVIOR OF EMPLOYEES: A RESEARCH IN ACCOMMODATION ESTABLISHMENTS

Pınar AYDEMİR

Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Doktora Programı

Prof. Dr. Taner ACUNER

Karadeniz Teknik Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü

Dr. Öğr. Üyesi Nihan BİRİNCİOĞLU

Karadeniz Teknik Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü

ÖZET

Bu çalışmanın amacı sosyal mübadele teorisi bağlamında konaklama işletmelerinin kurumsallaşma düzeyleri ile çalışanların sergilemiş oldukları örgütsel vatandaşlık davranışı arasındaki ilişkinin araştırılmasıdır. Çalışma, Trabzon ilinde faaliyette bulunan konaklama işletmelerinde yer alan 393 çalışanla yürütülmüştür. Yapılan regresyon analizi sonuçlarına göre kurumsallaşmanın örgütsel vatandaşlık davranışının özgecilik, vicdanlılık, sportmenlik, nezaket ve sivil erdem boyutları üzerinde etkili olduğu saptanmıştır. Kontrol değişkeni olarak otellerin sahip olduğu yıldız sayısının ve otel türünün ise yapılan analizlerde anlamlı etkilere sahip olmadıkları görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Mübadele Teorisi, Kurumsallaşma, Örgütsel Vatandaşlık Davranışı, Konaklama İşletmeleri.

ABSTRACT

The aim of this study is to investigate the relationship between institutionalization levels of the accommodation establishments and organizational citizenship behavior of the employees within the context of the social exchange theory. The study was conducted with 393 employees in the accommodation companies operating in Trabzon. According to the correlation and regression analysis results, it was determined that there is a relation between institutionalization and the sub-dimensions of organizational citizenship behavior which are altruism, conscientiousness, sportsmanship, courtesy and civil virtue. Also, the results show that the numbers of stars that hotels have and the type of hotels have no effect on the analysis.

Keywords: Social Exchange Theory, Institutionalization, Organizational Citizenship Behavior, Accommodation Establishments.

¹ Bu çalışma Dr. Öğretim Üyesi Nihan BİRİNCİOĞLU danışmanlığı ile başlayıp Prof. Dr. Taner ACUNER danışmanlığı ile devam eden Pınar AYDEMİR tarafından hazırlanan ve Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde kabul edilen “İşletmelerin Kurumsallaşma Düzeyleri İle Çalışanların Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Arasındaki İlişki: Konaklama İşletmeleri Üzerine Bir Araştırma” başlıklı yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

KALİTE 4.0 İLE ENDÜSTRİ 4.0 İLİŞKİSİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

A RESEARCH ON THE RELATION OF QUALITY 4.0 AND INDUSTRY 4.0

Kadir ÖZDEMİR

Arş. Gör., Şirnak Üniversitesi

İsa DEMİRKOL

Dr. Öğr. Üyesi, Bursa Teknik Üniversitesi

ÖZET

Endüstri 4.0 olarak adlandırılan dördüncü sanayi devrimi endüstride veri analizi ile online üretim sistemlerini birleştiren ve akıllı fabrikalar aracılığıyla üretimin bütünleşmesini amaçlayan bir devrimdir. Bu devrim siber fiziksel sistemler, 3D yazıcılar, büyük veri analizi, akıllı robotlar, simülasyon uygulamaları, yatay ve dikey sistem entegrasyonu, bulut bilişim sistemleri, zenginleştirilmiş gerçeklik, nesnelerin interneti ve siber güvenlik sistemleri ile yalnızca üretim sürecini değil üretimden tedarikçiye, tasarımdan müşterilere kadar bütün süreci bütünleştirmeyi ve bu şekilde kaliteyi artırıp maksimum verim elde etmeyi amaçlamaktadır. Müşterilerin ihtiyaçlarını ve isteklerini en iyi şekilde karşılayıp onları memnun edecek ürün ve hizmet üretmek anlamına gelen kalite kavramı Endüstri 4.0 ile birlikte Kalite 4.0'a dönüşmüştür. Üreticiler Kalite 4.0 sayesinde ürünlerinin kalitesini en üst seviyeye çıkarabildiği gibi ayrıca ürünleri üreten makineler dahil olmak üzere sistemde yer alan tüm bileşenler ile ilgili veri toplayabilmektedir. Toplanan bu veriler gelişen bilgi teknolojileri ve yapay zekâlar aracılığıyla işlenip ortaya çıkan sonuçlar bir sonraki ürünün üretim sürecinde ve geliştirilmesinde kullanılabilmektedir. Böylelikle üretilen her ürünün bir önceki üründen daha kaliteli hale gelmesi sağlanmaktadır.

Çalışmanın amacı, üretim firmalarındaki endüstri 4.0 uygulamalarının kalite sistemlerine olan etkisini ve firmaların kalite 4.0 kavramına ilişkin algısını ölçmektir. Araştırma verileri Bursa İlinde faaliyet gösteren üretim işletmelerinden elde edilmiştir. Veriler anket yolu ile toplanmıştır. Toplanan anket verileri SPSS 22.0 ile analiz edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda kalite 4.0, kusur oranının azalttığı, üretimde verimliliğini artırdığı, tam zamanında teslimat sağladığı, ürün estetiğinin artırdığını, tedarik zinciri yönetiminde önemli olduğu ayrıca endüstri 4.0 ile anlamlı ve pozitif bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Endüstri 4.0, Kalite 4.0, Üretim Sistemleri

ABSTRACT

The Industry 4.0, is a revolution in the industry that combines data analysis with online production systems and integrate production through smart factories. Industry 4.0 aims to integrate production process and increase quality for achieving maximum efficiency with cyber physical systems, 3D printers, big data analysis, smart robots, simulation applications, horizontal and vertical system integration, cloud systems, augmented reality, internet of things and cyber security systems. The concept of quality, which means to produce products and services that satisfy customer's needs and requests, has turned into Quality 4.0 together with Industry 4.0. Through Quality 4.0 manufacturers can maximize the quality of their products as well as collect data on all components in the system, including machines that are using manufacturing process. Collected data are processed by developing information technologies and artificial intelligence. The results can be used in the production and development of the next products and every product becomes higher quality.

The aim of the study is to measure the impact of industry 4.0 applications in manufacturing companies on quality systems and the perception of companies regarding the concept of quality 4.0. The research data were obtained from the production companies operating in Bursa. The data were collected by survey and were analyzed with SPSS 22.0. As a result of the analysis, it has been determined that quality 4.0 decreases the defect rate, increases productivity, provides just-in-time delivery, increases product

aesthetics, is important in supply chain management and also has a significant and positive relationship with industry 4.0.

Keywords: Industry 4.0, Quality 4.0, Production Systems

**TORPAQ RESURLARININ İDARƏ OLUNMASI GÖSTƏRİCİLƏRİ ÜZRƏ
AZƏRBAYCANIN MÖVQEYİNİN YAXŞILAŞDIRILMASI İSTİQAMƏTLƏRİ**

Rəsmiyyə ŞİRİNOVA

AMEA-nın İqtisadiyyat İnstitutunun "İqtisadi siyasətin nəzəri əsasları və iqtisadi fikir tarixi" şöbəsinin böyük elmi işçisi

Vüsalə ABBASOVA

AMEA-nın İqtisadiyyat İnstitutunun "İqtisadi siyasətin nəzəri əsasları və iqtisadi fikir tarixi" şöbəsinin elmi işçisi

ÖZET

Dünya İqtisadi Forumu tərəfindən qlobal rəqabətqabiliyyətlilik reytingi hesablanır və hər il hesabat halında nəşr olunur. Dünya İqtisadi Forumu 1971-ci ildə təsis edilmiş və qeyri-hökumət təşkilatı kimi fəaliyyətinə başlamışdır. Xüsusən də iqtisadiyyatla yanaşı regional, qlobal xarakterli digər məsələlərin, problemlərin həlli istiqamətində hesabatlar hazırlayır və dərc edir. Rəqabətqabiliyyətlilik reytingi də daxil olmaqla hesabatların hazırlanması təşkilat tərəfindən üç əsas strateji hədəflərə daha tez nail olunmasını ehtiva etmişdir. Bu hədəflər aşağıdakılar hesab olunur:

Dördüncü sənaye inqilabının daha mütərəqqi formada təmin edilməsi;

Qlobal xarakterli problemlərin (sosial, iqtisadi, siyasi və s.) vaxtında həll olunması;

Qlobal təhlükəsizlik problemlərinin həlli və təmin edilməsi.

Təşkilat tərəfindən qlobal rəqabətliklik üzrə hesabat 1979-cu ildən başlayaraq dərc edilməkdədir. Bu hesabatın hazırlanmasında əsas məqsəd kimi nəzərdən keçirilən ölkələrin iqtisadi inkişaf səviyyəsindən asılı olaraq ölkə əhalisinin həyat tərzinin mövcud vəziyyətini qiymətləndirməkdən ibarətdir. Hesabatda göstərilən rəqəmlərdən və indekslərdən istifadə edərək hər bir ölkə özünün mövcud resurslarını daha səmərəli şəkildə istifadə etmək və müqayisə edərək reallaşdırmaq imkanı əldə edir. Torpaq resurslarının idarə olunması (Torpaq administrasiyasının keyfiyyət) üzrə hesablanan qiymət özlüyündə aşağıdakı göstəricilər sistemini əhatə edir:

- əsas infrastruktur obyektlərinin etibarlılıq göstəricisi;
- torpaq resurslarının idarə olunması üzrə mövcud məlumatların şəffaflığı dərəcəsi;
- torpaq resurslarının coğrafi əhatə dairəsi və yerləşməsindəki münbitlik və əlverişlilik səviyyəsi;
- torpaq resurslarının idarə olunmasında qarşıya çıxan mübahisələrin həlli səviyyəsi və bu aspektdə mülkiyyət hüququnun hansı səviyyədə qorunması dərəcəsi (mülkiyyət hüququnun təmin olunmasındakı əlçatanlıq dərəcəsi)

Nəzərə almaq lazımdır ki, torpaq resurslarının idarə olunması üzrə əsas münasibətlərdən biri torpaq resurslarının dəyərləndirilməsi, bölgüsü və istifadəsi ilə bağlı ortaya çıxan münasibətlərdir. Hal-hazırda beynəlxalq reyting təşkilatları üzrə Azərbaycanda torpaq resurslarının idarə edilməsi üzrə ciddi problem kimi gördükləri və diqqət etdikləri məsələlərə aşağıdakılar aid edilmişdir:

- ✓ kütləvi xarakterli özəlləşdirmənin həyata keçirilməsinə baxmayaraq iqtisadiyyatın müxtəlif sahələri üçün yararlı olan torpaq resurslarının əsas hissəsinin dövlət inhisarında olması;
- ✓ torpaq resurslarının idarə olunmasında özəl sektorun imkanlarının məhdudluğu, bir çox hallarda qanunda qeyd olunan halların reallaşmasındakı mövcud inzibati əngəllərin olması;
- ✓ torpaq resursları ilə bağlı olan daşınmaz əmlakın məhdud dövriyyəsinin olması;
- ✓ torpaq resursları üzərində yerləşən bir çox infrastrukturların aşınaraq fəaliyyətsiz qalması və beləliklə torpaqdan səmərəli istifadənin qarşısının alınması;
- ✓ torpaq resurslarının qiymətləndirilməsi zamanı differensiallığın pozulması;
- ✓ müxtəlif iqtisadi fəaliyyətlər üçün torpaq resurslarından ipoteka kimi istifadənin zəif olması və s.

Ümumən torpaq resurslarının idarə olunması üzrə müsbət nəticələrə nail olunması, Azərbaycanın bu sahədə beynəlxalq reytinglərdə mövqeyinin daha da yaxşılaşdırılması üçün qeyd olunan problem məsələlərin həll edilməsi vacibdir. Bu aspektdə ilkin olaraq atılacaq addımlar üzrə irəli sürülən təkliflər aşağıdakı bölmədə verilmişdir.

Torpaq resurslarının idarə olunması üzrə:

- ilkin olaraq torpaq bazarı və onun elementləri mövcud şəraitə uyğun formalaşmalı və inkişaf etməlidir;
- burada torpaq resursları üzrə əqdlərin bağlanması (müxtəlif təyinatlar üçün) üzrə vahid dövlət reysterinin şəffaflığı, asanlaşdırılması və əlçatan olması, kadastr sisteminin daha da təkmilləşdirilməsi;
- torpaq resurslarına qoyulan investisiyanın təşviqi, xüsusən də xarici investisiyanın cəlbi ilə bağlı normativ hüquqi bazanın təkmilləşdirilməsi və şəraitin yaradılmasıdır.

Açar sözlər: rəqabətcabiliyyətlilik, reyting, torpaq, resurs.

KÜRESEL SALGIN DÖNEMİNDE UYGULANAN EKONOMİ POLİTİKALARI

Dr. Hasan BAKIR

Bursa Uludağ Üniversitesi

ÖZET

Yaşanan koronavirüs salgını ile diğer bütün sorunlar rafa kalktı ve bir anda bütün ilgi bu yöne çevrildi. Ne göç dalgası konuşulur oldu ne de ülkelerin birbirlerine düşmanlıkları. Çin'in Wuhan kentinde ortaya çıkan ve tüm dünyaya yayılan Koronavirüs sebebiyle birçok insan hayatını kaybetti. Bu virüs insan yaşamını tehdit etmenin yanı sıra ülke ekonomilerini de derinden etkiledi. Ülkeler yaşanan ölüm vakalarını azaltmak için insanların bir arada bulunmasını engelleyecek tedbirler almak zorunda kaldılar. Bu tedbirler doğrultusunda okullar, kafeler ve lokantalar kapatıldı, ülkeler arasında ulaşım durdu, hatta ülke içinde şehirlere giriş-çıkış yasakları uygulanmaya kondu. Başta turizm, ulaştırma gibi sektörler olma üzere birçok sektörde kriz süreci kendini gösterdi. Hatta uygulanan sokağa çıkma yasakları, küçük ölçekli esnafın ekonomik durumlarının kötüleşmesine yol açtı. Anlaşıldığı üzere ekonomik açıdan bir taraftan arz süreci sekteye uğrarken diğer taraftan da talep yönlü bir daralmayla ülkeler yüzleşti. Bu kısa anlatı aslında yapılacak mücadelenin ne kadar zor olduğunu göstermektedir. Bu çalışmada koronavirus salgınının ekonomik etkilerini ve bu sürecin etkilerini azaltmada ortaya konacak ekonomi politikalarının değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda uygulanan para ve maliye politikaların etkinliğinin ülkeler bazında değerlendirilmesi yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Maliye Politikası, Para Politikası, Makro iktisat,

İKTİSADİ BÜYÜME VE GÖÇ: BİTLİS ÖRNEĞİ

ECONOMIC GROWTH AND MIGRATION: BITLIS EXAMPLE

İbrahim AYTEKİN

Doktora Öğrencisi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı

ÖZET

İktisadi büyüme teorisinin tarihi, iktisat tarihi kadar eskidir. Fakat iktisadi büyüme, ancak birinci sanayi devriminden sonra ön plana çıkmaya başlamıştır. On sekizinci yüzyılın ikinci yarısında ulaşım, teknoloji ve sanayide yaşanan gelişmeler, üretimi hızlandırmış ve ülkelerin iktisadi olarak büyümelerindeki temel itici güç olmuştur. Yaşanan bu gelişmeler iktisadi büyümeyi, ülke ekonomilerinin merkezine oturtmuş ve ülkelerin temel iktisadi politikaları haline getirmiştir. İktisadi büyüme, bir ülkenin yaşam kalitesini ve refahını etkileyen önemli bir iktisadi faaliyetir. İktisadi büyüme ülkeden ülkeye, hatta bölgeden bölgeye farklılık arz etmektedir. Bu farklılık ise, iktisadi büyümenin; ülkelerin veya bölgelerin sahip oldukları doğal kaynaklar, sermaye birikimi, emek ve teknolojik gelişmişlik düzeyi gibi faktörler tarafından belirlenmesinden kaynaklanmaktadır. İktisadi büyüme başta refah, gelir, eğitim ve yaşam koşulları olmak üzere birçok alanı etkilemektedir. Dolayısıyla iktisadi olarak daha az gelişmiş ülke veya bölgelerde yaşayan insanlar, bazen daha iyi şartlarda yaşayabilmek adına, bulundukları ülke veya bölgeleri terk ederek, iktisadi olarak daha gelişmiş bölge veya ülkelere göç etmektedirler. Fakat göç, bazen ekonomik olmayan; eğitim, terör, savaş, sağlık, iklim ve doğal afet gibi sebeplerden de ortaya çıkabilmektedir. Günümüzde ise, göçün; halen başta güvenlik ve ekonomik sebepler olmak üzere, birçok sebepten dolayı bölgeler veya ülkeler arasında devam ettiği görülmektedir. Bu bağlamda bu çalışmada; Bitlis ilinin iki binli yılların başından günümüze kadar olan iktisadi büyüme ve göç verileri analiz edilmiştir. Yapılan analizde; son yıllarda Bitlis ilinin iktisadi büyümesinde, hizmet sektörünün önemli bir paya ulaştığı gözlemlenmiştir. Hizmet sektöründe görülen bu yükselişin sebebi ise; son yıllarda başta eğitim ve turizm sektörleri olmak üzere, bölgesel çaplı kalkınma ve yatırım desteklerinden kaynaklandığı gözlemlenmiştir. Yaşanan bu olumlu gelişmeler doğrultusunda, Bitlis'in uzun bir aradan sonra, 2018 yılında pozitif net göçe ulaştığı gözlemlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Büyüme, Göç, Bitlis, İktisat

ABSTRACT

The history of economic growth theory is as old as the history of economics. However, economic growth started to come to the fore only after the first industrial revolution. The developments in transportation, technology and industry in the second half of the eighteenth century accelerated production and became the main driving force in the economic growth of countries. These developments put economic growth at the center of the country's economies and made it the basic economic policies of the countries. Economic growth is an important economic activity that affects a country's quality of life and well-being. Economic growth differs from country to country, even from region to region. This difference is that economic growth; natural resources owned by countries or regions are determined by factors such as capital accumulation, labor and technological development level. Economic growth affects many areas, especially welfare, income, education and living conditions. Therefore, people living in less developed countries or regions migrate to more developed regions or countries by leaving their countries or regions in order to live in better conditions. But migration is sometimes uneconomical; education, terrorism, war, health, climate and natural disasters can also occur. Today, immigration; it is seen that it still continues between regions or countries for many reasons, especially for security and economic reasons. In this context, in this study; Economic growth and migration data of the province of Bitlis from the beginning of the two thousand years to the present day were analyzed. In the analysis made; It has been observed that the service sector has reached a significant share in the economic growth of the province of Bitlis in recent years. The reason for this increase in the service sector is; In recent years, it has been observed that it originated from regional development and investment supports, especially

education and tourism sectors. In line with these positive developments, it has been observed that Bitlis reached a positive net migration in 2018 after a long time.

Keywords: Growth, Migration, Bitlis, Economics

EKONOMİDE YAŞANAN DİJİTAL DÖNÜŞÜMÜN PARA POLİTİKALARI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

THE EFFECT OF DIGITAL TRANSFORMATION IN ECONOMY ON MONETARY POLICIES

İbrahim AYTEKİN

Doktora Öğrencisi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı

ÖZET

Sabanın icadı, teknolojinin başlangıç fitilini ateşleyen dönüm noktalarından bir tanesidir. Bu sayede insanlar yerleşik hayata daha hızlı bir şekilde geçmiş ve üretim alanları daha da genişlemiştir. Ayrıca, insanlar saban sayesinde ihtiyaçlarından daha fazla tarımsal üretim yapmaya başlamışlardır. Bu bağlamda ihtiyaç fazlası olan bu üretimin bir kısmı ileride tüketilmek üzere saklanmış, bir kısmı ise ihtiyaç duyulan diğer malların temininde takas aracı olarak kullanmıştır. Yaşanan bu gelişmeler trampa ekonomisi ile ticaretin ortaya nasıl çıktığının birer ispatı niteliğindedir. Daha sonraları ise üretim ve ticaret yoğunlaşmış ve artık taşınması daha kolay olan deri ve deniz kabuğu gibi mallar, takas aracı olarak kullanılmıştır. Bu süreç finansal araçlarla paranın değerli maden ve banknotlardan oluşmasına kadar devam etmiştir. On sekizinci yüzyılda teknolojiye yaşanan gelişmeler ise; üretimde, ulaşımda ve bilgi iletişim teknolojilerinde önemli gelişmeler yaratmıştır. Özellikle ulaşımda ve bilgi iletişim teknolojilerinde yaşanan bu gelişmeler, küreselleşmeyi hızlandırmış ve dünyayı küresel bir pazar haline dönüştürmüştür. Bu bağlamda doğrudan ve dolaylı yabancı sermayeye daha geniş bir hareket alanı bulmuştur. Bilgi iletişim teknolojileri geliştikçe de dolaylı yabancı sermaye, dijital ortama aktarılmış ve bu sayede daha hızlı hareket etme kabiliyetine ulaşmıştır. Parasal ve finansal araçlar konusunda yaşanan bu gelişmeler günümüze kadar devam etmiş ve bu araçlar günümüzde dijital ortama iyice entegre olmuştur. Ekonomide yaşanan bu dijitalleşme sayesinde artık sermaye hareketleri birkaç dakika içinde birden fazla ülkeyi dolaşabilmekte veya her an yeni bir sanal para sistemi ortaya çıkabilmektedir. Bu bağlamda bu çalışmada, son zamanlarda ekonomilerde yaşanan dijital dönüşümün para politikaları üzerindeki etkileri incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ekonomi, Dijitalleşme, Para, Politika

ABSTRACT

The invention of the plow is one of the turning points that ignited the initial wick of technology. In this way, people moved to settled life more quickly and production areas were widened. In addition, thanks to the plow, people have started to produce more agricultural production than they need. In this context, some of this surplus production was stored for future consumption and some of it was used as a barter for the supply of other needed goods. These developments are proof of how the exchange economy and trade emerged. Later, production and trade were intensified and goods such as leather and seashells, which are now easier to transport, were used as clearing instruments. This process continued until financial instruments and money consisted of precious metals and banknotes. Developments in technology in the eighteenth century; production, transportation and information communication technologies. These developments, especially in transportation and information and communication technologies, accelerated globalization and turned the world into a global market. In this context, it has found a wider field of action on direct and indirect foreign capital. As information communication technologies developed, indirect foreign capital was transferred to digital media and thus, it has the ability to act faster. These developments in the field of monetary and financial instruments have continued until today and these instruments are now fully integrated into the digital environment. Thanks to this digitalization in the economy, capital movements can travel to more than one country in a few minutes or a new virtual money system can be created at any time. In this context, in this study, the effects of recent digital transformation on monetary policies have been examined.

Keywords: Economy, Digitalization, Money, Politics

TURKEY AND THE NPT MEMBERSHIP: MOTIVATION AND THE CURRENT STATUS

Dr. Öğr. Üyesi Çiğdem Pekar

Çanakkale Onsekiz Mart University, Department of International Relations

ABSTRACT

The aim of this study is to investigate Turkey's motivation to sign and ratify Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons (NPT) and assess its current status. Turkey became a state party to the NPT by signing it on January 29, 1969, and ratifying it on April 17, 1980. It took more than ten years to ratify the treaty due to several disagreements among political institutions of the country. With the ratification of NPT, Turkey became a part of this international treaty and chose to be Non-Nuclear Weapon State (NNWS).

The study traces the question of “why did Turkey become a part of the NPT?” In order to answer this question, study will assess the motives that shaped decision of Turkish Government to become a part of this regime taking into account the 1973 Arab-Israeli war and energy crisis, Turkey's growing population, industrialization and long standing nuclear energy ambitions.

The study finds out that main motive of Turkey to ratify the treaty was to be able to import nuclear technology and fuel to its country since it was put as a pre-requirement by the nuclear supplier states at this time. Turkey has hoped and still hopes to reach peaceful nuclear technology via being a loyal member of this Treaty. In this framework, Turkey's current status in the NPT and its current projects to establish first nuclear power plants on its soil will also be analyzed.

Keywords: Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons (NPT), Turkey, Nuclear Energy

**TÜRKİYE’DEKİ ÜNİVERSİTELERİN GİRİŞİMCİ VE YENİLİKÇİ DURUMLARININ
İNCELENMESİ**

INVESTIGATION OF THE UNIVERSITY OF ENTREPRENEURIAL AND INNOVATIVE
SITUATION IN TURKEY

Nizamettin ÖZTÜRKÇÜ

Öğr. Gör., Bursa Uludağ Üniversitesi

Nedim YILDIZ

Öğr. Gör. Dr., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

ÖZET

Dünyanın büyük bir hızla değiştiği 20. yüzyılda, eğitimin kitleselleşmesi, çok disiplinli ve disiplinlerarası araştırma projelerinin yapılması, artan araştırma maliyetleri, küreselleşme, endüstri ile işbirliği gibi baskılar sonucu “3. Kuşak Üniversiteler” ortaya çıkmıştır. Bu üniversiteler geliştirdikleri araştırmanın teknolojiye dönüşerek topluma ekonomik katkı sağlamasını, yani tekno-girişimciliği misyonlarının bir parçası haline getirmektedirler. En güzel örneği Amerika’da MIT ve Stanford, İngiltere’de ise Cambridge olan 3. Kuşak üniversiteleri profesyonel ve araştırmacıların yanında girişimci de yetiştirmektedirler. Girişimci üniversite, üniversitede üretilen bilginin ticarileşmesinden teknoloji transferine; üniversite ve sanayi arasındaki ilişkilerin yakın temas haline gelmesinden üniversitenin yerel ve bölgesel eksende sosyal, ekonomik, kültürel gelişime destek olmasına yönelik baskılara ve üniversitenin uluslararasılaşmasına kadar birçok farklı perspektiften tartışma konusu edilmektedir. Üniversitelerin girişimci olmaları için tüm programlarında planlama, zaman yönetimi, ekip çalışması, iletişim, teknoloji okuryazarlığı, bilgiye ulaşım gibi beceri ve yetkinliklerin geliştirilmesi gerekmektedir.

2012 yılında Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) üniversitelerin girişimcilik ve yenilikçilik faaliyetlerine teşvik edilmesi, sanayicilerle işbirliklerinin artırılması ve ekonomik ve sosyal faydaya dönüşen nitelikli bilgilerin üretilmesi amacıyla Girişimci ve Yenilikçi Üniversite Endeksini ilk defa yayımlamıştır. Endeks kapsamında Türkiye’de bulunan 50 ve üzeri öğretim üyesi olan üniversiteleri dâhil eden TÜBİTAK ilk 50 üniversitenin sıralamasını kamuoyuna sunmuştur. Bu çalışmada amaç 2013-2018 yıllarına ait TÜBİTAK’ın Girişimci ve Yenilikçi Üniversite Endeksi verileri kullanılarak Türkiye’de bulunan girişimci ve yenilikçi ilk 50 üniversitenin durumlarının incelenip, performanslarının karşılaştırılmalı olarak değerlendirilmesidir. Girişimci ve Yenilikçi Üniversite Endeksi 5 boyuttan oluşmaktadır. Bunlar; Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Yetkinliği, Fikri Mülkiyet Hakkı, İşbirliği ve Etkileşim, Girişimcilik ve Yenilikçilik Kültürü, Ekonomik Katkı ve Ticarileşme boyutlarıdır. Endeks, üniversiteleri girişimcilik ve yenilikçilik performanslarına göre sıralayarak, üniversiteler arası girişimcilik ve yenilikçilik odaklı rekabetin artmasına ve girişimcilik ekosisteminin gelişmesine katkı sağlamaktadır. Türkiye’deki girişimci üniversitelerin ticari potansiyeli olan bilim üretilmelerinin ülkenin ekonomik kalkınmasında etkin ve yol gösterici bir rol üstlenmesi açısından önemi büyük olmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Girişimcilik, Girişimci Üniversiteler, Girişimci ve Yenilikçi Üniversite Endeksi

**TÜRKİYE ÜNİVERSİTE MEMNUNİYET ARAŞTIRMA SONUÇLARI ÜZERİNDEN BURSA
ULUDAĞ VE MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTELERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI**

COMPARISON OF BURSA ULUDAĞ AND MUĞLA SITKI KOÇMAN UNIVERSITIES ON
TURKISH UNIVERSITY SATISFACTION SURVEY RESULTS

Nizamettin ÖZTÜRKÇÜ

Öğr. Gör., Bursa Uludağ Üniversitesi

Nedim YILDIZ

Öğr. Gör. Dr., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

ÖZET

Üniversitelerimizi sadece ürettikleri akademik çalışmalarla değerlendirmek yerine, hizmet verdikleri öğrencilerin hayatlarında bıraktıkları izlere ve katkılara da bakmak gereklidir. Türkiye Yüksek Öğretim Kurumlarının öğrencilerinin ihtiyaçlarına ve gelişimine ne düzeyde cevap verebildiği üzerine araştırmalara olan ihtiyaç giderek artmaktadır. Memnuniyet göstergesi; üniversitelerin eğitim-öğretim ve araştırma işlevlerinin yanında öğrencilerin üniversite yaşamındaki bütün alanlarını kapsamakta ve yükseköğretimde kalite kavramına bütüncül bir nitelik kazandırmaktadır. Bu bağlamda üniversite öğrencilerinin memnuniyet düzeyleri üniversitenin öğrenciler için hazırladığı ortamın kalitesini gösteren ve üniversite kalitesini oranlar ve araştırma sayılarına kısıtlamayan önemli bir gösterge olarak değerlendirilmelidir.

Türkiye Üniversite Memnuniyet Araştırması [TÜMA] ilk olarak 2016 yılında gerçekleştirilmiştir. TÜMA'daki temel amaç, Türkiye'deki üniversite öğrencilerinin üniversitelerinden tatmin olma düzeylerini belirlemek ve bu kapsamda üniversiteleri öğrencilerin tatminkârlık düzeylerine göre sıralamaktır. Bu çalışmanın amacı 2016-2019 TÜMA verileri üzerinden Bursa Uludağ ve Muğla Sıtkı Koçman öğrenci memnuniyet durumlarının karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesidir. TÜMA araştırmalarında kullanılan “Öğrenci Memnuniyeti Ölçeği” ile veriler toplanmıştır. Öğrenci Memnuniyet Ölçeği öğrencilerin üniversitelerini altı alanda değerlendirmeleri amacıyla geliştirilmiştir. Ölçeği oluşturan altı alan ise şu şekildedir; Öğrenim Deneyiminin Tatminkârlığı, Yerleşke ve Yaşamının Doyuruculuğu, Akademik Destek ve İlgi, Kurumun Yönetim ve İşleyişinden Memnuniyet, Öğrenme İmkân ve Kaynaklarının Zenginliği ve Kişisel Gelişim ve Kariyer Desteğidir. TÜMA, Türkiye’de üniversite öğrencilerinin deneyimlerini ve memnuniyetlerini anlama, öğrenci deneyimini zenginleştirmek ve üniversiteleri daha öğrenci merkezli bir üniversite olma yolunda bir yol gösterici olması açısından önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Üniversiteler, TÜMA, Öğrenci Memnuniyeti

ŞAHSIYET VE DEĞER EĞİTİMİ ÜZERİNE
ON PERSONALITY AND VALUE EDUCATION

Prof. Dr. Vefa Taşdelen

Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü

ÖZET

Felsefenin, kültürün, eğitimin amacı “şahsiyet”tir. Şahsiyet, insan dünyasında, doğanın ve iradenin bileşiminden meydana gelen en özgün, en sahil, en güçlü ve en yüksek değerdir. Yeryüzünde başka hiçbir şey, şahsiyet kadar insanî iradeyi, insanî olgunluğu ve terbiyeyi ifade etmez. İnsan olmanın tüm anlamı ve değeri şahsiyet kavramında toplanmış gibidir. Şahsiyet, varlığın en kıymetli kısmı, varlığın gözü ve bilincidir. Çünkü onda insanlık özü aktif hale gelir, insan olmanın anlam ve değeri ortaya çıkar. O değerlidir, zira insanın kendi özgür iradesiyle oluşturduğu, seçtiği ve kendi varlığına kattığı bir değerdir. Sadece doğa değildir, sadece yaratılış değildir; insanın inşa ettiği bir özdür de. İnsan onu sadece kendisi için inşa etmez, başkası için de inşa eder. Zira şahsiyet, en geniş anlamda benliğin varlıkla ilişkisini ifade EDEN bir adlandırmadır. Şahsiyet olma durumunda, bireyden topluma, toplumdan tüm insanlığa ve Tanrı’ya doğru giderek aşkınlaşan bir “yönelmişlik” durumu söz konusudur.

Şahsiyet nedir, kimdir, sorusunun cevaplanmasında “değer” öne çıkar. Değer olmadan şahsiyet olmaz. Şahsiyet olmak, değerlerin somutlaşması, kişilik haline gelmesi, organizmanın benliğe dönüşmesidir. Ancak insanda kendini geliştirme, kendini işleme ve olduğundan daha iyi olabilmek potansiyeli vardır. İnsan, insan olma potansiyeli ile birlikte doğar ve Kant’ın da işaret ettiği üzere eğitimle birlikte bu potansiyeli aktif hale gelir; insan olur. Denilebilir ki, şahsiyet, insanın kendisini inşa etmesi, seçmesi, insan haline getirmesi; taştan topraktan, diğer organizmalardan farklı olarak, yaşadığı hayat ve bağlandığı değerlerle bir anlam ve değer haline gelebilmesidir. Şahsiyet, insanın doğadan ayrıldığı, insanî duruma işaret eder. Bu durum yeryüzünde insanı tanımlayan, belirginleştiren, giderek içinde yaşadığı varlığın anlamı, değeri ve bilinci haline getiren bir nitelik taşır. Şahsiyetim, varlıkla, kendimle, diğer insanlarla ve giderek bütün bunları kuşatacak şekilde Tanrı’yla olan ilişkimde ortaya çıkar. Şahsiyet kendimi nasıl gördüğüm, kendime nasıl bir anlam verdiğim ile ilgilidir. Şahsiyet başkalarını nasıl gördüğüm ve onlara nasıl bir anlam verdiğim ile ilgilidir. Bu bağılılığı “yarar-çıkarcı” döngüsünün ötesine taşıyabildiğimde, bir değer varlığı olarak kendi şahsiyetime de ulaşırım. Başkalarına bir şahsiyet olarak bakabildiğimde şahsiyet olmanın yoluna da tutarım. Bu çalışmada şahsiyet eğitimi, değerler sorunu bağlamında ele alınacak, felsefi metinler ışığında bu eğitimin neliği ve yöntemlerin neler olabileceği konusu tartışılacaktır.

Anahtar Sözcükler: İrade, Şahsiyet, Değer, Şahsiyet ve Değer Eğitiminin Yöntemleri.

ABSTRACT

The purpose of philosophy, culture and education is “personality”. Personality is the most original, authentic, strongest and highest value in the human world, which is a combination of nature and will. Nothing else on earth represents human will, human maturity and behavior as much as personality. It seems that all the meaning and value of being human are gathered in the concept of personality. Personality is the most valuable part of being, the eye and consciousness of being. Since the essence of humanity becomes active, the meaning and value of being human are revealed. This is valuable because it is a value that people choose and add to their existence with their free will. It's not just nature, it's not just creation; it is a human-built essence. Man does not build it just for himself, he builds it for someone else. It's not just nature, it's not just creation; it is a human-built essence. Man does not build it just for himself, he builds it for someone else. It's not just nature, it's not just creation; it is a human-built essence. Man does not build it just for himself, he builds it for someone else. Because personality is a naming that expresses the relationship of the self with being in the broadest sense. In the case of personality, there is a state of "intentionality" that gradually grows from individual to society, from society to all humanity and to God.

“Value” stands out in the answering of questions "what is personality", “who is he/she”. There is no personality without value. To be a personality is to embody the values, to become personality, to transform the organism into self. However, there is the potential for self-improvement, self-processing and to be better. Man is born with the potential to be human and, as Kant points out, this potential becomes active with education. It can be said that personality is the self-constructing, choosing himself. It can be said that the personality is the building, selection, humanization of man; unlike other organisms, it can become a meaning and value. Personality refers to the human condition, in which man leaves nature. This situation has a quality that defines and clarifies the human on the earth, and makes the meaning, value and consciousness of the existence in which he lives. My personality arises in my relationship with being, with myself, with other people, and with God in a way that will gradually encompass all this. Personality is about how I see myself, what I mean to myself. Personality is about how I see others and what I mean to them. Personality is relates about how I see myself and others. Personality is relates about how I see the life and death. Bu bağlılığı “yarar-çıkâr” döngüsünün ötesine taşıyabildiğimde kendi şahsiyetime de ulaşırım. Başkalarına bir şahsiyet olarak bakabildiğimde şahsiyet olmanın yoluna da tutarım. In this study, personality education will be dealt with in the context of the question of values, and in the light of philosophical texts, the question of the nature of this education and its methods can be discussed.

Keywords: Willpower, Personality, Value, Personality Education, Method.

DİVAN-I HİKMET’TE ŞAHSİYET VE DEĞER

VALUE AND PERSONALITY EDUCATION IN AHMET YESEVÎ

Prof. Dr. Vefa Taşdelen

Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü

ÖZET

Divan-ı Hikmet, baştan sona bir eğitim kitabıdır. O, öncelikle bir şahsiyet ve değer eğitimi anlayışı ile ortaya çıkar, böyle bir etik talep ortaya koyar. İnsan, her zaman ve her durumda olduğundan daha iyi olabilecek bir varlıktır. Bu potansiyeli işleyerek kendini olgunlaştıracak, kendi kendini geliştirecektir. İnsan, doğal halde, olgunlaşmamış, biçimlenmemiştir; ancak olgunlaşmaya, gelişmeye, eğitime son derece uygun bir yapıdadır. Öyleyse, hayat, insana kendini tamamlamak için sunulmuş bir fırsat gibidir. Amaç insandaki “insan olma”, “insan haline gelme” potansiyelini aktif hale getirmek, bu şekilde özü ve şahsiyeti ortaya çıkarmaktır. “Ahmet Yesevî’de eğitim” derken, uzmanlaşmanın koşulu durumunda olan belirli bilgilerin bireye kazandırılmasından çok, bu şahsiyet gelişimi anlaşılır.

İnsanın kendine doğru giden yolu yürütmesi, kendini tamamlamak için çaba sarf etmesi önemlidir. Kişinin kendini tanımasını, tamamlamasını önceleyen bu eğitim anlayışının anahtar sözcüğü “nefs”, “arınma” ve “özgürleşme”dir. Arınma ve özgürleşme, ancak bağlanma ile gerçekleşebilir. *Divan-ı Hikmet*’te bağlanma, metafizik çerçevede ortaya çıkar; aşkın (*transcendent*) ve içkin (*immanent*) olanı kuşatır. Tanrı’ya bağlanabilmek için insanlara, insanlara bağlanabilmek için de Tanrı’ya bağlanmak gerekir. İnsanın en büyük yüceliği kendini işleyebilmesi, bir kişilik ve değer varlığı haline gelebilmesidir. Ahmet Yesevî de, bir toplumun manevi önderi olarak, *Divan-ı Hikmet*’te, daha çok karakterin/shahsiyetin ve değerlerin ortaya çıkmasına, insanın kendini işlemesine yönelik mesajlar vermiştir. Bu anlayışta, insanın tamamlanması için kendine bırakılan şahsiyet olma durumu ortaya çıktığında, varoluşun en yüce amacı da gerçekleşmiş olur.

Anahtar Sözcükler: Ahmet Yesevî, *Divan-ı Hikmet*, eğitim, değer, şahsiyet, arınma, olgunlaşma.

SUMMARY

Divan-ı Hikmet, is an educational book from the very beginning to the end. It primarily emerges through the apprehension of value and education as well as manifesting such an ethical claim. Human would have the capacity to attain greater good than it seems to; at all times and in every circumstance. So to cultivate this capacity gives rise to maturity which flourishes oneself as a personality for being an agent. Human is naturally in a condition which is raw, immature and unformed; whereas also in a composition for being ripen, enhanced and educated. Therefore, life seems to be a means to an end for human to complement oneself. The goal is towards enabling the potentiality to be “humane”, to become human” and revealing the essence and selfhood in this manner. What is comprehended as education regarding Ahmet Yesevî, is this personal advancement rather than providing certain knowledge which is the requirement of professionalism.

It is substantial that human shall advance on the path leading to oneself and endeavour to integrate in this conduct. The key words of this apprehension concerning education are “nafs”, “purification” and “liberation”. Purification and liberation, could only be attained through affiliation. In *Divan-ı Hikmet* attachment emanates in a metaphysical frame; surrounding what is transcendent and immanent. Being attached to Divinity requires attachment to human beings since being attached to human beings requires attachment to Divinity. The greatest nobility of human is cultivating selfhood and to have a capacity for a being of personality and value. So Ahmet Yesevî, as a spiritual leader of a society gives messages in *Divan-ı Hikmet*, towards more character/personality and value to appear and penetrate into oneself in regards to humanness. In this approach, when the condition of being a character arises depending on human to complete it, the greatest purpose of existence would be achieved.

Key Words: Ahmet Yesevî, *Divan-ı Hikmet*, education, value, personality, purification, maturity.

LUDWIG WITTGENSTEIN VE MANTIKSAL FELSEFE İNCELEMELERİ(TRACTATUS)

LUDWIG WITTGENSTEIN AND LOGIC PHILOSOPHICAL REVIEWS (TRACTATUS)

Araştırma Görevlisi Halis Çavuşoğlu

Bursa Uludağ Üniversitesi

ÖZET

20. yy felsefesinde iki temel mimar vardır. Bunlar, Wittgenstein ve Husserl'dir. Wittgenstein, eski Yunan düşüncesinin mirasına sahip çıkmıştır, mantık ve matematik merkezli bir düşünme sistemi geliştirmiştir. Platon, Schopenhauer, Kirkkegaard, Augustinus ve Tolstoy en sevdiği filozof ve yazarlar arasındadır. Wittgenstein'in felsefesi, birinci dönem ve ikinci dönem olarak iki farklı dönemden oluşur. Bunlardan birinci dönem, burada ele alacağımız Tractatus (Mantıksal Felsefe İncelemeleri) dönemini içermektedir. Bu kitap esasında bir mantık kitabıdır. İki değerli mantık üzerine yazılmış olmasıyla beraber, doğruluk fonksiyonlarını da anlatmaktadır. Bunun yanı sıra, mantıktan hareketle "Felsefe nedir?" sorusuna da cevap aramıştır. Ayrıca, matematik felsefesinde de yeni bir yaklaşım geliştirmiştir. Wittgenstein, matematik, mantık ve dil felsefesinde çığır açıcı olmuştur.

Wittgenstein mantığın felsefenin temeli olduğunu ve felsefenin mantık ve metafizikten oluştuğunu söyler. Wittgenstein'in ilk dönemine ilişkin en temel kabulü "Mantığın, dilde araştırılmasıdır". Dilin doğasının araştırılmasıyla dünyanın doğasının araştırılması ya da dilin mantıksal yapısının araştırılmasıyla dünyanın da mantıksal yapısının araştırılması gerçekleştirilmiş olur. Tractatus'da dünyanın yapısının mantıkla ortaya çıkartılması amaçlanır (mantık, dünyanın bir tasarımı olarak görülür). Wittgenstein'in felsefesi mantığın olanağının araştırılmasından dilin yapısının araştırılmasına doğru kayar. Mantığın kendisini araştırıyor olmak temel önermenin, yalın önermenin ortaya çıkartılması demektir. Tractatus'un merkezi burasıdır. Wittgenstein, mantığın yani dilin sınırlarının ötesindeki hiçbir şeyin bilinemeyeceğini ileri sürer. Wittgenstein'in yöneliminin daha çok, insanların konuştuğu bütün mümkün dillerin mantıksal yapısını ortaya çıkartmak olduğu söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Tractatus, Mantık, Felsefe, Dil, İnsan

ABSTRACT

There are two main architects in the 20th century philosophy. These are Wittgenstein and Husserl. Wittgenstein claimed the legacy of ancient Greek thought. He also developed a logic and mathematics thinking system. Platon, Schopenhauer, Kirkkegaard, Augustinus, and Tolstoy are among his favorite philosophers and writers. Wittgenstein's philosophy consists of two different periods, the first period and the second period. The first period of these includes the period of Tractatus (Logical Philosophical Studies), which we will consider here. This book is essentially a logic book. In addition to being written on two-valued logic, it also tells the functions of truth. In addition, based on logic, he also looked for an answer to the question "What is philosophy?". He also developed a new approach in mathematics philosophy. Wittgenstein has been groundbreaking in philosophy of mathematics, logic and language.

Wittgenstein says that logic is the basis of philosophy and that philosophy consists of logic and metaphysics. Wittgenstein's most basic acceptance regarding the first period is "Searching the logic in the language". Exploring the nature of the world by exploring the nature of the language or by searching the logical structure of the language, the logical structure of the world is carried out. In Tractatus, it is aimed to reveal the structure of the world with logic (logic is seen as a design of the world). Wittgenstein's philosophy shifts from exploring the possibility of logic to exploring the structure of the language. To be exploring the logic itself means to reveal the basic proposition, the pure proposition. This is the center of Tractatus. Wittgenstein argues that nothing beyond logic, that is, the limits of language, can not be known. It can be said that Wittgenstein's orientation is mostly to reveal the logical structure of all possible languages spoken by people.

Keywords: Tractatus, Logic, Philosophy, Language, Human

BATI VE İSLAM DÜŞÜNCESİ BAĞLAMINDA PANTEİZM ANLAYIŞI

UNDERSTANDING OF PANTEISM IN THE CONTEXT OF WEST AND ISLAMIC THOUGHT

Araştırma Görevlisi Halis Çavuşoğlu

Bursa Uludağ Üniversitesi

ÖZET

Panteizm, 17. yüzyıl filozofu olan Baruch Spinoza'nın çalışmalarına dayalı bir teoloji ve felsefe olarak modern çağda popüler oldu. Monizm, Spinoza'nın felsefesinin temel bir parçasıdır. Spinoza, terim ölümünden sonrasına kadar icat edilmemesine rağmen panteizmin en ünlü savunucusu olarak kabul edilir. Panteizm ya da tüm tanrıcılık, her şeyi kapsayan içkin bir Tanrı'nın, Evren'in ya da doğanın Tanrı ile aynı olduğu görüşüdür. Panteistler kişileştirilmiş ya da antropomorfik bir Tanrıya inanmazlar. Panteizm, genellikle monizm ile ilişkili bir kavramdır. Panteizmde her şey Tanrı'nın bir parçası olarak kabul edilir, Tanrı her şeydir ve her şey Tanrı'dır. Tanrı doğada, nesnelerde, insan dünyasında var olan varlıktır.

Panteizm, Yunanca pan ("tüm" anlamında) ve theos ("Tanrı" anlamında) köklerinden türetilmiştir. Arapça karşılığı 'Vücudiyye' olan Panteizm, kısaca her şeyi tanrı tanımak, varlığı sadece tanrıya vermek olarak da tanımlanabilir. Felsefî bir görüş olarak Panteizm, Eski Yunan felsefesinde Plotinos (205-270), Rönesans'tan sonra Giordano Bruno (1548-1600) ve Spinoza (1632-1677) tarafından ağırlıklı olarak temsil edilmiştir. Spinoza ağırlıklı Panteizm algılayışına göre Tanrı her şeydir ve her şey Tanrı'dır. Tanrı-Evren-insan ayrımı yoktur, böyle bir ayrım aklın illüzyonu, yanılsamasıdır. Bilimsel olarak Tanrı, Evren ve insan birdir, aynıdır.

Panteizm, sonluyla sonsuz arasında yakın ve özsel bir temas kurmak ve insanı tanrıya yakınlaştırmak amacıyla, var olan her şeyin bir birlik meydana getirdiğini ve her şeyi kapsayan bu birliğin tanrısal bir yapıda olduğunu iddia eder. Başka bir deyişle, panteizm, tanrıyla evrenin bir ve aynı olduğunu öne sürer, sonlu ve sınırlı dünyanın ezeli-ebedi, sınırsız ve mutlak varlıkların bir parçası, görünüşü ya da tezahürü olduğunu savunur.

Anahtar Kelime: Tanrı, Panteist, Monist, Özdeş.

ABSTRACT

Pantheism was popular in the modern age as a theology and philosophy based on the work of Baruch Spinoza, a 17th century philosopher. Monism is an essential part of Spinoza's philosophy. Spinoza is considered the most famous advocate of pantheism, although it is not invented until after the term of death. Pantheism, or all deity, is a view of the inner God, the universe, or the nature of God, all covering the same. The pantheists do not believe in an anthropomorphic God in personified. Pantheism is usually a concept associated with monism. In pantheism everything is regarded as a part of God, God is everything and everything is God. God is a being that exists in nature, in objects, in the human world.

Pantheism is derived from the Greek pan (meaning "all") and theos (meaning "God"). Pantheism, whose Arabic equivalent is 'Vücudiyye', can be briefly defined as getting to know everything, giving existence only to God. As a philosophical view, Pantheism was predominantly represented by Plotinos (205-270) in Ancient Greek philosophy, Giordano Bruno (1548-1600) and Spinoza (1632-1677) after the Renaissance. According to Spinoza's predominant Panteism perception, God is everything, and everything is God. There is no God-Universe-human distinction, such a distinction is the illusion and illusion of mind. Scientifically, God, the Universe, and man are one, the same.

Pantheism aims at establishing a close and essential contact between finite and infinite and bringing man closer to God. He also claims that everything that exists forms a unity and that this all-encompassing union is of a divine nature. Başka bir deyişle, panteizm, tanrıyla evrenin bir ve aynı olduğunu öne sürmektedir. Yani sonlu ve sınırlı dünyanın ezeli-ebedi, sınırsız ve mutlak varlıkların bir parçası, görünüşü ya da tezahürü olduğunu savunur.

Keyword: God, Pantheist, Monist, Identical

**ANTİK KAYNAKLAR IŞIĞINDA ANADOLU'DA NESLİ TÜKENEN CANLILARA BİR
ÖRNEK**

AN EXAMPLE for the EXTINCT ANIMALS of ANATOLIA UNDER the LIGHT of the ANCIENT
RESOURCES

Dr. Öğr. Üyesi Olcay TURAN

Kırklareli Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü

ÖZET

Yeryüzünde ilk canlıların ortaya çıkmasından günümüze kadar geçen süre zarfında pek çok türün nesli tükenmiştir. İnsanoğlunun doğal çevreyi kendi yaşamına uygun hale getirmeye başlamasına kadar geçen zamanda canlıların nesilleri doğal sebeplerle tükenmişse de zaman içerisinde insanoğlunun bilinç düzeyini arttırarak, yaşadığı çevreyi şekillendirmeye başlaması ile birlikte nesil tükenmesine sebep olan faktörler arasına insan faaliyetleri de eklenmiştir. Soyu tükenen canlılar konusundaki en önemli kaynağı, fosil buluntular oluşturmaktadır. Fosillere ek olarak tarihi kayıtlar da nesli tükenen canlılar hakkında önemli bilgiler sağlamaktadır.

Bir dönem Anadolu'da yaşamış olmasına karşın günümüze kadar varlığını koruyamamış türlerden biri hakkında iki önemli antik çağ kaynağı bilgi sağlamaktadır. Aristotles, *Historia Animalium*'da (Hayvanların Tarihi) Knidos civarında ve Yaşlı Plinius ise *Naturalis Historia* (Doğa tarihi) adlı eserinde Heraklea ve Kromna yakınlarındaki tatlı sularda yaşayan bu balık türünün özelliklerine dair önemli bilgiler aktarmışlardır. Gerek Aristotles gerekse de Plinius'un vermiş olduğu bilgiler dikkate alındığında bahsi geçen balığın dipnoi sınıfına dâhil bir tür olduğu anlaşılmaktadır. Her ne kadar "dipnoi (=akciğerli balıklar)" sınıfı balıklar günümüzde Afrika, Güney Amerika ve Avustralya'da varlıklarını sürdürseler de adı geçen kaynaklar haricinde Anadolu'da yaşadıkları konusunda başka her hangi bir bilgi ya da kanıt bulunmamaktadır. Tüm bunlara ek olarak, M.S. XIX. yüzyıla kadar bilim dünyası tarafından kabul edilen "abiyogenez" teorisinin ortaya çıkışında da söz konusu balık türünün rolü olduğu görülmektedir. Konu hakkında yapılacak ayrıntılı çalışmalar, bahis mevzusu türün özelliklerine ek olarak yaşam ve yayılış alanı hakkında daha fazla bilgi sağlamamıza vesile olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Aristotles, Yaşlı Plinius, dipnoi, abiyogenez, Anadolu.

ABSTRACT

In the time which elapsed from the emergence of the first living beings aboveground to the present day multitudinous species have become extinct. Although the living generations became extinct due to the natural causes in the time which elapsed until that human being started to bring the natural environment in compliance with its own life, in the course of time, as soon as human being increased its level of consciousness and started to shape the environment where it lived the human activities were added to the factors which caused the extinction.

The fossil foundlings constituted the most important resource of the extinct living beings. In addition to the fossils, the historical records provide significant information about the extinct living beings. Two important ancient resources provide information about a species which could not preserve its existence until the present day despite of the fact that it lived in Anatolia in a period. Aristoteles, in *Historia Animalium* (Animal History) and Pliny the Elder in *Naturalis Historia* (History of Nature) narrated significant information about the specialities of a fish species which lived around Cnidus (for Aristoteles) and in the fresh waters in proximity to Heraclea and Cromna (for Pliny the Elder). When considered the information which were given by both Aristoteles and Pliny, it is understood that the mentioned fish was a species which was included in the dipnoi genus. Even though in the present day the fish of the dipnoi genus continue their existence in Africa, South America and Australia, except the mentioned resources there is not any information or proof about that they lived in Anatolia. In addition to all these, it is seen that the relevant fish had a role in the emergence of the theory of abiogenesis which was acknowledged by the science world until the XIXth century AD. The detailed studies that will be

made on this topic will conduce to the fact that we will provide more information about the life and the diffusion area of the species in question in addition to its specialities.

Keywords: Aristoteles, Pliny the Elder, dipnoi, abiogenesis, and Anatolia.

ALİ SEYDİ BEY'İN RİSALESİNE GÖRE SOKULLU MEHMET PAŞA'NIN DEVLET ADAMI ÖZELLİKLERİ

STATE ADMINISTRATIVE CHARACTERISTICS OF SOKULLU MEHMET PASA ACCORDING TO THE TREATISE OF ALI SEYDİ BEY

Erdal SARIBAŞ

Yüksek Lisans Öğrencisi, Öğretmen İstanbul Aydın Üniversitesi

ÖZET

Bu çalışmada, Ali Seydi Bey'in "*Sokullu Mehmet Paşa*" risalesi temel alınarak Sokullu Mehmet Paşa'nın devlet adamı hususiyetleri incelenecektir. Yöntem olarak yazarın risalesi temel alınarak devlet adamı kavramı ile ilgili bir derleme çalışması yapılmıştır.

Ali Seydi Bey, Osmanlı Devleti'nde önemli devlet adamlarını daha iyi tanıma ve tanıtmaya amaçlı iki risale yazmıştır. Bunlar: Alemdar Mustafa Paşa ve çalışmamıza konu olan Sokullu Mehmet Paşa risalesidir. Yaşadığı devirde "bizde devlet adamı yetişmez" tartışmalarının yapıldığı bir zamanda, kaleme alınan Sokullu Mehmet Paşa risalesi, mezkûr tartışmalara bir cevap niteliği taşır. Ali Seydi Bey'e göre, Osmanlı Devleti'nde farklı zamanlarda çalışmaları, hamleleri ve aldığı kararlarla öne çıkan, birçok devlet adamları olmuştur. Bu kişiler, zor zamanlarda ortaya çıkarak önemli vazifeler ifa etmişlerdir. Yazarın ifadesiyle "metin eller" olarak ifade edilen bu kişilere, Sokullu Mehmet Paşa, Köprülü Fazıl Ahmet Paşa ve Alemdar Mustafa Paşa örnek olarak verilebilir. Sokullu Mehmet Paşa, devlet işlerinin hemen hemen bütün alanlarında, maharet sahibi bir devlet adamı olarak en fazla dikkat çeken bir kişidir. Bir devlet adamı olarak, arzu edilen vasıfların birçoğunu üzerinde topladığı için, çalışmamıza konu olmuştur. Yazarın bu risalesi, II. Meşrutiyet dönemi yeni tarih anlayışı çerçevesinde, padişahların dışında devlet adamlarının da tanıtılması amacı taşımasıyla önemlidir.

Çalışmada genel olarak Türklerde özel olarak da Osmanlı Devleti'nde devlet adamı kavramının önemi, devlet adamında bulunması arzu edilen vasıflara dikkat çekilmiştir. Ayrıca Türklerde devlet adamı kavramına yüklenen anlam ve modern dönem devlet adamı özelliklerine de temas edilmiştir. Sokullu'nun hayatı özet halinde anlatılmıştır. Eserin ağırlık kısmı ise Ali Seydi Bey'in Osmanlıca matbu olarak bulunan *Sokullu Mehmet Paşa Risalesi* temel alınarak, Sokullu'nun devlet adamı hususiyetlerinin dikkat çeken yönleri anlatılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sokullu Mehmet Paşa, Devlet Adamı, Osmanlı Devleti.

ABSTRACT

In this study, the statesman characteristics of Sokullu Mehmet Pasha will be examined on the basis of the Sokullu Mehmet Pasha character of Ali Seydi Bey. Based on the author's treatise, a review of the concept of statesman has been conducted.

Ali Seydi wrote two chapters in the Ottoman Empire to better recognize and promote important statesmen. These are as follows: Alemdar Mustafa Pasha and Sokullu Mehmet Pasha. The Sokullu Mehmet Pasha treatise, which was written at a time when debates on "the statesman will not be educated in us" is an answer to the mentioned discussions. According to Ali Seydi Bey, in the Ottoman Empire, there were many government officials who came to the fore with their work, moves and decisions. Emerging in difficult times, they fulfilled important tasks. For example, Sokullu Mehmet Pasha, Köprülü Fazıl Ahmet Pasha and Alemdar Mustafa Pasha can be given as examples of these people who are referred to as "Firm hands". Sokullu is one of the most prominent figures in almost all fields of state affairs as a statesman with dexterity. As a statesman, he has been the subject of our study because he has gathered many of the desirable qualifications stated above. This treatise of the author, II. Constitutional period Within the framework of the new understanding of history, it is important for the purpose of introducing statesmen besides the sultans.

In is study, the importance of the concept of the statesman in Turkish history in general, and the Ottoman State in particular, and the qualities that are desired to be found in the statesmen were pointed out. In addition, the meaning attributed to the concept of statesman in Turks and the characteristics of modern statesman were also mentioned and explained. The life of Sokullu is described in the form of a summary. The work is based on the Sokullu Mehmet Pasha treatise of Ali Seydi Bey, printed in Ottoman, and the prominent aspects of Sokullu's statesman characteristics were tried to be explained .

Keywords: Sokullu Mehmet Pasha, Statesman, Ottoman State.

ARAP DİLİNİ GELİŞTİREN BAŞLICA FAKTÖRLER

Fadime KAVAK

Doç. Dr., Bursa Uludağ Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi

ÖZET

Dil canlı bir varlıktır. Tıpkı insanlar gibi zaman zaman bir takım değişiklikler ve sebeplerle gelişme gösterir. Bu gelişim dillerin yapısına uygun olarak gerçekleşir. Dile yeni kelimeler kazandırmak da o dilin kaideleri çerçevesinde olur. Aksi halde dil onu bünyesinde barındırmaz.

Sami dil grubunda yer alan, Dünya dilleri arasında en meşhur ve yaygın dillerden biri olan Arapça da zamanla çeşitli evrelerden geçerek gelişme göstermiştir. Arapça'nın gelişmesinde etkili olan belli başlı faktörler şunlardır: Naht, ezdâd, müsellesât, ibdâl, itbâ, iştikâk, ta'rib, müsterek, müterâdif, mecaz, kinaye.

NAHT: Sözlükte “kesmek, oymak” manalarına gelen naht, ıstılahta iki kelimedenden veya bir cümlenin harflerinden aynı manayı karşılayacak tek bir kelime türetmek demektir. Amaç söylenmek istenen şeyi daha kısa bir şekilde ifade etmektir. Naht olgusunu ilk keşfeden kişinin Halil b. Ahmed (ö. 175) olduğu kabul edilmekte ve Arapçada bu yolla türetilen pek çok kelimenin bulunduğu bilinmektedir.

Örneğin; Arapçadaki “Besmele” kelimesi bismillahirrahmanirrahim, “hamdele” kelimesi de elhamdülillah dedi cümlelerinin ortak harflerinden türetilen fiillerdir.

EZDÂD: “Zıt” kelimesinin çoğulu olan ve “karşıt, tezat” manalarına gelen ezdâd; Arap dilcilerin karşıt mana içeren lafızlara vermiş oldukları terimdir. Birden fazla mana içermeleri yönünden müsterek lafızlara benzerler, ancak; ezdâddan kabul edilen kelimeler iki karşıt mana içerirler, ikiden fazla mana içermezler. Kastedilen mana sibak ve siyaka göre bilinir. Lehçe farklılıkları, anlam genişlemesi, vezin farklılıkları, psikolojik, sosyal vb. sebeplerden dolayı ortaya çıktığı ileri sürülmektedir.

Örneğin; Arapçada “satmak” manasında kullanılan “bâ’a” fiili, “satın almak”, “satın almak” anlamında kullanılan “işterâ” fiili de “satmak” manasına da gelir.

MÜSELLESÂT: Hem harfleri hem de harflerin tertibi açısından aynı olup harekeleri farklı olan, harekenin değişmesiyle manaları da değişebilen üç ayrı kelimeye verilen addır. Arapçada bu tür kelimelerin var olduğunu söyleyen ve bu konuda “el-Müselles” isimli eseri yazan ilk kişinin Kutrub (ö. 210/825) olduğu söylenilir.

Mesela; “berr” kelimesi “kara”, “birr” kelimesi “iyilik”, “bürr” kelimesi de “buğday” manasına gelen müselles kelimelerdendir.

İBDÂL: Bir harf yerine başka bir harf getirmek veya bazı alaka ve münasebetlerden dolayı bir harfi başka bir harfe kalb (çevirmek) etmek suretiyle yapılır. Arapçada illet harfi dediğimiz (elif, vav, ye) harflerinin başka harfe dönüşmesi ya da ifti’âl babına aktarılan bazı fiillerdeki harf değişiklikleri ibdale girer.

İTBÂ: Sözlükte “peşi sıra, ard arda getirmek” manalarına gelen itbâ, ıstılahta bir kelimedenden sonra ona vezin ve hareke yönünden benzeyen başka bir kelime getirmektir. Amaç, bir önceki kelimeyi pekiştirmektir.

Örneğin; “hasen besen, ‘atşân natşân” kelimelerinde “besen ve natşân” kelimeleri itbâdır ve bir anlam içermezler. Bu kullanım Türkçedeki “kitap mitap, okul mokul” gibi ikilemelere benzer. Ayrıca yakın anlamlı kelimelerden oluşan itbâ da vardır. “O üzgün” anlamına gelen “Hüve esvân etvân” cümlesindeki “etvân” kelimesi itbâdır ve kendisinden önceki kelimeyle aynı anlamı taşır. Bu, Türkçedeki “doğru dürüst, deli divane” gibi aynı anlama gelen kelimelerden yapılan ikileme gibidir.

İŞTİKÂK: Bir kelimedenden başka bir kelime veya kelimeler türetmeye denir. Arap dilinde “iştikak-ı sagîr”, “iştikak-ı kebîr”, “iştikak-ı ekber” ve “iştikak-ı kübbâr” olmak üzere dört çeşit iştikak vardır.

TA’RÎB: Sözlükte arapçalaştırmak manasına gelen ta’rib kelimesi, terim olarak Arapça’ya diğer dillerden giren kelimelerin bu dilin morfolojik (kelime) ve fonetik yapısına uydurulması demektir. Bu

yolla türetilen kelimelere de “muareb kelimeler” adı verilir. Bu tür kelimelerin ortaya çıkmasının en önemli sebebi olarak; Arapların Arap olmayanlarla olan siyasi, iktisadi veya kültürel ilişkileri gösterilebilir.

MÜTERÂDİF: Terâdüf, iki veya daha çok lafzın tek bir manaya delalet etmesidir. Bu tür lafızlara “müteradif (eşanlamlı) kelimeler” adı verilir. Bu kelimelerin ortaya çıkış sebepleri olarak da kabile hayatı, bir kelimenin zamanla kullanımdan kalkıp onun yerine başka kelime kullanılması veya bazı kelimelerin telaffuzundaki zorluklar vb. gösterilebilir.

Örneğin, aslan için üç yüz veya beş yüz, deve için sekiz yüz-dokuz yüz civarı kelimenin olduğu söylenmektedir.

MÜŞTEREK: İki veya daha çok manaya sahip kelimelere müşterek (eşsesli-sesteş) lafızlar denir. Arapçada bu tür lafızların ortaya çıkmasına sebep olarak da kabile hayatı gösterilebilir.

Arap dilinde müşterek kabul edilen kelimelerden biri “**ayn**” kelimesidir. Bu kelime “göz, nefis, zât, casus, pınar, nazar, ileri gelen kişi, saygın vb. pek çok manaya gelir.

MECAZ: Bir sözcüğün gerçek manasından uzaklaştırılıp, başka bir sözcüğün yerine kullanılmasıdır. Sözcüğe mecaz anlam yüklemeye benzetmelerden ve benzetme dışı ilgilerden faydalanılabilir. Mecazın en çok kullanıldığı cümle ve cümle öbekleri ise deyimler ve atasözleridir.

Bunun yanı sıra zamanla dilde, bazı nesne ve olayların gerçek anlamları yanında mecaz anlamları oluşmuştur. Mesela aslan denilince “cesur, korkusuz biri”, ay denilince de “parlak yüzlü kadın” akla gelir.

KİNAYE: Bir sözü veya fikri hem gerçek hem mecaz anlamını düşündürecek şekilde üstü kapalı ifade etmektir. Karşımızdaki kişiyi incitmeden iğnelemek ve hafif şekilde alaya almak için de kinaye kullanılır.

Örneğin Arap dilinde cömert kimse için “külü bol” (kesîru’r-ramâd), refah içinde yaşayan kimse için “yumuşak eli” (nâ’ımetü’l-keffeyn) denilir. Ahmak, kafası kalın kimseler için “ensesi geniş” (‘arîdu’l-kafâ) veya “kafası büyük” (‘azîmü’r-ra’s) ifadeleri kullanılır.

Anahtar Kelimeler: Arap dili, iştikâk, naht, ta’rîb, ibdâl, müşterek lafız

**HADİS METİNLERİNİN LAFIZLARINA YAKLAŞIMDA TAKİP EDİLMESİ GEREKEN
METOD**

Abdulbaset İbrahimoglu

Doktora Öğrencisi, Bursa Uludağ Üniversitesi

ÖZET

Hadis metnlerinin, muhataplar nezdinde kanun koyucunun kastettiği anlama uygun oluşu esastır. Kur'an-ı Kerim veya sünnette, hadis metnine ait zâhiri anlam dışında başka bir anlam kastedildiğine dâir bir delil bulunmadığı sürece hadis metninde ifade edilen anlamdan uzak durmak doğru değildir. Metnin zâhirî anlamından kasıt, hadisin Arapça metninden anlaşılan anlamdır. Bu durumda, şer'î metinlerin, Arap dilinin gerektirdiği bir şekilde ve bu dilin kuralları çerçevesinde anlaşılması gerektiğine delâlet etmektedir.

Hadisin lafzında, biri hadisin zâhirine daha yakın, diğeri de hadisin zâhirine daha uzak olmak üzere birden fazla anlama delâlet etme olasılığı söz konusu olduğunda, hadis metninden zâhirî anlamın kastedilmediğine dâir bir delil olmadıkça, hadisin zâhirine göre hareket etmek zorunludur. Bu kural, itikâdî ve fikhî meseleler içinde geçerlidir. Ehl-i sünnet imamlarının ehl-i bid'at imamlarına verdikleri cevaplarda ve özellikle de mukallit ve mutaassıp fırkayla yapmış oldukları tartışmalarda dayandıkları kaynaklara bakıldığında ve aynı zamanda yapmış oldukları fikhî incelemelere bakıldığında, onların bu kişileri herhangi bir hüccet ve burhâna dayanmaksızın hadislerin zâhirine göre hareket etmemekle eleştirdikleri görülür.

Bununla birlikte hadisin zâhiri bazen kastedilmemekte aksine hadisin zahirine bakılmaması gerekmektedir. Bu durumun kendine has kural ve şartları mevcuttur. Yani geliş güzel yapılmamaktadır. İşte bu şekilde, hadisin zâhirinin bazen murâd edilip bazen de murâd edilmediği görülmektedir. Nebvî sünnete ait bu durumların ikisinden birini alıp diğerini terk eden kişiler ortaya çıkabilmiştir. Bazıları hadisleri zâhirine göre tefsir etme konusunda aşırıya kaçarken diğeri bazıları ise hadisleri tevil etme ve hadislerin zâhirî anlamlarını hesaba katmama noktasında aşırıya kaçmıştır. Bu tutumların her ikisi de yanlıştır. Bu nedenle hadis metinlerini anlamlandırma konusunda tahrife düşmemek için doğru yöntemi bilmek önem arz etmektedir. Bu önemli konu tüm yönleriyle ele alınıp uygun hadis delilleriyle desteklenmiştir.

Anahtar kelimeler: Hadis, Lafız, Zahir, Metot.

**BİRİNCİ DÜNYA MÜHARİBƏSİ ZAMANI ERMƏNİ EKSTREMİZMİNİN ANTI-TÜRK
FƏALİYYƏTİ VƏ TÜRKİYƏ-AZƏRBAYCAN MÜNASİBƏTLƏRİ**

(arxiv materialları əsasında)

Qasım Hacıyev

AMEA Qafqazşünaslıq İnstitutu Ermənişünaslıq şöbəsinin müdiri, Prof.Dr.

ÖZET

XIX əsrin sonlarından etibarən erməni millətçiləri Azərbaycanın əzəli torpaqları olan İravan, Naxçıvan, Zəngəzur və Qarabağ regionlarına yiyələnməyi planlaşdırdılar. Azərbaycanın bu regionlarında ermənilərin möhkəmlənməsi üçün həyata keçirilən etnik təmizləmə siyasəti geniş vüsət aldı. Həmin plan çar Rusiyası tərəfindən hazırlanmışdı. Bu, 1905-1906-cı illərdə türk-müsəlmanların silahlandırılmış ermənilər tərəfindən kütləvi qırğını ilə nəticələndi.

Bu zaman Avropanın “Erməni məsələsi” və Rusiyanın “Şərqi məsələsi” üst-üstə düşməsi ilə Türkiyə və İranın sərhədlərində Azərbaycan torpaqları hesabına erməni dövləti yaradıldı (1918-ci il 28 may). “Ararat” Respublikası adlandırılan bu dövlət İrəvan şəhəri də daxil olmaqla Azərbaycanın 9,8 min kv. km ərazisini əhatə etdi.

Açar sözkər: Türkiyə, Azərbaycan, qafqazşünaslıq, Avropa

**CƏNUBİ QAFQAZDA AZƏRBAYCANA MƏXSUS TARIXI-ARXEOLOJİ ABİDƏLƏRİN
SAXTALAŞDIRILMASI PROBLEMİ**

Kasim Hacıyev

AMEA Qafqazşünaslıq İnstitutu "Ermənişünaslıq" şöbəsinin müdiri, t.e.d.

ÖZET

Azərbaycan dünyanın ən qədim yaşam ocaqlarından biri, ulu tarixə malik şəhərlər diyarıdır. Həmin şəhərlərdən biri də vaxtilə ölkənin siyasi, iqtisadi və mədəni mərkəzlərindən olan Gəncədir.

Yüz ildən artıqdır ki, Azərbaycanın Qarabağ, Naxçıvan, Gəncə və d. bölgələri və şəhərləri haqqında uydurma tarixi «əsərlər» yazaraq ermənilərə aid olmasını sübut etməyə cəhd göstərilir.

Bir sıra erməni və ermənipərəst tarixçilərin fəaliyyəti ermənilər üçün Qafqazda qədim tarix və mədəniyyət irsi yaratmağa yönəlmişdir. Bu məqsədlə həmin "tədqiqatçılar" yazılı mənbələri saxtalaşdırır, uydurma tarix yazır, Cənubi Qafqazda ermənilər üçün qədim dövlətçilik ənənəsi yaratmağa, erməniləri Cənubi Qafqazın oborugen əhalisi kimi tanıtmaya çalışırlar.

Azərbaycanın Naxçıvan, Qarabağ və Gəncə regionu haqqında uydurma tarix yazan erməni "tarixçiləri" bu regionun tarix və mədəniyyət abidələrini erməni mədəniyyətinə aid edirlər.

Tədqiqatlar sübut edir ki, Qarabağ və Gəncə torpaqları heç cür Ermənistanın «əzəli» torpağı, tarixi ərazisi ola bilməzdi. Bu mifologiya erməni müəlliflərinin uydurmasıdır ki, erməni tarixşünaslığına daxil edilmişdir.

Yazılı mənbələr və arxeoloji tədqiqatlar da Qarabağın və Gəncənin etnik təbəqəsinin alban-türk mənşəli olması və bu ərazinin Azərbaycan dövlətinə məxsus olmasını təsdiq edir. Bu, Rusiya Federasiyası, Gürcüstan, Türkiyə və d. qonşu ölkələrin alimləri tərəfindən də təsdiq edilir.

Hayları Qafqazın ən qədim sakinləri kimi göstərməyə maraq erməni «tədqiqatçıları» zaman-zaman yerli xalqlara mənsub toponimləri də saxtalaşdırmağa sövq etmişdir.

Məlumdur ki, Albaniyanın (Azərbaycan), onun tərkib hissəsi - Qarabağın iqtisadi və mədəni tarixi öz əksini antik əsərlərin məlumatları və arxeoloji tədqiqatlar ilə təsdiq olunur.

Ermənistanın müxtəlif istiqamətlərdə apardığı antiazərbaycan, antitürk siyasəti yerli xalqa məxsus tarixi irsin saxtalaşdırılması və ya məhv edilməsi ilə icra olunur. Məqsəd Ermənistan hərbi qüvvələrinin Azərbaycana qarşı təcavüzünə və işğala bəraət qazandırmaq istəyindən irəli gəlir.

Ermənistanın Azərbaycana qarşı əsassız ərazi iddialarına xidmət edən ideologiyası 20-ci əsrin sonlarında gətirib hərbi münaqişəyə çıxarmışdır. Ermənistanın 1991-ci ildə başladığı müharibə 1992-ci il 26 fevralında Xocalı soyqırımının baş verməsi, Azərbaycan Respublikasının Dağlıq Qarabağ regionu və ətrafındakı 7 rayonunun işğalı ilə nəticələnmişdir.

Açar sözlər: Azərbaycan, Qarabağ, Gəncə, Naxçıvan, Gürcüstan

**OKUL ÖNCESİ EĞİTİMDE KİTAP OKUMA VE ETKİLEŞİMLİ KİTAP OKUMA
UYGULAMALARI**

Prof. Dr. Arzu ÖZYÜREK

Karabük Üniversitesi

Nagihan YILDIRIM

Karabük Üniversitesi

Ümmüş AYDIN

Karabük Üniversitesi

ÖZET

Okul öncesi dönemdeki çocukların gelişimleri, hazırbulunuşluk düzeyleri ve öğrenmelerine katkı sağlamak, yaşadıkları hayatı anlayabilmeleri için farklı yöntem ve materyallerle desteklenen bir ortam oluşturmak, öğrenme için oldukça yararlı olacaktır. Okul öncesi eğitim kurumlarında günlük programlarda yer alan Türkçe dil etkinliklerinde bu ortam doğal akışta rahatlıkla sağlanmaktadır. Bu uygulamalar çocuğun zihnindeki kavramları geliştirerek hâlihazırda olan kavramlar üzerine yeni kavramlar ekleyerek sözcük dağarcığını genişletmektedir. Çocuklar bu doğrultuda dili kullanarak kendilerini ifade edebilmekte ve bu etkinlikler yoluyla da kitap sevgisi kazanıp kitap okumayı alışkanlık haline getirmektedir. Çocukların kitap okuma alışkanlığı kazanmalarında yetişkinin kitap okuma şekli de önemli rol oynamaktadır. Etkileşimli kitap okuma, resimli kitapların karşılıklı olarak küçük gruplara okunmasına dayanan bir okuma türüdür. Bu çalışmada, okul öncesi eğitimcilerinin etkileşimli kitap okuma davranışlarını incelemek amaçlanmıştır. Etkileşimli kitap okuma eğitimi alan 3 ve bu eğitimi almayan 3 olmak üzere 6 eğitimci çalışma grubunu oluşturmuştur. Verilerin toplanmasında Ergül ve arkadaşları (2015) tarafından geliştirilmiş Etkileşimli Kitap Okuma Davranışları Kontrol Listesi kullanılmıştır. Eğitimciler, okul öncesi çocuklara resimli hikaye kitabı okuma öncesi, okuma esnası ve okuma sonrasında gözlenerek sonuçlar kontrol listesinde işaretlenmiştir. Verilerin analizinde, etkileşimli kitap okuma davranışları frekansları ele alınarak karşılaştırılmıştır. Sonuç olarak; EKO uygulamacıları okuma öncesi, okuma esnası ve okuma sonrasında etkileşimli kitap okuma davranışlarını tam olarak gerçekleştirirken okul öncesi öğretmenlerinin bu davranışları tam olarak gerçekleştirmedikleri görülmüştür. Okul öncesi öğretmenlerinin okuma öncesi etkileşimli kitap okumaya uygun davranışları daha fazla oranda sergiledikleri, fakat okuma esnası ve okuma sonrasında etkileşimli kitap okuma davranışları oranının az olduğu dikkat çekmiştir. Sonuçlar ve alan yazın ışığında etkileşimli kitap okuma davranışlarının etkileri tartışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Etkileşimli Kitap Okuma, Okul Öncesi, Kitap Okuma.

EĞİTİMCİLERİN AKILLI TELEFONA İLİŞKİN ZİHİNSEL İMGELERİ

Prof. Dr. Arzu ÖZYÜREK

Karabük Üniversitesi

Ümmüş AYDIN

Karabük Üniversitesi

Nagihan YILDIRIM

Karabük Üniversitesi

ÖZET

Bilgisayar teknolojileri günlük hayatta sıklıkla kullanılırken özellikle akıllı telefonlar yaşamın vazgeçilmesi haline gelmiştir. Akıllı telefonlar internet ağlarına erişime kolay ulaşımı sağlamakta ve bebeklik döneminden itibaren her yaştan bireyin yaşamında bir şekilde yer almaktadır. Günümüzde kullanım yaygınlaşmasıyla birlikte akıllı telefonlara ilişkin sağlık problemleri tanımlanmış bulunmaktadır. Doğru kullanıldığında yaşamı pek çok yönde kolaylaştırmasına rağmen bilinçsiz kullanıldığında bedensel, zihinsel ve sosyal yönden ciddi sorunlara neden olabilmektedir. Bu nedenle, özellikle eğitimcilerin konuyla ilgili duyarlılıkları önem kazanmaktadır. Bu çalışmada, eğitimcilerin akıllı telefona yönelik zihinsel imgelerini metafor tekniği kullanarak belirlemek amaçlanmıştır. Çalışma grubunu çalışmaya katılmaya gönüllü 32'si kadın ve 14'ü erkek, 6'sı sağlık ve 40'ı eğitim çalışanı toplam 46 eğitimci oluşturmuştur. Olgu bilim desenindeki çalışmada yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinden yararlanılmıştır. Katılımcılardan "Akıllı telefongibidir. Çünkü....." şeklinde verilen cümlelerdeki boşlukları tamamlamaları istenmiştir. Verilerin analizinde, içerik analizi tekniğinden yararlanılmıştır. Akıllı telefonlara ilişkin zihinsel imgeleri "varlık" ve "kavram" metaforu olarak gruplandırılmış ve dört alt kategoride toplanmıştır. Eğitimcilerin akıllı telefonu canlı ve cansız varlık alt kategorisinde, en fazla virüse benzettikleri belirlenmiştir. Olumlu ve olumsuz kavram alt kategorilerinde daha çok olumsuz kavramla niteledikleri ve en fazla uyuşturucuya benzettikleri görülmüştür. Genel olarak olumlu ve olumsuz metafor sayısının eşit oranda olduğu belirlenmiştir. Olumlu metafor olarak tatlı, ilaç, arkadaş, kurtarıcı, yardımcı, can damarı ve terapi gibi metaforlara yer verilerken olumsuz metafor olarak parmaklık, dipsiz kuyu, sülük, kanser, düşman ve bağımlılık gibi metaforlar olduğu görülmüştür. Elde edilen bulgular, katılımcıların örnek ifadelerine yer verilerek ele alınmış ve yorumlanmıştır.

Anahtar kelimeler: Akıllı telefon, telefon bağımlılığı, metafor.

TƏLƏBƏLƏRİN İDRAK MOTİVLƏRİNİN ONLARIN TƏLİM NƏTİCƏLƏRİNƏ TƏSİRİ

Yaqut Tahir qızı Ağasiyeva

Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti

ÖZET

İstənilən fəaliyyət növünün təzahürü (o cümlədən təlim) insanın ətraf aləmi və öz hərəkətlərini dərk etmə prosesini gerçəkləşdirmədən mümkün deyil. İnsanın dərk etmə fəaliyyəti özünü və dünyanı dərk etməklə qalmır, idrak fəaliyyəti göstərərək dərk edir, anlayır.

Ali məktəblərdə tələbələrin idrak fəaliyyətinin nə səviyyədə olduğunu təhlil edəndə bəzi hallarda fəaliyyətin aşağı səviyyədə olması ortaya çıxır. Məlumdur ki, tələbələrin idrak fəaliyyətinin əsasında motivasiya durur. Motivasiya aşağı olduqda tələbə uğur əldə etməyə də can atmır.

İdrak fəallığını yaradan digər bir psixoloji amil-məqsəddir. Tələbat məqsədlə birlikdə tələbə şəxsiyyətinin fəallığının əsasını təşkil edir. Tələbə ali məktəbə təsadüfi ixtisas seçməklə deyil, məqsədinə uyğun seçimlə qəbul olduqda, qarşısına gələcəkdə peşəkar olmaq məqsədi qoyduqda o, təlim fəaliyyətində idrak fəallığı göstərir. İdrak fəallığının səviyyəsi yüksək olan tələbələr yeni məlumatların qazanılması prosesində fəal iştirak edir.

İdrak fəallığının daha bir hərəkətverici qüvvəsi - maraqdır. İlk elementar səviyyədə dərslə verilən, tələbələrin dərslə vəsaitində tapdıqları, xüsusən emosional cəlbəedici olan yeni məlumata vasitəsiz maraq göstərilir. Daha sonra idrak marağı artır.

İdrak fəaliyyətinin struktur komponentləri arasında idrak həvəsi də xüsusi yer tutur. İdraki hərəkətlərin müxtəlifliyi idrak fəallığının xüsusi forması kimi şəxsiyyətin həvəsini təmin edir. İdrak həvəsi, marağı idraki məsələlərin yeni həll imkanları və vasitələrini axtarmaq, fəaliyyətin yeni formalarını mənimsəmək meylinə əks olunur.

Tələbələrin idrak motivlərinin diaqnostikası üçün bir neçə metodikadan istifadə etdik. Və tədqiqat obyekti kimi 135 tələbəni seçdik. “Tələbələrin idrak motivlərinin diaqnostikası metodikası”ndan istifadə etdik.

Nəticələrə görə tələbələrdə ən üstün motiv təlim-idrak motivləridir (21 %). Bundan sonra kommunikativ motivlər gəlir (17 %). Sosial və üstünlük motivlərinin faiz göstəriciləri eynidir (16 %). Peşəkar (13 %) və özünügerçəkləşdirmə motivləri (10 %) üzrə faiz göstəriciləri qismən aşağıdır. Çünki aşağı kurslarda peşəkar səviyyədə özünüdərk etmə aşağı olur. Ən aşağı nəticə qaçış motivlərindədir ki, bu tələbələrdə təlimə və təlim şəraitinə uyğunlaşmanın və ünsiyyətliliyin də aşağı olması ehtimal edilir.

İdrak fəallığının digər bir komponenti maraqların da öyrənilməsinə zəruri hesab etdik. Bu “tələbələrdə idrak maraqlarının inkişaf səviyyəsinin müəyyənləşdirilməsi metodikası” vasitəsilə olmuşdur. Bu məqsədlə E.A.Baranova, K.N.Volkov, Q.N.Kazantseva, V.S.Yurkeviç tərəfindən işlənmiş və tərəfimizdən modifikasiya olunmuş metodikanı tətbiq etdik. Tələbələrin öz idrak fəaliyyətlərini qiymətləndirmələrinə yönəlmişdir. Nəticələrə görə, idrak maraqları orta olan tələbələr 61% təşkil etdi.

Göründüyü kimi, tələbələrin idrak maraqlarının səviyyəsi ilə təlim-idrak motivlərinin səviyyələri üstünlük baxımından biri birinə adekvatdır. Yəni hər ikisinin faiz göstəriciləri daha yüksəkdir. Eyni zamanda, idrak maraqlarına təsir göstərən kommunikativ və sosial motivlərin göstəriciləri də burada üstünlük təşkil edir.

Tələbələrlə qurulan təlim prosesində interaktiv metodların dominant rolu onların şəxsi təcrübəsini artırır, təlim materiallarına daha asan yiyələnəlməyə imkan verir, bütün bunlar tələbələrdə özünəəminliyi artıran amillərdir.

Açar sözlər: İdrak Fəaliyyəti, İdrak Fəallığı, İdrak Motivləri, İdrak Maraqları, Təlim Nəticələri

**TƏLƏBƏLƏRİN TƏLİM NƏTİCƏLƏRİNƏ TƏSİR EDƏN PSİXOLOJİ
PROBLEMLƏRİNİN ARADAN QALDIRILMASI ÜSULLARI**

Yaqut Tahir qızı Ağasiyeva

Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti, Samidə Tahir qızı Fərzəliyeva, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası

ÖZET

Ali məktəbdə pedaqoji fəaliyyətlə məşğul olan müəllimlər tələbələrdə təlim şəraitinə uyğunlaşmada və ünsiyyətdə, sosiallaşmada bir sıra problemlərin yaşandığını yaxşı bilirlər. Və bu da gerçəkdir ki, təlim şəraitinə uyğunlaşa bilməyən, düşdüyü qrupa özünün real qrupu kimi yanaşmayan tələbələrdə əksər hallarda təlimə maraq və təlim nəticələri aşağı olur. Bizə lazım olan son nəticəyə – təlim nəticələrin yüksək olması və tələbənin peşəkar kimi yetişdirilməsinə nail olmaq üçün kommunikativ çətinliklərin aradan qaldırılması zəruridir.

Tələbələrin idrak fəallığının inkişafında onların təlim fəaliyyətinin təşkil formaları, tədris və öyrənmə metodları vacib rol oynayır. Lakin heç də bütün məşğələ formaları və ya metodları tələbələrin idrak fəallığını şərtləndirmir. Ona görə də təlim məşğələlərinin təşkilinin fəal formalarından istifadə olunmalıdır.

Müasir təhsil sistemi fəal-interaktiv təlim üsulları ilə bütün tələbələrin (şagirdlərin) idrakının fəallaşmasına nail olmanın mümkünliyünü nəzərdə tutur. Belə ki, fəal- interaktiv təlim təhsil alanların fəal idrak fəaliyyətinə əsaslanan və təhsil prosesinin digər iştirakçıları ilə əməkdaşlıq şəraitində həyata keçirilən təlimdir. Fəal - interaktiv təlim idrak fəaliyyətinin təşkili və idarə olunması metodlarının məcmusudur.

Bu məqsədlə fəal-interaktiv təlimdə müasir təlim üsullarına əsaslanaraq tələbələrə tətbiq ediləcək bir sıra üsulları qruplaşdırdıq.

Söhbətlər. Tələbələrlə apardığımız söhbətlər diskussiya mövzularının seçilməsi üçün təşkil olundu. Onların fərdi fikirləri əsasında bir neçə mövzu müəyyən etdik. Həmin mövzularda diskussiyalar təşkil etdik. Diskussiya - hər hansı bir məsələnin, problemin müzakirəsidir. Bir qayda olaraq, diskussiyaya vahid fikir olmayan, daha doğrusu haqqında müxtəlif fərziyyələr yaranan və problemin mahiyyətini açan məsələlər çıxarılır. Diskussiya kollektiv təfəkkürdür. Diskussiya zamanı müxtəlif nöqteyi-nəzərlərin ortaya qoyulması fəal təfəkkürü ortaya çıxarır, dinləyiciləri diqqətlə düşünməyə, öz nöqteyi-nəzərini, materialı anlama tərzini əsaslandırmağa vadar edir. O, tənqidi mühakimə etmək vərdişini inkişaf etdirir, kütlə qarşısında çıxış etmək bacarığını formalaşdırır. Diskussiyanın təşkili və keçirilməsində tələbələrdə məntiqli mübahisə etmək, başqalarının nöqteyi-nəzərinə hörmət, inandırıcı arqumentlər olmadan tənqid etməzdən əvvəl deyiləni anlamaq meyl, öz ünvanına tənqidi iradları diqqətlə dinləmək, öz səhvlərini özünütənqid və ləyaqətlə qəbul etmək və s. bacarıqları tərbiyə etməyə diqqət yetirir. Həm də bu zaman diqqət yetirmək lazımdır ki, özünəinamsız, özünü aşağı qiymətləndirən tələbələrə avtoritetlər təzyiq göstərməsin.

Bundan əlavə, tələbələrlə idrak fəallığı və təlim nəticələrinin yüksəlməsinə mane olan neqativ hisslərdən, düşüncələrdən, meyl və yönəlişlərdən azad etmək üçün onlarla treninqlər keçirdik. Tələbələrdə peşəkarlığın artırılmasının daha bir vasitəsi treninqlər oldu.

Bu üsullar vasitəsilə biz ünsiyyətdən kənar qalmağa meyl edən, uyğunlaşma çətinliyi olan tələbələri təlimə cəlb edib, onlarda idrak fəallığına və nəticədə onların təlim nəticələrinin yüksəlməsinə nail ola bilərik.

Açar sözlər: Təlim Nəticələri, Kommunikativ Çətinliklər, Fəal Təlim Üsulları

**KİÇİK MƏKTƏB YAŞLI ŞAĞIRDLƏRİN TƏLİM FƏALİYYƏTİNƏ HUMANİST
YANAŞMA**

Məmmədova Münəvvər İsmayıl qızı

BDU-nun qiyabi doktorantı

ÖZET

Təhsilin humanistləşdirilməsi haqqında müasir anlayış humanistliyin mahiyyətinin şagirdlərin dəyərli bir şəxsiyyət kimi tanınmasında, onların tam və müstəqil hüququnda, o cümlədən sosial-pedaqoji dəstəyində, hər bir şəxsin təhsil potensialının qiymətləndirilməsində təhsil sisteminin səmərəliliyinin aparıcı meyarı kimi qoyulduğu müddəalara əsaslanır.

Humanizm şəxsiyyətin ayrılmaz keyfiyyətidir. Bir insana hörmət, ona qarşı həssas və diqqətli münasibət, qayğı, bütün pislərə həssaslıq ifadə edən mənəvi və psixoloji keyfiyyətlərin birləşməsidir.

Təhsilin humanistləşdirilməsi pedaqoji prosesin mənəvi əsasıdır. Bu, yaradıcı təlim fəaliyyətinin, dərk etmənin və ünsiyyətin fəal subyekti kimi şagirdin şəxsiyyətinin inkişafına yönəlmiş prosesin pedaqoji-psixoloji xarakteristikasıdır.

Ümumtəhsil məktəblərində şagirdin bir şəxsiyyət kimi formalaşdırılmasında təhsilin humanistləşdirilməsi vacib hesab olundu. İnsanla, onun mənəvi ehtiyacı ilə bağlı olan, dialoji mədəniyyət prosesində üzə çıxan humanizm anlayışı da mürəkkəb olmaqla yanaşı, həm də çoxparametrlili hadisədir.

Açar sözlər: Humanistlik, Əməkdaşlıq, Şəxsiyyətyönümlü, Sosial Təcrübə, Münasibət

MÜLTECİLİK OLGUSUNUN GÜNCEL SANATTAKİ TEMSİLİ

Dr. Hakan ARIKAN

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi

ÖZET

Güvenli bir yer bulabilme, şiddet, iklim koşulları ve savaş gibi etkenlerden dolayı zorunlu göç, insanlık tarihinin her döneminde var olan problemlerden biridir. Günümüzde de özellikle başta savaşlar ve zorlu ekonomik koşullara ek olarak ekolojik problemler, kitlesel insan göçlerine neden olmaktadır. Bu durum ise bir problem olarak mülteciliği gündeme getirmektedir. Mülteci kavramı uluslararası hukuk arenasına ilk kez 1930’larda yaşanan göçler ve bu göçlere çözüm bulmaya çalışan Milletler Cemiyeti aracılığı ile girmiştir. İlerleyen süreçte Cenevre Sözleşmesi ile mültecilerin insan hakları bağlamında haklarının ve özgürlüklerinin korunmasının önemi vurgulanmaya başlanmıştır. Fakat tüm düzenlemelere rağmen, mültecilik uluslararası alanda büyük bir problem olarak varlığını devam ettirmektedir. Son yıllarda özellikle Orta Doğu’nun bir savaş alanı olarak vücut bulması ile mültecilik kavramı tekrar önem kazanmış ve küresel anlamda önemli problemlerinden bir tanesine dönüşmüştür. Bunun en son örneği ise, Suriye savaşı sonrası yaşanan insanlık dramıdır. Milyonlarca insanın yaşadıkları yerleri terk etmek zorunda kalmaları uluslararası göç güzergahlarının önemli uğrak alanlarından biri olan Türkiye açısından da ayrıcalıklı bir önem taşımaktadır. Küreselleşen dünyada, sosyal, kültürel ilişkilerin uygarlık adına geliştirilmesi gereken bir çağda, yerinden edilen milyonlarca insan, büyük bir yıkım içinde yaşam mücadelesine devam etmek zorunda bırakılmıştır. Bu noktada, savaş sonrası kentlerin yerle bir edildiği, coğrafyada, sanat ve sanatçı da, kendi penceresinden, öz yaratım biçimleriyle insanların durumuna müdahil olmak, yaşanan insani olmayan şartlar için dünyada bir farkındalık yaratmak adına, eserleri ile ses olmaya çalışmaktadır. Çalışmada öncelikle mültecilik kavramı, zorunlu göç ve mülteciliğe yol açan koşullara kısaca değinilmiştir. Daha sonra güncel sanat bağlamında örneklem olarak seçilen sanatçıların, konuya yaklaşım biçimleri, eserleri üzerinden örneklendirilerek açıklanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mültecilik, Sanat, Tammam Azam

GÖRSEL KÜLTÜR BAĞLAMINDA DİJİTALLEŞEN İMGE

Dr. Hakan ARIKAN

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi

ÖZET

İmge ve görüntü tarih boyunca insanın ilgisini çekmiş, düşünmesine ve tartışmasına neden olmuştur. İnsanın görme duyusuna, düşünsel süreçlerine, hayal ve isteklerine hitap eden imge ve görüntüler, gerçekliğin ifade edilmesinde yoğun olarak kullanıldıkları gibi, gerçek dışı olanın ifade edilmesinde de kullanılır. Bundan dolayı hem karmaşık hem de zengin bir anlatıma sahiptir. Çünkü çağımız imge ve imajlarla soluk alıp vermekte, kültürü imgeler çevresinde yeniden üretmek onları geliştiren teknoloji aracılığı ile hızlı dağıtım ağına dahil ederek meydana getirmektedir. İmge, görsel kültür çalışmalarının en temel ve merkezde bulunan kavramlarından biridir. Modernizmin ilerleyen süreçlerinde, özellikle 20. yüzyıl boyunca ve günümüzde kitle iletişim araçlarının gelişiminden sonra hayatın yaşanma pratikleri görme biçimlerini tümünden değiştirmiştir. Ekonominin, kültür ve siyasetin, medyanın, eğitimin, bilginin ve diğer alanların küreselleşmesi gibi güncel görme biçimleri de küreselleşmiştir. Bu sürecin internetin gelişmesi ile oldukça yakın bir ilişkisi vardır. İnternet ve onunla birlikte gelişen yeni medya, küresel bakışın kolaylıkla görülebileceği alanlardan biridir. Teknolojik gelişmeler, medya ve sosyal medyanın, sahip oldukları profesyonel yetkinleşme ile birlikte imgenin dijitalleşme süreci, günümüzde yepyeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. Geleneksel medyanın birçok özelliğini devralan yeni medya ve sosyal medya, getirdikleri kolaylıkların, katılım oranlarına paralel olarak, birçok risk alanını da beraberinde getirmiştir. İnternet adı verilen bu işletim sisteminde görselliğin ve imgelerin rolü ise hayati bir önem taşımaktadır. Çünkü görsel kültür günümüzde oldukça göz önündedir ve önemi gün geçtikçe artmaktadır. Artık görüntü her şeydir. Araştırmada öncelikle görsel kültür ve imge kavramı üzerinde durularak, medya ve sosyal medyanın sahip oldukları profesyonel yetkinleşme ile birlikte, imgenin dijitalleşme süreci açıklanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Görsel Kültür, İmge, Dijital

**SPOR BİLİMLERİ FAKÜLTESİ ÖĞRENCİLERİNİN İLETİŞİM DÜZEYLERİNİN
ARAŞTIRILMASI**

Dr. Taner YILMAZ

Uşak Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi

Dr. Şihmehmet YİĞİT

Namık Kemal Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu

ÖZET

İletişim, sporcular için güçlü bir araçtır. Sporcular için önemli olan bu durum iyi bir sporcunun iletişim becerilerinin güçlü olmasını zorunlu kılar. İyi iletişim becerisine sahip sporcular genellikle başarılıdır. Bu çalışmanın amacı da Uşak Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesinde öğrenim gören öğrencilerin iletişim becerisi düzeylerinin demografik özelliklere göre farklılık gösterip göstermediğinin incelenmesidir.

Bu araştırma, Uşak Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi farklı bölümlerinde öğrenim görmekte olan 203 erkek 72 kadın toplam 275 öğrenciden oluşmaktadır. Araştırmada veriler, araştırmacı tarafından geliştirilen ‘Kişisel Bilgi formu’ ile Balcı (1996) tarafından geliştirilmiş, Ersanlı ve Balcı (1998) tarafından son hali verilen ve 5’li likert tipi derecelendirme olarak kullanılan, 45 maddeden oluşan “İletişim Becerileri Envanteri (İBE)” vasıtasıyla elde edilmiştir. Ölçekte üç alt boyut bulunmaktadır. Araştırmada kullanılan anket formuna ve ölçeğe ilişkin verilerin analizi SPSS 22 programı kullanılarak yapılmıştır. Bağımsız örneklem t-testi; diğer değişkenler ise tek yönlü varyans (ANOVA) analizi ile incelenmiştir. Anlamlı farkın olması durumunda varyans analiz sonuçları Tukey testi kullanılarak karşılaştırılmıştır.

Araştırmanın sonucunda; üniversite öğrencilerinin sınıf düzeyleri ile iletişim becerileri zihinsel alt boyutu, arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmazken $p < 0.05$. Üniversite öğrencilerinin sınıf düzeyleri ile iletişim becerileri duygusal alt boyutu, iletişim becerileri davranışsal alt boyutu, iletişim becerileri toplam puan arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır $p < 0.05$.

Araştırma sonucunda Uşak Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi'nin farklı bölümlerinde öğrenim görmekte olan sporcuların, iletişim becerilerinin sporculuk sürecinde yer alan bazı özelliklerini etkilediği görülmüştür. Uşak Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi'nin farklı bölümlerinde öğrenim görmekte olan öğrencilerin iletişimi son derece önemli ve ilerdeki meslek kariyerleri için etkili bir araçtır. Spor Bilimleri Fakültesi'nin farklı bölümlerinde öğrenim görmekte olan sporcuların iyi iletişim becerilerine sahip olması onları başarıya götürecektir. İstedikleri bilgiyi rahatlıkla iletişim kurarak ulaşırlar. İletişim sayesinde hayatları kolaylaşır ve toplumda sosyal bireyler olurlar. İletişimleri iyi olduğu için ikna güçleri yüksektir. Spor Bilimleri Fakültesi'nin farklı bölümlerinde öğrenim görmekte olan öğrencilerin iletişimleri iyi olduğu için eğitim seviyeleri de yüksektir. Diğer bireylerle çok rahat iletişime geçebilirler. Sosyaldirler, rahatlıkla hakkına arayabilirler ve birbirlerine bağlıdırlar. Spor Bilimleri Fakültesi'nin farklı bölümlerinde öğrenim gören öğrencilerle yaptığımız çalışmada, beklentilerinin veya duygularının ve düşüncelerinin aynı olması nedeniyle değişkenler arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Anahtar Kelimeler: Spor, İletişim Becerisi, Öğrenci

**VALIDEYNLƏRİN PEDAQOJİ MƏDƏNİYYƏTİNİN YÜKSƏLDİLMƏSİNDƏ MƏKTƏBİN
ROLU**

Cabbarova Solmaz Rafiq qızı

Naxçıvan Dövlət Universiteti

XÜLASƏ

Məqalədə valideynlərin pedaqoji mədəniyyətinin yüksəldilməsi üçün hansı tədrirlərdən istifadə olunmasından bəhs edilmiş, bu əlaqənin formalaşdırılması üçün istifadə edilən yol və üsullardan nümunələr gətirilmiş, daha da əlverişli olması üçün atılacaq addımlar göstərilmişdir. Məktəblə ailə arasında əlaqənin yaradılması və formalaşdırılması işinin bir çox yolları mövcuddur. Valideynlər iclası, valideynlər günü, valideynlərlə aparılan fərdi söhbətləri, evdə görüşlər, müşahidələr, müsahibələr, valideynlər universiteti, pedaqoji lektoriyalar, seminarlar, konfranslar və s. pedaqoji biliklərin verilməsinə köməklik göstərən müxtəlif sahələrdir. Məqalədə bu sahələrin iş strukturu, təşkili formaları, əhəmiyyəti əhatəli şəkildə öz əksini tapmışdır.

Həmçinin məqalədə təhsil müəssisələrinin təkcə uşaq və yeniyetmələr üçün deyil valideynlər üçün də əhəmiyyət daşıdığı qeyd olunmuşdur. Əgər valideynlər lazımınca məlumatlandırılmasalar və yetərinə pedaqoji biliklərdən xəbərdar olmasalar uşaqların tərbiyəsi işində bir sıra nöqsanların yaranmasına səbəbiyyət verə bilərlər. Valideynləri ən yeni pedaqoji ədəbiyyatla tanış etmək, onların pedaqoji məharətlərini artırmaq qayğısına qalmaq lazımdır. Valideynlərin nəzəri biliyini artırmağa çalışmalı, qazandıqları bilikləri əməli olaraq tətbiq etmək bacarığını formalaşdırmalıdır. Uşaqların ailədə tərbiyəsini düzgün təşkil etmək üçün valideynlərin pedaqogikanın bütün məsələlərindən baş çıxarmalarına çalışmaq, bu məsələləri həm də hələ ilk dövrlərdən, uşaqları dünyaya gəlməzdən əvvəl aşılamaq lazımdır ki, hər bir valideyn tərbiyə sisteminə nəzər salsın, yol verdiyi nöqsanları aşkara çıxarmağı və ona düzəliş verməyi bacarsın. Övladına aşladığı səhv fikirlərini doğru olduğunu irəli sürməsin və təlim tərbiyə işində müəllimlərlə məsləhətləşsin.

Açar sözlər: Valideyn, Ailə, Məktəb, Uşaq

ENERJİ POLİTİK İÇİNDE PETROLÜN YERİ

Prof. Dr. A. Beril TUĞRUL

İTÜ Enerji Enstitüsü

ÖZET

Bilindiği üzere, günümüzde petrol, küresel ölçekte önde gelen, başat bir enerji kaynağı durumundadır. Bu bağlamda petrol, temel bileşenleri hidrojen ve karbon olması nedeniyle “Hidrokarbon” olarak nitelenen fosil yakıtlar içinde en önemlisidir denebilir. Oluşum itibarıyla petrol, geçmiş dönemlerde dünya yüzünde yaşamış olan canlı varlıkların çoğu kez tektonik olaylar sonucunda toprak altına girmesini takiben ısı ve basınç etkisi ile bozunması uzantısında fosilleşerek türemiş bir yakıt türüdür.

Petrol, rafine edilerek benzin, mazot, gazyağı, fuel oil gibi günümüzde pek çok motor ve sistemlerde kullanılmaktadır. Bir başka deyişle, tüm dünyada yaygın olarak kullanılan birçok eleman ve düzeneklerde kullanılan önemli bir yakıt türü olmaktadır. Bunlardan ayrı olarak özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısından hızla gelişen petrokimya sektörü için de başat hammadde durumundadır.

Bu çalışmada, petrolün öncelikle ekonomideki yerine dikkat çekilmekte ve ekonomiyi dinamik olarak etkilemesi üzerinde (örnekler verilerek) durulmaktadır. Bu bağlamda, borsa ve ekonomik hareketliliğe tesirleri de açıklanmaktadır. Petrol rezervlerinin dünyada homojen olarak dağılmamış olması enerji politığının temel sorununu oluşturmaktadır. Buradan hareketle enerji güvenliğine etkileri üzerinde durulmaktadır. Fazla olarak, petrolün ekonomiden öte ülke siyasalarını ve siyasetlerini yönlendirilmesi ele alınarak incelenmektedir. Konuya ilişkin olarak petrol hareketleri ile dünyada son 150 yılda yaşanan çeşitli siyasi olaylarla petrol dinamiğinin ilişkisi enerji politik çerçevede betimlenmektedir. Bu bağlamda enerji politığının rasyonel durumu ve birçok sıcak çatışma ve savaşların çıkmasındaki yadsınamaz etkinliğine dikkat çekilmektedir.

1990’lardan bu yana, petrol rezervleri için ifade edilen “Piramit Modeli” açıklanmaktadır. Bu modelin yansımaları üzerinden dünyada son 30 yılda yaşananlar enerji politik olarak açıklanmaktadır. Son olarak, böylesi etkin bir enerji hammaddesi olan petrolün Türkiye enerji politığındaki etkileri üzerinde de durulmaktadır. Böylelikle petrolün, enerji politığı etkilemesi farklı yönlerden ele alınarak tesirleri detaylarıyla vurgulanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Enerji Ekonomisi, Enerji Politikaları, Petrol

**SOSIAL İŞ SAHƏSİNDƏ TƏHSİLİN MÜASİR VƏZİYYƏTİ VƏ İNKİŞAF
TENDENSİYALARI**

MODERN STATUS AND DEVELOPMENT TENDENCIES OF EDUCATION IN THE SPHERE OF
SOCIAL WORK

Əliyev Mayis Nəbi oğlu

*“Sosial Hüquqların Araşdırılması” İctimai Birliyinin sədri, BDU-nun Əmək və ekologiya hüququ kafedrasının professoru,
hüquq üzrə elmlər doktoru*

ÖZƏT

Təhsil sistemləşdirilmiş bilik, bacarıq və vərdişlərin mənimsənilməsi prosesi və onun nəticəsidir. Cəmiyyət həyatı inkişaf etdikcə, yeni peşələr formalaşır, yeni peşələr formalaşdıqca isə onların təhsil və tədris sistemində zərurət yaranır. Sosial iş (sosial xidmət) də yeni yaranmış belə peşə sahələrindəndir. Müəllif cari qanunvericiliyi təhlil edərək diqqətə çatdırır ki, sosial işçi ixtisası üzrə fəaliyyət göstərmək hüququ əldə etmək üçün insanlar ali təhsilə və uyğun peşə hazırlığına malik olmalıdırlar. Məqalədə vurğulanır ki, sosial işçinin əsas bilməli olduğu məsələlər insan hüquqlarına dair həm beynəlxalq, həm də milli aktlarla, sosial qanunvericiliklə bağlıdır. Ona görə ki, sosial işçi həmin aktları öyrənməklə çətin həyat şəraitində olan şəxslərə sosial xidmət göstərə bilər və onları həmin vəziyyətdən çıxara bilər.

Müəllif tərəfindən sosial iş ixtisasının nüfuzunu artırmaq, onu əmək bazarında tələb olunan və rəqabətli bir peşəyə çevirmək üçün konkret təkliflər verilir və əsaslandırılır. Qeyd edilir ki, Əmək və Əhəlinin Sosial Müdafiəsi, Təhsil, Səhiyyə nazirlikləri, yerli icra hakimiyyəti orqanları (qəyyumluq və himayədar orqanları), dövlət, bələdiyyə və özəl sosial xidmət müəssisələri, öz vəsaitləri və ya cəlb edilmiş vəsaitlər hesabına sosial xidmət göstərən qeyri-hökumət təşkilatları, Qızıl Aypara Cəmiyyətinin strukturları sosial işçi ştatlarını artırılmalı və bu sahədə ixtisaslı kadr hazırlığının sifarişçiləri kimi çıxış etməlidirlər. Eyni zamanda sosial işçi ştatlarının artırılması və onların əməyinin layiqincə qiymətləndirilməsi əsaslandırılır.

Açar sözlər: Sosial xidmət, sosial iş, çətin həyat şəraiti, təhsil, əlilliyi olan şəxslər, bərabər təhsil imkanları, qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsi.

SUMMARY

Education is a process of cognition of systematic knowledge, habit and skills and the result of the said process. As the society develops, new specializations are coming into existence and where new areas of specialisations are formed, a need for their study and teaching arises respectively. Social work (service) is one of those new spheres of specialization. Reviewing the current legislation, author brings into attention that in order to obtain a right to operate as a social worker, people should possess a higher education degree and competencies in the relevant specialization. It has been emphasized in the article that the matters, which a social worker must be aware of, relate to international and local acts and social legislation. Accordingly, by studying those acts and legislation a social worker may provide social service to the people living in difficult conditions and help them to get out of such conditions.

With a purpose of increasing reputation of social work as a specialization and qualify it into a required and competitive specialization in the labor market, author puts forward specific suggestions and explains them accordingly. It has been pointed out that ministries of Labor and Social Protection of Population, Education and Health, local executive authorities (guardianship agencies), state, municipal and private social service organisations, structures of Red Crescent Society should increase social workers' staff and

act in the capacity of initiators in relation to training of the qualified staff. Moreover, increase of social workers' staff and fair evaluation of their labor are also discussed in the article.

Keywords: Social service, sosyal work, severe living condition, education, persons with disabilities, equal opportunities for education, improving the legislation

**ÇOCUK HAKLARINA DAİR SÖZLEŞME BAĞLAMINDA ULUSLARARASI HUKUKTA
ÇOCUK HAKLARI**

**CHILDREN'S RIGHTS IN INTERNATIONAL LAW IN THE CONTEXT OF THE CONVENTION
ON THE RIGHTS OF THE CHILD**

Murat ESMER

Arş. Gör., Kocaeli Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Milletlerarası Hukuk Anabilim Dalı

ÖZET

II. Dünya Savaşı'nda yaşanan acı ve trajedilerin bir daha tekrarlanmaması için savaş sonrası dönemde uluslararası hukuk alanında insan hakları çeşitli sözleşmeler aracılığıyla güvence altına alınmaya başlanmıştır. Çocuklar da, tıpkı diğer hukuk kişileri gibi insan haklarının öznesi konumundadırlar. Ancak çocukların hak ve özgürlüklerinin etkin olarak sağlanabilmesi hususu, kendine özgü bazı gereksinimler ortaya çıkarmaktadır. Bu çerçevede Birleşmiş Milletler (BM) bünyesinde hazırlanan Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, uluslararası hukuk alanında çocukların hak ve özgürlüklerini güvence altına alan en kapsamlı sözleşmedir. Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ve Ek İhtiyari Protokolleri çerçevesinde çocukların kendileri hakkında alınan kararlara katılımı, ayrımcılığa, sömürüye ve bedensel-psikolojik zararlara karşı korunmaları ile temel ihtiyaçlarının karşılanması gibi önemli hususlar güvence altına alınmıştır.

İlgili sözleşme ve ihtiyari protokollerindeki düzenlemelere uyulmasının sağlanması için çeşitli denetim usulleri öngörülmüştür. Çocuk Hakları Komitesi, Sözleşme'nin denetim organıdır. Bu bağlamda Komite, Sözleşmeye taraf devletlerin kendisine sundukları raporları inceleyip değerlendirir. Sözleşmedeki düzenlemelerin kapsam ve içeriklerinin netleştirilmesi için genel yorumlarda bulunabilir. Komite'nin ayrıca devletlerarası ve bireysel başvuruları kabul etme ve inceleme yetkisi de bulunmaktadır. Çalışma kapsamında çocuk haklarının uluslararası hukuk alanındaki tarihsel gelişimi kısaca ele alındıktan sonra, Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ve İhtiyari Protokolleri çerçevesinde çocukların sahip olduğu hak ve özgürlükler ile bunların hayata geçirilmesinde devletlerin üzerine düşen pozitif yükümlülükler incelenecektir. Sözleşmede yer verilen hak ve özgürlüklerin sağlanmasında önemli rol oynayan denetim usulleri de çalışma kapsamında irdelenecek bir diğer husustur. Böylece, Türkiye'nin de taraf olduğu ve uluslararası hukuk alanında çocukların hak ile özgürlüklerinin güvence altına alınmasında en detaylı düzenlemeleri içeren Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ve İhtiyari Protokollerinin kapsam ve sınırları ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Çocuk Hakları, Uluslararası Hukuk, Birleşmiş Milletler

ABSTRACT

In the post-war period, human rights started to be secured through various conventions in the field of international law, to prevent the suffering and tragedies experienced in World War II being repeated. Children, like other legal persons, are subject of human rights. However, the issue of ensuring the rights and freedoms of children effectively brings out some unique requirements. Within this framework, the Convention on the Rights of the Child prepared within the United Nations (UN) system is the most comprehensive convention that guarantees the rights and freedoms of children in the field of international law. Within the framework of the Convention on the Rights of the Child and its Optional Protocols, important issues such as participation of children in decisions taken about them, protection of children against discrimination, exploitation, physical and psychological harms and providing their basic needs are secured.

Various audit procedures are envisaged to ensure compliance with the regulations in the relevant convention and its optional protocols. The Committee on the Rights of the Child is the supervisory body of the Convention. In this context, the Committee examines and evaluates the reports submitted by the states parties to the Convention. It can make general comments to clarify the scope and content of the regulations in the convention. The Committee also has the authority to accept and review interstate and

individual applications. Within the scope of the study, the historical development of children's rights in the field of international law will be briefly addressed first, and then the rights and freedoms that children have within the scope of the United Nations Convention on the Rights of the Child and its Optional Protocols and the positive obligations of the states in their implementation will be examined. Audit procedures, which play a key role in ensuring the rights and freedoms in the convention, are another issue to be examined within this study. Thus, the scope and limits of the Convention on the Rights of the Child and its Optional Protocols which Turkey is a party to and has the most detailed regulations in guaranteeing rights and freedoms of children in the field of international law will try to be revealed.

Keywords: Children's Rights, International Law, United Nations

MAĞDURUN CEZA MUHALEMESİNDEKİ KONUMU AÇISINDAN TÜRK CEZA HUKUKU İLE İSLAM CEZA HUKUKUNUN KARŞILAŞTIRILMASI

Hakan KAŞKA

Dr. Öğr. Üyesi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi

ÖZET

Suç teşkil eden bir fiilin işlendiğine ilişkin şüphenin yenilmesi süreci olan ceza muhakemesinde, muhakeme sonucunda kurulacak hükmün suçu işlediği iddia edilen kişiyi etkileyecek olması nedeniyle, genellikle bu kişiye, bir ifadeyle, fail olduğu iddia edilen kişiye odaklanılmıştır. Bununla birlikte, özellikle İngiliz-Amerikan hukuku kökenli bazı müesseseler ve uygulamalar, bu anlayışın değişmesine neden olmuş, mağdurun da ceza muhakemesi sürecine etkin bir şekilde katılmasına yönelik olarak, ülkelerin ceza mevzuatında düzenlemeler yapılmıştır. Belirtilmelidir ki, bu müesseselerden ve uygulamalardan bazıları, İslam ceza hukukunda da vardır. Bu çalışmada, bahis konusu müesseseler ve uygulamalar ile mağdurun ceza muhakemesi sürecine dâhil edilmesi bakımından, Türk ceza hukuku ile İslam ceza hukukunun bir karşılaştırılması yapılacaktır.

Türk ceza hukukunda mağdur, şikâyet ile ceza muhakemesi sürecini yönetebilmekte, ceza muhakemesi sürecinde kendisine bazen mecburi olarak bir vekil tayin edilmekte, bazen kendisi böyle bir talepte bulunabilmekte, soruşturma evresinde delillerin toplanmasını isteyebilmekte, soruşturma ve kovuşturma evresinde dosya hakkında bilgi sahibi olabilmekte, uzlaştırma müessesesi ile ceza muhakemesi sürecini yönetebilmekte, katılma yoluyla ceza davasında yer alabilmekte, ceza muhakemesi sürecinde verilen bazı kararlara karşı başvuruda bulunabilmekte veya kanun yoluna gidebilmektedir. Keza, bazı müesseselerin uygulanmasında bir koşul olarak mağdurun zararının giderilmesine yer verildiği gibi, buna bir tedbir olarak da karar verilebilmektedir. Böylelikle, Türk ceza muhakemesi hukukunda, mağdurun, etkin bir konumu olduğunun söylenmesi mümkündür. Türk ceza hukukunda, mağdur, eğer sanık hakkında bir mahkûmiyet hükmü kurulmuşsa ve bu hüküm infaz edilecekse bunun infazı sürecinde yer almamaktadır. Örneğin, mağdurun, takibi şikâyetle bağlı suçlarda, şikâyetini geri almasına, infaz sürecinde geçerlilik tanınmamıştır. Başka bir ifadeyle, hükmün kesinleşmesinden sonraki geri almanın, infazı engellemeyeceği kabul edilmiştir. Hâlbuki toplumsal barışın sağlanabilmesi için bu suçlarda, şikâyetin geri alınmasının, infazı sona erdireceği kabul edilmelidir. Keza, mağdurun menfaatinin daha ağır olduğu, örneğin uzlaştırma müessesesine tabi tutulan suçlarda, mağdurun affı ceza ilişkisini sona erdirici bir hâl olmalıdır.

İslam ceza hukukunda, mağdurun, ceza muhakemesi sürecindeki konumu tespit edilirken, bu hukuk düzenindeki suçlar için geçerli olan had suçları, kısas ve diyet suçları, tazir suçları ayrımı dikkate alınmalıdır. Buna göre, ilk olarak had suçlarına bakıldığında, zina iftirası ve hırsızlık gibi suçlarda, mağdurun şikâyet yoluyla ceza muhakemesi sürecini yönetebilmesi söz konusudur. Yine, zina iftirası suçunda, mağdurun, af yoluyla ceza muhakemesini sürecini sona erdirebilmesi mümkündür. Kısas ve diyet suçlarında ise mağdurun, ceza muhakemesi sürecini başlatabilmesi mümkün olduğu gibi, af ve sulh müesseseleri yoluyla cezanın infazını engelleyebilmesi, ceza muhakemesi sürecini sona erdirebilmesi mümkündür. Tazir suçlarında, mağdurun ihbar yoluyla ceza muhakemesi sürecini başlatabilme yetkisi bulunmaktadır. İslam ceza hukukundaki akile ve kasâme müesseseleri ile mağdurun zararının mutlaka giderilmesinin amaçlanmış olması da İslam ceza hukukunda, mağdurun, ceza muhakemesi konumu açısından nazarı itibara alınmalıdır. Sonuç olarak, İslam ceza hukukunda da Türk ceza hukukuna ilişkin pozitif hukuk düzenlemelerinde olduğu gibi, mağdurun, ceza muhakemesi sürecinde etkin olarak bulunduğu söylenmesi mümkündür.

Anahtar Kelimeler: Mağdur, Ceza muhakemesi süreci, Şikâyet, Af, Türk ceza hukuku, İslam ceza hukuku

**ONLINE ALIŞVERİŞ HİZMETLERİNİN MÜŞTERİ MEMNUNİYETİNE ETKİSİNDE İADE
VE ŞİKAYET YÖNETİMİNİN ARACILIK ETKİSİ**

Dr. Öğr. Üyesi Resul ÖZTÜRK

Necmettin Erbakan Üniversitesi, Yönetim Bilişim Sistemleri Bölümü

Dr. Öğr. Üyesi A. Oktay DÜNDAR

Necmettin Erbakan Üniversitesi, Ulaştırma ve Lojistik Bölümü

ÖZET

Teknolojik gelişmelerin ve toplumların refah seviyesinin artması sebebiyle günümüz işletmelerinin temel stratejisi müşteri odaklı olmaktır. Varlığını uzun süre devam ettirmek isteyen işletmeler müşterilerini memnun ederek uzun süreli karlı ilişkiler kurulmasını sağlayacak işletme politikaları geliştirmektedir. Müşterilerin özellikle online alışverişlerde daha rahat ve güvenli bir şekilde alışveriş yapması, bu politikaların, alışverişlerde tarafların sorumluluklarının ve müşteri bilgilerinin gizliliği gibi hususların işletme tarafından açık bir şekilde beyan edilmesi ile mümkün olmaktadır. Tüketicilerin almak istediği ürünün internette yer alan ürüne uymaması, ürün bilgilerinin yanlışlığı gibi nedenlerle müşteriler her zaman memnun olamamaktadır. Olumsuzluk yaşayan müşteriler bu gibi durumlarda ürünleri iade etmek istemektedirler. Bu nedenle dağıtım ve lojistik faaliyetlerinin önemi artmakla birlikte iade ve şikayetlerin yönetimi ile müşteri memnuniyetleri arttırılmak istenmektedir. Söz konusu hususlar nedeniyle bu çalışmanın amacı işletmelerin online alışveriş hizmetlerinin müşteri memnuniyeti üzerine etkisinde iade ve şikayet yönetiminin aracılık etkisini tespit etmektir. Elektronik ticaret sitelerinde perakende alışveriş işlemi gerçekleştiren Konya ilindeki tüketicilere basit tesadüfi örnekleme yoluyla online ortamda anket uygulaması yapılmış ve elde edilen veriler SPSS 23.0 ve SPSS AMOS 22.0 paket programları aracılığıyla analiz edilmiştir. Araştırmada korelasyon analizi ile işletmelerin online alışveriş hizmetlerinin-müşteri memnuniyeti, işletmelerin online alışveriş hizmetlerinin iade ve şikayet yönetimi, iade ve şikayet yönetiminin müşteri memnuniyeti üzerinde istatistiksel bakımdan anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir. Ayrıca çalışmada işletmelerin online alışveriş hizmetlerinin müşteri memnuniyetine etkisinde iade ve şikayet yönetiminin aracılık etkisini tespit etmek amacıyla doğrulayıcı faktör analizi ve yapısal eşitlik modeli kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Elektronik Ticaret, Müşteri Memnuniyeti, İade ve Şikayet Yönetimi, Dağıtım, Lojistik, Perakende.

**KANAL ENTEGRASYONUNDA ZAMANINDA TESLİMATIN MÜŞTERİ MEMNUNİYETİ
VE SADAKATİNE ETKİSİ**

Dr. Öğr. Üyesi A. Oktay DÜNDAR

Necmettin Erbakan Üniversitesi, Ulaştırma ve Lojistik Bölümü

Dr. Öğr. Üyesi Resul ÖZTÜRK

Necmettin Erbakan Üniversitesi, Yönetim Bilişim Sistemleri Bölümü

ÖZET

İnternet ile tüketicilerin istek ve ihtiyaç duyduğu ürünlere istediği yer ve zamanda ulaşması mümkün hale gelmiştir. Dolayısıyla işletmeler fiziksel pazarlarda faaliyet göstermenin yanı sıra, pazar paylarını kaybetmemek ve/veya genişletmek amacıyla online pazarlarda da müşterilerine hizmet sunmak zorunda kalmıştır. Bu durum internet ve mobil uygulamalar aracılığıyla online pazarlarda faaliyet gösteren işletmeler açısından dağıtım faaliyetlerini daha da önemli hale getirmiştir. Özellikle dağıtım faaliyetleri sonucunda ürünlerin tüketicilere zamanında teslimatı online faaliyetlerinin başarısında önemli bir rol oynamaktadır. Tüketicilerin satın aldığı ürünlerin kendilerine zamanında teslim edilmesi müşteri memnuniyeti yaratarak müşteri sadakati oluşmasını sağlayacaktır. Böylelikle tüketiciler ve işletmeler uzun süreli ilişkiler geliştirebilecektir. İşletmeler ve tüketicilerin amaçlarının uyumlu hale gelip gelmediğini araştırmak amacıyla bu çalışmada fiziksel ve sanal ortamların birlikte kullanılması sonucunda kanal entegrasyonunun zamanında teslimat ile müşteri memnuniyeti ve müşteri sadakati oluşturması incelenmiştir. Online alışveriş hizmetinden yararlanan Konya ilindeki tüketicilere basit tesadüfi örnekleme yoluyla online ortamda anket uygulaması yapılmış ve elde edilen veriler SPSS 23.0 paket programı aracılığıyla analiz edilmiştir. Araştırmaya konu olan değişkenler arasındaki ilişkiler çok regresyon analizi yardımıyla analiz edilmiştir. Araştırmada kanal entegrasyonunun zamanında teslimat üzerinde pozitif yönlü ve istatistiksel bakımdan anlamlı bir etkisi olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca kanal entegrasyonu ve zamanında teslimatın müşteri memnuniyeti ve sadakati üzerinde de pozitif yönlü ve istatistiksel bakımdan anlamlı bir etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Elektronik Ticaret, Müşteri Memnuniyeti, Müşteri Sadakati, Dağıtım, Lojistik, Kanal Entegrasyonu, Zamanında Teslimat, Perakende.

**QLOBAL MİQRASIYA BÖHRANI VƏ ONUN CƏMİYYƏTİN MÜXTƏLİF SAHƏLƏRİNƏ
TƏSİRİ**

**THE GLOBAL CRISIS OF MIGRATION AND ITS EFFECT ON DIFFERENT SPHERES OF
SOCIETY**

Tağıyeva Tərlan Mirzəkərim qızı

*Sosial Elmlər Üzrə Fəlsəfə Doktoru Proqramı üzrə Bakı Dövlət Universitetinin doktorantı, Bakı Dövlət
Universitetinin Sosial İş kafedrasının müəllimi*

ÖZƏT

Miqrasiya prosesi qrup və fərdi şəkildə insanların işləmək, yaşamaq, turizm və s. məqsədlərlə uzunmüddətli şəkildə başqa yerlərə köç etməsi ilə müşahidə edilir. Tarixdə ilk miqrasiya prosesi 60-70 min il əvvəl afrikalıların köç etməsi ilə başlamışdır ki, bunun da izləri hazırkı dövrə qədər davam edir. İqlim dəyişikliyi və insan artımı insanların daha böyük ərazilərə köç etməsinə gətirib çıxardır. Miqrasiyanı sürətləndirən tələb-təklif faktorları hər dövr üçün aktual olmuşdur. Təklif faktoruna mənşə ölkələrdə aclıq, quraqlıq, təbii fəlakətlər, kəskin əhali artımı, işsizlik, müharibə, radikal dini fəaliyyətlər və digər konfliktlərin baş verməsini aid etmək olar. Bu halda həmin ölkələrin vətəndaşları öz əməyini başqa ölkələrdə dəyərləndirməyə başlayırlar. Tələb faktoru təyinat ölkəsindəki sosial-iqtisadi inkişafdan asılı olaraq formalaşır. Bu qism ölkələrdə əsasən daha yaxşı iqtisadi imkanlar, iş imkanları, yüksək keyfiyyətli həyat şəraiti ilə bağlı verilən vədlər, yaxşı təşkil edilmiş sosial tədbirlər, demokratik quruluş, sosial-siyasi sabillik müşahidə olunur. Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Qaçqınlar üzrə Ali Komissarlığının (BMT QAK) 2017-ci il üzrə olan hesabatına əsasən hazırda dünyada 68,5 milyon insan məcburi miqrasiyaya məruz qalıb. Bu insanlardan 2,9 milyon nəfəri müharibə, zorakılıq və işgəncələr səbəbindən yaşadıkları yerləri tərk etmək məcburiyyətində qalıb. Ölkəsini məcburi tərk edən bu insanlara sığınacaq verən ölkələr sırasında ilk yerdə Türkiyə dayanır. Məlumdur ki, məcburi miqrasiya böhranı dövrün ən aktual və qlobal problemlərdən biridir. Bu problem Azərbaycanda Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin başlaması və yerli sakinlərin öz yaşadıkları əraziləri məcburi olaraq tərk etmələri ilə aktuallaşdı.

Açar sözlər: miqrasiya, miqrasiya böhranı, qeyri-qanuni miqrasiya, məcburi miqrasiya, tələb-təklif faktorları

SUMMARY

Migration process, working in groups or individually, settling, tourism etc., are observed as an emigration. The first migration in history began with the migration of African people 60-70 thousand years ago and traces of it are still continue nowadays. Climate change and population growth have led to greater migration to the larger territories. Demanding and suggested factors that accelerate migration have become relevant for each period. Suggested factors can include famine, drought, natural disasters, acute neglect, unemployment, war, radical religious activities and other conflicts in countries of origin. In this case, the citizens of those countries start to evaluate their work in other countries.. The required factor is shaped by socio-economic development in the destination country. In this sphere of the country, there are mainly observed good economic opportunities, job opportunities, high quality living standards, well organized events, democratic structures, and socio-political stability. According to a report of the United Nations High Commissioner for refugees (UNHCR) in 2017, 68.5 million people worldwide are currently subjected to forced migration. 2.9 million of these people have been forced to leave their homes because of war, violence and torture. Turkey is in the first place among the countries that provide protection for those people who are forced to run away from their own country. Obviously, the forced migration crisis is one of the most urgent and global issue of this period. This problem became relevant with the onset of the Nagorno-Karabakh conflict in Azerbaijan and forced withdrawal of local residents from their territories.

Key words: migration, migration crisis, illegal migration, forced migration, suggested and demand factors.

SÖZLEŞMEDEN DOĞAN DAVALARDA YETKİ

Ufuk DEMİRKAN

Araştırma görevlisi, Yalova Üniversitesi Hukuk Fakültesi

ÖZET

Sözleşmeden doğan davalarda yetkili mahkeme HMK'nun 10 uncu maddesinde düzenlenmiştir. İlgili maddeye göre: “Sözleşmeden doğan davalar, sözleşmenin ifa edileceği yer mahkemesinde de açılabilir.”

HUMK'un 10 uncu maddesinde yer alan sözleşmelere ilişkin yetki kuralında, davalının veya vekilinin dava tarihinde orada bulunması hâlinde, sözleşmenin kurulduğu yerde de dava açılmasına imkân verilmekteydi. Ancak, bu yetki kuralının işlerlik kazanabilmesi için dava açılmadan önce, davalı ya da vekilinin sözleşmenin kurulduğu yerde bulunduğunu araştırıp tespit etmek mecburiyeti vardı. Bu durumu tespit etmek de, davacı açısından oldukça zordur. O nedenle, sözleşmenin yapıldığı yer mahkemesinin yetkisine, uygulama alanı bulamadığından, bu maddede yer verilmemiştir. Bu hüküm, uzun süreli fuar ve pazarlarda yapılan hukuki işlemlerden doğan ihtilaflar için, ZPO'da kabul edilmiş bir hükümdü; fakat, önemini kaybettiği için ZPO'dan çıkarılmıştır. HUMK'un 10 uncu maddesine paralel bir biçimde, sözleşmenin ifa yeri mahkemesi özel yetkili mahkeme olarak muhafaza edilmiştir. Zivilprozessordnung paragraf 29, 29a ve 29c'de sözleşmeden doğan davalarda yetkili mahkemeyi düzenlemektedir. HUMK'da “mukavelenin icra olunacağı” yer ifadesi kullanılmaktaydı. Doktrinde icra tabirinin, ifa yeri olarak anlaşılması gerektiği kabul edilmekteydi. Hukuk Muhakemeleri Kanunu ifa yeri olduğunu açıkça belirtmiştir.

HMK'nun 10 uncu maddesinde sözleşmeden doğan davalar için özel yetki kuralında sözleşmeden maksat, konusu malvarlığı hakkı olan Türk Borçlar Hukuku'na ilişkin sözleşmelerdir.

Anahtar Kelime: Yetki, Sözleşme, mahkeme, ifa yeri

KARŞI DAVADA YETKİLİ MAHKEME

Ufuk DEMİRKAN

Araştırma görevlisi, Yalova Üniversitesi Hukuk Fakültesi

ÖZET

Karşı davada yetkili mahkeme HMK'nun 13 üncü maddesinde düzenlenmiş bulunmaktadır. Söz konusu maddeye göre: “*Kesin yetkinin söz konusu olmadığı hâllerde, asıl davaya bakan mahkeme, karşı davaya bakmaya da yetkilidir.*” Karşı dava için kanunda kesin yetkili mahkeme belirlenmişse, bu takdirde, karşı dava, asıl davanın açıldığı mahkemede değil, kesin yetkili mahkemede açılacaktır.

HUMK'un 14 üncü maddesinde karşı davaya ilişkin yetki kuralı düzenlenmişti. HMK'nun 13 üncü maddesi CPCN'nin 12 nci maddesinden alınmıştı ve yeni CPCN'nin 16 ncı maddesinde da aynı kural bulunmaktadır. ZPO'nun 33 üncü maddesinin birinci fıkrasında da aynı kural yer almaktadır.

Karşı dava açılabilmesi için gerekli olan şartlar şunlardır:

- Asıl davanın açılmış ve hâlen görülmekte olması; karşı dava, niteliği gereği açılmış ve hâlen görülmekte olan bir davanın varlığını mecburi kılar (HMK m. 132/1, a). Çünkü, açılmış ve hâlen görülmekte olan bir davanın davalısının cevap dilekçesinde, asıl davanın davacısına karşı, asıl davanın görüldüğü mahkemede bir dava açması hâlinde, ancak karşı davadan söz edilebilir.
- Karşı davada ileri sürülecek olan talep ile asıl davada ileri sürülen talep arasında takas veya mahsup ilişkisinin bulunması yahut bu davalar arasında bağlantının mevcut olması, şarttır (HMK m. 132/1, b). Buradaki bağlantıdan maksat, asıl taleple karşı davada ileri sürülebilecek talebin, aynı yahut birbirine benzer sebeplerden doğmuş yahut biri hakkında verilecek hükmün diğerini etkileyecek bir nitelikte bulunmasıdır.
- Karşı dava, ilk açılan dava ile aynı yargılama usûlüne tâbi olması gerekir. İdari yargının görevine giren bir dava, hukuk mahkemesinde karşı dava olarak açılmaz; açılırsa, hukuk mahkemesinin, bu durumu re'sen dikkate alarak, karşı dava olarak açılmış olan idari dava hakkında görevsizlik kararı vermesi gerekir.

Anahtar Kelime: Yetki, karşı dava, mahkeme, ifa yeri

**ЙАСАУИ ХИКМЕТТЕРІ ЕТІСТІКТЕРІНДЕГІ ЕТІС ЖҰРНАҚТАРЫНЫҢ
ДЫБЫСТЫҚ АЛМАСУЛАРЫ АРҚЫЛЫ ДАМЫҒАН МОРФТАРЫ**

**MORPHEMES FORMED BY ALTERNATIONS OF AFFIXES OF VERBAL PLEDGES OF
HIKMET YASAWI**

проф. м.а., **Шойбекова Ғазиза Бейсенбекқызы**

проф. м.а., **Абдирасилова Гүлмира Қалыбайқызы**

қауымд. проф.м.а., **Оспан Динаш Бектенқызы**

Қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі,

ҚР Білім беру ісінің Құрметті қызметкері, «Ы.Алтынсарин медалінің» иегері

Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университеті Алматы қаласы

ТҮЙІНДЕМЕ

Мақалада қазақ жерінде, топырағында туып өскен, шығармалар туындатқан Қожа Ахмет Йасауи еңбектерін еңбегінің дін әлеміндегі алатын орны мен мазмұнының тереңдігіне талдау жасаған ғалымдар пікірлерін негізге ала отырып, Йасауи хикметтері етістіктеріндегі етіс жұрнақтарының дыбыстық алмасулары арқылы дамыған морфтары жайында сөз болады. «Диуани хикмет» ескерткішіндегі етіс жұрнақтарының саны жағынан қазіргі тілімізбен салыстырғанда өзгешеліктер байқалмайды деуге болмайды. Олардың тұлғалық өзгерістерімен бірге мағыналық өзгерістерінің де болуы заңды. Сонымен қатар ғасырлар қойнауында етістердің сөзжасаушы қабілетінің де болғаны белгілі. Хикметтен көптеген мысалдар келтірілді.

Тірек сөздер: орта ғасыр ескерткіштері, етістік жасаушы жұрнақтар, жазба ескерткіштер, Йасауи хикметтері, етіс жұрнақтары, дыбыстық алмасу, морфтар.

ABSTRACT

Based on the opinions of scientists who have analyzed the depth of the article and its content, we will talk about morphs developed as a result of sound exchange of verb suffixes in verbs of the Yassavi period . It cannot be said that the number of verb suffixes on the monument "Diwani Hikmet" does not differ significantly from our modern language. Along with their personal changes, their meaning also changes . It is also known that verbs have a centuries-old word- forming ability. There are many examples from Hikmet

Keywords: medieval monuments, verbs, written monuments, Hikmet Yasawi, verbs, sound exchange, morphemes.

ФОЛЬКЛОР ЖАНРЫНЫҢ ӨСКЕЛЕҢ ҰРПАҚҚА БЕРЕР ӨНЕГЕСІ

FOLKLORE GENRE AN EXAMPLE FOR THE YOUNGER GENERATION

Ахметжанова Дидар Сапарғалиевна,

Муканова Айсулу Бигазиевна,

Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университеті, Өнер және мәдениет факультеті,

Музыкалық білім берудің теориясы мен әдістемесі, кафедрасының аға оқытушылары

Түйіндеме

Мақалада қазақ фольклорының, фольклорлық дәстүрдің ортақ тарихи негіздерін іздеу-зерттеу экспедицияларын ұйымдастыру және өскелең ұрпаққа музыка өнерінің қыр – сырлары, рухани төл мәдениетіміздің дамуына үлес қосу мәселелері талқыланды.

Мақаланың жетекші идеясы қазақ елінің өзіне тән ұлттық ерекшеліктерін көрсету, оларды қайта жаңғырту, жас ұрпақтың ұлттық мәдениетімізге деген қызығушылығын арттыру, төл мәдениетіміздің дамуына үлес қосу. Д.Б.Кабалевский: «Эстетикалық тәрбие - жоғары адамгершілікті ақыл-ой және рухани жағынан дамыған адамдар тәрбиелеудің аса күшті тетігі» деген тұжырымдамасының негізінде эстетикалық тәлім тәрбиені жас ұрпақтың бойына «Бесік жыры» арқылы дарыту мәселесі ерекше аталып өтілді. Аталған мақалада «Болашаққа бағдар: Рухани жаңғыру» атты бағдарламаның мәдени жалғасы ретінде кең ауқымды көрініс алады. Рухани жаңғыру аясында «Дала фольклорының антологиясын» жасау туралы ұсыныс қолға алынды. Мұнда Ұлы дала мұрагерлерінің өткен мыңжылдықтағы халық ауыз әдебиетінің таңдаулы үлгілері - ертегілері, аңыз-әфсаналары, қиссалары мен эпостары жинақталады.

Кілт сөздер: эстетикалық тәрбие, бесік жыры, қазақ фольклоры т.б.

Abstracts

This article discusses the study of the general historical foundations of Kazakh folklore as well as on promoting the development of our spiritual culture, the foundations of musical art for the younger generation.

The main idea of the article is to show the national characteristics of the Kazakh people, revive it, increase the interest of the younger generation in our national culture, and contribute to the development of our own culture. Kabalevsky D.B. on the basis of the concept: “Aesthetic education is the most powerful mechanism for educating highly moral and spiritual people” emphasized the problem of raising aesthetic education through the “Lullaby” song for the younger generation. This article presents the broader context of the cultural continuation of the Focus on the Future: Spiritual Revival program. In the context of spiritual revival, a proposal was put forward to create an “Anthology of Steppe Folklore”. Here are collected the best examples of folklore literature of the heirs of the Great Steppe - tales, legends, legends, epics, epics and epics.

Keywords: aesthetic education, lullaby, Kazakh folklore.

**SOME FEATURES OF MUSICAL SPEECH AND MODE ORGANIZATION OF SONGS OF
THE YAKUT EPIC-OLONKHO**

Issametova K. I., senior lecturer

Sultangaliyeva E.S., candidate of

philosophical sciences, professor Kazakh national women's teacher training university

ABSTRACT

This article touches on the relationship and interaction of poetic and musical principles on the one hand, at the phoneme level, on the other hand - at the level of tone, intonation. A certain parallelism of the organization of the verse and the melody of the songs is also traced.

Keywords: Epic art, singarmonism, alliteration, speech rhythmic, sound form of verse, phonetic system, rhythmintonation, reference tone, mode, dichord, phonemes.

БАЯН АСПАБЫНЫҢ МУЗЫКАЛЫҚ БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕГІ РӨЛІ
РОЛЬ ИНСТРУМЕНТА БАЯН В СИСТЕМЕ МУЗЫКАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ
THE ROLE OF THE BAYAN INSTRUMENT IN THE MUSIC EDUCATION SYSTEM

профессор **Раева Б.Р.**

магистр, аға оқытушысы **Даркембаева А.Б.**

Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университеті, Алматы қаласы Қазақстан

АНДАТПА

Мақалада музыкалық білім беру жүйесіндегі баян аспабының рөлі, халқымыздың озық идеялары мен ойлары, оның негізгі қағидаларын енгізу мәселесінен бүгінгі педагогика ғылымының алдында тұрған күрделі міндеттердің бірі, заман талабы, қоғамдық-әлеуметтік қажеттілікке сәйкес музыка өнеріне жаңа көзқарас тұрғысынан осы күннің мәселелерімен үндестігін ашу атап көрсетілген.

Қазіргі таңда бізге жеткен қазақ халқының музыкалық аспаптарының бірі- сырнай, гармоника (грек тілінен аударғанда «үндестік», «үйлесімділік» деген мағынаны береді.) Бүгінде жоғары оқу орындарының музыкалық білім беру жүйесінде баян аспабын терең жүйелі түрде жетілдіріп қана қоймай, музыкалық аспаптар арасында тек қана баян емес, сырнай үндес аспаптары жетілдірілуде.

Түйін сөздер: өнер, музыка, мәдениет, музыкалық білім беру жүйесі, баян, сырнай, гармоника, динамика, хроматика, музыкалық аспаптар.

АННОТАЦИЯ

В статье подчеркивается роль инструмента баян в системе музыкального образования, передовые идеи и идеи нашего народа, одна из сложных задач, стоящих перед современной педагогической наукой в вопросах внедрения основных принципов, требований времени, нового подхода к музыкальному искусству в соответствии с общественно-социальными потребностями.

В настоящее время один из дошедших до нас музыкальных инструментов казахского народа - сырнай, гармоника (в переводе с греческого означает «гармония»). Сегодня в системе музыкального образования высших учебных заведений не только глубоко систематически совершенствуется инструмент баян, но и совершенствуются музыкальные инструменты тембровые по сходству гармоний фольклорных национальных инструментов (сазсырнай, камыс сырнай, сыбызгы и др.).

Ключевые слова: искусство, музыка, культура, система музыкального образования, баян, сырнай, гармоника, динамика, хроматика, музыкальные инструменты.

ANNOTATION

The article emphasizes the role of Bayan tools in the system of music education, advanced ideas and ideas of our people, one of the complex tasks facing modern pedagogical science in the implementation of the basic principles, the requirements of the time, a new approach to the musical art in accordance with social and social needs. Currently, one of the extant musical instruments of the Kazakh people - syrnai, harmonica (translated from Greek means "harmony"). Today, in the system of music education of higher educational institutions, not only the Bayan instrument is being improved in a deep and systematic way, but also musical instruments are being improved not only the Bayan, but also the syrnai harmony.

Keywords: art, music, culture, music education system, Bayan, syrnai, harmonica, dynamics, chromatics, musical instruments.

**ОРТА МЕКТЕП МАТЕМАТИКАСЫНДА ПӘНАРАЛЫҚ БАЙЛАНЫСТЫ ОҚЫТУДЫҢ
МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ**

А.Б. Кокажаева¹

З.М. Төлеуханова²

А.Д. Қапар³

*¹б.ғ.к., қауым.профессор м.а., ²аға оқытушы, ³математика кафедрасының 1-курс магистранты,
Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университеті физика-математика факультеті, Алматы қ., Қазақстан
Республикасы;*

ТҮЙІНДЕМЕ

Мақалада пәнарлық байланыс – оқытудың заманауи бағыттары туралы баяндалады. Мектеп математика курсының басқа пәндер арасындағы заңды байланыстылық, оқушылардың алған білімдерінің бір – бірімен сабақтастығын бір жүйеге келтіруің нұсқаулары мен әдістері қазіргі уақытта жоқтың қасы. Сондықтан соны педагог қауым қолға алып, кіріктілген пәндер жиынының нәтижесін шығарса, болашақ ұрпақтың санасына бала күннен қалыптасқан жанды және жансыз бейнелер арасындағы байланысты көру дағдыларының қалыптасуы туралы қарастырылған. Пәнаралық байланыс меңгерген білімді кешенді түрде пайдалана білуге жол ашады. Мектептегі пәндік жүйе бір – бірімен бөлек жатқан дүниелер емес, сондықтан пәндер арасындағы байланысты жүйелі түрде сабақ үрдісінде іске асыру арқылы олар бірін-бірі толықтыруға сипаттама берілген. Пәнаралық байланыс негізінде математиканың басқа пәндермен үйлестігін оқыту жолдары қысқаша көрсетілген.

Тірек сөздер: пәнаралық байланыс, математика, жаратылыстану-математика ғылымы, интеграция, білік, дағды.

ABSTRACT

The article highlights the subject connection-modern directions of training. There is currently no legal connection between the school mathematics course and other subjects, and there are no approaches and methods for systematizing the relationship between the knowledge received by students. Therefore, the teacher launched a set of integrated subjects, which provides for the formation of skills for future generations to view the relationships between living and inanimate images formed from the child's birthday. Intersubject communication contributes to the integrated use of the acquired knowledge. The subject system in school is not something that happens to each other, so in the process of systematic implementation of the relationship between subjects, a characteristic of complementarity is given. On the basis of intersubject communication, the ways of studying the combination of mathematics with other disciplines are briefly described.

Key words: interdisciplinary communication, mathematics, natural and mathematical science, integration, skills.

**ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ТАРИХИ - МӘДЕНИ МҰРАЛАРДЫҢ ТУРИЗМДІ ДАМУЫҒА
ӘСЕРІ**

**THE IMPACT OF HISTORICAL AND CULTURAL HERITAGE IN KAZAKHSTAN ON THE
DEVELOPMENT OF TOURISM**

Садыкова Дамежан Адилхановна

Қазақ Ұлттық Қыздар педагогикалық университеті, Алматы, Қазақстан

ТҮЙІНДЕМЕ

Туризмнің дамуы халықаралық экономиканың ең басты динамикалық салалары ретінде әлемдік деңгейдегі өзекті мәселе.

Мақалада Қазақстандағы тарихи ескерткіштер мен мәдени мұралардың туризмінің қалыптасуы мен дамуына әсері, туризмнің ерекше нысандары тарихи орындар мен тарихи ескерткіштердің нысандарын қорғау, экологиялық ластанудың алдын алу мәселелері мен туризмді дамыту бағыттары қарастырылды. Қазақстандағы тарихи ескерткіштер, күмбездер, мұражайлар, тарихи қалалар мен археологиялық ескерткіштер мен рекреациялық ресурстарының тарихи маңыздылығы мен ерекшеліктерін айқындау, мәдени мұрамызды дамыту қорғау арқылы ұлттық ерекшеліктерімізді әлемдік деңгейде мәртебесін қорғау бағыттары мен табиғат қорғау заңдары, ұлттық туризм саласын дамытудағы жобалары мен тәжірибелері айқындалып болашақта еліміздегі танымдық туризмін дамытуда пайдаланатын әдістері мен тиімді жолдары көрсетілді. Қазақстанның тарихи нысандары мен рекреациялық ресурстары, туризм нысандарын пайдалану, туризмді дамыту арқылы еліміздегі экологиялық, экономикалық мәселелерді шешу, туризм саласын аймақтық деңгейде дамыту мүмкіншіліктері, еліміздегі тарихи нысандардың туризмді дамытудағы бағыттары, жобалары, әлемдік тәжірибелерді пайдаланудың салыстырмалы әдістері мен туризмді дамытудың статистикалық, ғылыми болжау әдістері айқындалды.

Кілттік сөздер: экология, туризм, тарих, қорған, мазарлар, рекреация, археологиялық орындар, табиғат ресурстары, рекреациялық аймақтар, мұражай, күмбез, кесене, ерекше қорғалатын аймақтар, туризм.

ABSTRACT

Tourism development is urgent problem of global level as one of the main dynamic sectors of the world economy. The article examines the impact of historical monuments and cultural heritage in the formation and development of eco-tourism, protection of special tourist facilities, historical sites and monuments, the prevention of environmental pollution and trends in the development of tourism. The article defines the historical importance of historical monuments in Kazakhstan, domes, museum, historic towns and archaeological sites, and recreational resources and to determine their characteristics, methods of protection of national characteristics in the global level through the development, protection of cultural heritage and the laws of nature protection, projects and experiences in the development of National tourism and shows methods and effective ways used in cognitive development of tourism in our country in the future. Economic problems are solved through the development of tourism through the use of historic sites in Kazakhstan and recreational resources, objects of ecological tourism. The article describes the development of tourism opportunities in the regional level, the directions of development of tourism historical sites in the country, the projects of the comparative method of using international experience and scientific forecasting, statistical methods tourism.

Keywords: ecology, tourism, history, castle, cemetery, recreation, archaeological sites, natural resources, recreational areas, museums, dome mausoleum specially protected areas, tourism.

ارزیابی جامعه شناسانه در مفهوم جامعه پذیری

یعقوب انصاری- پوهنتون پیام نور

Yaqub Ansari- University of Payam i Nur

چکیده

در این مقاله ، پدیده جامعه پذیری ، که به عنوان فرایند یادگیری ، دانش ، مهارت ها ، اعتقادات ، نگرش ها و رفتارهای مناسب فرد در یک جامعه از لحاظ جامعه شناسی تحلیل می شود. مشخص است که نخستین رویکردهای نظری در مورد جامعه پذیری در علوم اجتماعی در بحث رشته جامعه شناسی شروع به بحث شده است و رویکردهای خاص سایر رشته ها (مانند روانشناسی و انسان شناسی) بیشتر از تئوری های جامعه شناسی الهام گرفته است. بنابراین ، مطالعه ماهیت جامعه شناختی و عملکرد پدیده جامعه پذیری یک ضرورت است.

کلمات کلیدی: جامعه پذیری ، فرایند جامعه پذیری ، نظریه جامعه شناسی ،

تأثیر خطرات سایبری بر صنعت دریانوردی

نورالله بیگی- پوهنتون جوزجان

Nurullah Begi- University of Jawzjan

چکیده

بدون تردید حمل و نقل دریایی با توجه به اینکه 90 درصد حمل و نقل بین المللی از طریق دریا انجام می شود ، بخش مهمی از اقتصاد جهان را تشکیل میدهد. این یک فعالیت مهم برای حمل و نقل محصولات کشاورزی ، انرژی ، مال های تولیدی و بسیاری مال های دیگر با خیال راحت و مطمئن از سراسر جهان است. از آنجا که حمل و نقل دریایی با پیشرفت های الکترونیکی به سیستم کمپیوتر متصل شده و فعالیت خود را از طریق راه های ارتباط الکترونیکی ادامه می دهد ، ایجاد سیستم های سایبر مطمئن به منظور ادامه مطمئن این فعالیت ها ، یک نیاز مهم است. در این مقاله، اثرات خطرات سایبری بر بخش دریایی و مقررات حقوقی حقوق بین المللی در این زمینه بطور کلی ارزیابی خواهد شد.

کلمات کلیدی: دریانوردی ، خطرات سایبری ، مدیریت خطرات سایبری

تأثيرات خشونت اقتصادی بر زندگی زنان

احمد احمدی- پوهنتون فرهنگیان

Ahmad Ahmadi- University of Farhangian

چکیده

خشونت یک مشکل روانی عمومی مهم و فزاینده است که در همه زمینه های زندگی انسان دیده می شود. هدف از این مقاله آشکار ساختن اثرات خشونت اقتصادی بر زندگی زنان است. جایی که از منابع اقتصادی و پول به عنوان ابزاری برای تحریم، تهدید و کنترل زنان استفاده می شود که باعث می شود زنان تابع و فقیر باشند. به زنان اجازه ای کار ندادن، وادار به کار کردن در کاری که علاقه ندارد، محدودیت هایی که بر زندگی کاری آنها تأثیر منفی می گذارد، از پیشرفت آنها در زندگی کاری جلوگیری کردن، کم معاش دادن از جمله رفتارهای خشونت اقتصادی محسوب می شود. در نتیجه خشونت اقتصادی، زنان فقیرتر می شوند، بیشتر در معرض خشونت جسمی قرار می گیرند و سلامت روانی شان بدتر می شود. علاوه بر این، قاچاق زنان، مرگ و میر مادران و سوءاستفاده جنسی رو به افزایش است. به همین دلیل باید برنامه هایی که زنان را از نظر اقتصادی توانمند می سازد ایجاد شود و خشونت علیه زنان باید کاهش یابد. خدمات حمایتی نیز برای توسعه و آموزش قربانیان خشونت بسیار مهم است.

کلمات کلیدی: خشونت، خشونت زنان، خشونت اقتصادی

نقش متن ها در درس آلمانی به عنوان زبان خارجی

حسن تبریز- پوهنتون تهران

Hasan Tabriz- University of Tehran

چکیده

در نتیجه هر فرایند آموزشی، انتظار می رود شاگردان حداقل یک زبان خارجی را بیاموزند و از آن به طور فعال استفاده کنند. در دنیای مجازی امروزی که در آن مرزها وجود ندارد، تسلط بر یک زبان خارجی نیز به معنای شناخت دنیای متفاوت است. اولین شرط موفقیت در یک زبان خارجی، وجود عوامل محرک برای یادگیری آن زبان است. به عبارت دیگر؛ می توان گفت انگیزه شاگردان برای یادگیری زبان خارجی اولین شرط موفقیت است. مواد درسی که استفاده می شود از اصلی ترین عواملی است که باعث افزایش انگیزه شاگردان می شود. متن های متفاوتی با توجه به فعالیت هایی که در زندگی روزمره انجام می دهند وجود دارد. از مهمترین مطالبی که باید در آموزش زبان خارجی استفاده شود، متونی هستند که به عنوان مکالمه استفاده می شوند. علاوه بر این، این متن ها از اهمیت بالایی برخوردار هستند زیرا شامل کلمات یا ساختار جمله هایی هستند که شاگردان در محیط های واقعی از آنها استفاده خواهند کرد. آوردن متن هایی به همراه عناصر بصری و صوتی برای شاگردان انگیزه مطلوب را تضمین می کند و دستیابی به موفقیت و هدفمند را تسهیل می کند.

کلمات کلیدی: زبان خارجی، متون، ارتباطات

برنامه های خدمات اجتماعی خلیفه اموی عمر ابن عبدالعزیز

ابراهیم مرادی- پوهنتون کابل

Ibrahim Muradi- University of Kabul

چکیده

خدمات اجتماعی؛ رشته ای است که هم همزیستی فرد و هم جامعه را هدف قرار می دهد. حمایت از معلولین ، سالمندان ، مجرم ، ضمنی ، برده ، مسافر ، محکوم ، کودکان یتیم و زنان در حوزه خدمات اجتماعی قرار می گیرند. علاوه بر این ، فعالیتهایی است که شرایط زندگی و کیفیت جامعه را بهبود می بخشد. عمر بن عبدالعزیز در کارهای خدمات اجتماعی یکی از مهمترین خلیفه های تاریخ اسلام و بنی امیه است. او به سوء استفاده های خلفا پیش از خود در بنی امیه ، به خصوص در حوزه مالی پایان داد. بنابراین ، بخش اعظم درآمد دولت به خدمات اجتماعی برای جامعه منتقل داده شد. در نتیجه ، گروههای تحت پوشش خدمات اجتماعی فوق الذکر در کلیه امور مورد حمایت قرار گرفت و شیوه های مالی ، آموزش و اقدامات صحتی برای عموم مردم گسترش یافت. هدف اصلی این مقاله این است که مفهوم خدمات اجتماعی در واقع در تمدن اسلامی به عنوان عام نشان داده شده و بطور خاص دوره عمر بن عبدالعزیز بکار گرفته شده است.

کلمات کلیدی: عمر بن عبدالعزیز ، اطفال ، خدمات اجتماعی ، صحت ، آموزش

روابط میان فقر ، مهاجرت و آفات طبیعی روستایی "نمونه آتش سوزی زیتونکوی"

متین سوری-پوهنتون بلخ

Matin Suri- University of Balkh

چکیده

آیا فقر روستایی ناشی از آفات طبیعی است؟ یا اینکه آفات طبیعی باعث فقر روستایی می شود؟ این دو سؤال موضوعی است که باید بطور جداگانه و با هم مورد بررسی قرار گیرد. زیرا با افزایش فقر ، مهاجرت در یک منطقه رخ دهد. در صورت بروز آفات طبیعی ، اگر فقر وجود داشته باشد ، می توان مهاجرت را در منطقه مشاهده کرد. آفات طبیعی ، مهاجرت و فقر روستایی در تعامل با یکدیگر هستند. ممکن است مهاجرت به دلیل آفات طبیعی رخ دهد ، فقر ممکن است هنگام وقوع آفات طبیعی رخ دهد یا فقر ممکن است مهاجرت را در جای دیگری اجباری کند. در این مقاله ، موضوع آفات طبیعی / مهاجرت / فقر در محور این ایده مورد بررسی قرار می گیرد. هدف از این تحقیق ، شناسایی آتش سوزی جنگل ها ناشی از این تغییرات است. در نتیجه تحقیقات مشخص شد که موضوع آفات طبیعی ، مهاجرت و فقر روستایی به طور مداوم در تعامل بوده و ضرورت انجام اقدامات لازم را دارد.

کلمات کلیدی: آفات طبیعی. مهاجرت. فقر. آتش سوزی